

1996

**Peeter Vihalemm jt.
vabaharidusest;**

**Priit Kasepalu pime-
date raamatukogutee-
nindusest;**

**Liivi Aarma Tallinna
15.-16. sajandi raama-
tusuhtlusest jm.**

Eesti Rahvusraamatukogu
Eesti Raamatukoguhoidjate
Ühing

5/1996

Toimetuse kolleegium:
A. Nuut, R. Olevsoo, E. Rannap,
K. Tammaru, U. Tõnnov, T. Valm,
A. Valmas

Tegevtoimetaja/Editor
Ene Riet
Toimetaja
Maire Liivamets
Keeletoimetaja
Tiina Vilberg
Tehniline toimetaja
Tiiu Tali
Kaanefoto:
Teet Malsroos

Address/Address:
EE 0100 Tallinn
Tõnismägi 2
Eesti Rahvusraamatukogu
"Raamatukogu" toimetus
tel. 6 307 128
faks: 372+6/311410
e-post: enerk.@venus.nlib.ee

AS TRÜKIEKSPERT VILJANDI, '96 T.3021

KUUKRESSID

Hilissügise aimutu öö
üle tühja ja lumetu ranna.
Aasta lohutuim tund - aga vaata,
on sellelgi ööl oma lill.
Pilvrebendeist plinkivas kumas valkab
kuukresside võbelevaid kõtru.
Vastu lõikavat tuult,
vastu marutsevat merd, mõrtsukmusta,
tõukab maa oma kummis kivise rinna,
täis helkivaid hõbelitreid.

K. Merilaas

RAHULIKKU SÜGIST!

VABAHARIDUS

Avaveerg: Vabahariduse areng Eestis: Viis aastat Avatud Hariduse Liitu	Peeter Vihalemm	4
Rahvusvahelise konverentsi "Vabahariduse areng Baltimaades. 5 aastat Avatud Hariduse Liitu," päevakava - 15. nov. 1996		6
Eesti Vabaharidusliit	Tiina Jääger	7
Vabaharidus: kellega? kuidas? milleks?	Reet Valgmaa, Tiina Jääger	8
Leida uus tee teadmiste juurde	Juta Jõgi	9
Kohila vanas koolimajas asub uus koolituskeskus	Inna Laanmets	10

RAAMATUKOGUNDUSHARIDUS

Millist täiendõpet soovivad raamatukogutöötajad?	Evi Rannap, Krista Talvi	11
--	---------------------------------	-----------

RAAMATUKOGU TEGEVUSE EDUKS

Marketing ja raamatukoguteenused: uued seosed ja võimalused	Aira Lepik	13
---	-------------------	-----------

ERIRAAMATUKOGU

Ühe kaardikogu käekäigust	Ene-Lille Jaanson	15
Pimedate raamatukoguteenindus Eestis	Priit Kasepalu	19

SAAGEM TUTTAVAKS

Ameerika Raamatukogu	Vaiko Sepper	22
----------------------	---------------------	-----------

RAAMATULUGU

Tallinna 15.-16. sajandi raamatusuhtlus ja Lambert Kemmerlingi Tallinna 1585. ja 1588. aasta almanahhid	Liivi Aarma	23
ETARi baltikaosakonna raamatuid: Üks armastuslugu	Aita Karjatse	27

JUTUTUBA

Bibliograafiatööd tuleb nii teha, et külmas toas hakkab soe: vestlus Valve Jürissoniga	Maire Liivamets	29
---	------------------------	-----------

ARVUSTUS

50 aastat rahvusliku kultuuripärandi hoidmist ehk tuli tuha all	Vaime Kabur	31
--	--------------------	-----------

ARVUTIHARIDUS

Erinevatest teenustest Internetis	Mai Põldaas	33
-----------------------------------	--------------------	-----------

JURISTIVEERG

Abielust	Albert Kalme	34
----------	---------------------	-----------

* * *

1996. aastal TPÜ infoteaduse eriala lõpetanute bakalaureusetööd	36
1996. aastal TPÜ infoteaduse eriala lõpetanute diplomitööd	36

SÕNUMID

Õnnitleme: Maare Kümnik - 60 Virve Adamson - 75	40
--	-----------

PE3IOME

41

SUMMARY

42

VABAHARIDUSE ARENG EESTIS

Viis aastat Avatud Hariduse Liitu

Viimase paari-kolme aasta jooksul on loodetavasti igaüks meist tundnud, et elu on tõepoolest edenemas. Inimesed on enamasti üle saanud esimesest ehmatuses, mida senise elukorralduse järsk muutumine kaasa tõi. Elujärg hakkab aegamööda paranema.

Päevakorda tõuseb üha enam õppimine. **Uuenevas Eestis vajame me kõik enesetäiendamist ning ümberõpet.** Minu sügava veendumuse kohaselt on Eesti areng lähenevatel aastakümnetel väga suurel määral koolitusest, nii kasvava põlvkonna kui täiskasvanute koolitusest. Eesti arenguvõimaluste realiseerumine sõltub sellest, kui võrd suudetakse koolitusse haarata erinevaid rahvakihte ning kui võrd mitmekülgne on see koolitus. Tööalane koolitus on üha laiemalt levimas, aga sellest ei piisa, sest väga suur osa kesk- ja vanemaalisi jääb sellest välja, eriti nende seast, kes elavad väljapool Tallinnat ja Tartut.

Üldise haridustaseme tõstmine, kõrge ja kraadihariduse omandamine piirdub veelgi enam noortega, ehkki ülikoolides võib näha rõõmustavalt palju ka 30-40 aastasi ning avatud ülikooliga alustamine suurendab nende hulka veelgi. Siiski on vaja ka laiaulatuslikku rahvakoolitust.

Inimestel on vähe algatusvõimet, vähe arusaamist ümbritsevast maailmast kui tervikust ning oma võimalustest selles. Seejuures on palju egoismiks ulatuvat individualismi ja pragmatismi, vähe on sallivust ja koostööskust. Paljudest probleemidest ei ole võimalik üle saada igapäev eraldi, inimesi on tarvis toetada ja julgustada. Seda püüavad teha vabahariduslikud koolituskeskused ja alles kujunevad rahvaõpistud.

Vabaharidust võib mõista kui omaalgatuslikku ühist enesetäiendamist, mis hõlmab nii täiskasvanuid kui lapsi. Laste ja noorte puhul on

esiplaanil huvide ja harrastuste arendamine, täiskasvanute vabahariduses on peamine üldise toimetuleku ja kompetentsuse suurenemine, aktiivsem osalus ühiskonna elus (vabahariduse mõiste ja eripära kohta vt. lähemalt "Täiskasvanute vabahariduse rahvuslik programm").

Vabaharidus on lahutamatu seotud seltsitegevusega, mis sai Eestis alguse juba 1860ndatel aastatel, toetudes põhiliselt Saksa traditsioonile (vt. Jansen ja Arukaevu 1995, Aarelaid 1996). Käesoleva sajandi algul ja eriti pärast riikliku iseseisvuse saavutamist arenes vabaharidus väga kiiresti, üha rohkem võeti eeskuju Põhjamaadest. Iseseisvusaja lõpul tegutses Eestis rohkem kui 2000 vabaharidusliku suunitlusega seltsi, maa- ja linnarahvaülikoolid, õpiringid, rohkem kui 500 organisatsiooni ühendav Haridusliit (vt. Kinkar 1993, Laane 1994).

Kogu see võrgustik hävitati 1940-1941. Nõukogude ajal tegutsenud isetegevusringid, kultuuri- ja rahvaülikoolid, harrastusühingud ja huviklubid olid ambivalentse iseloomuga: ühelt poolt väga olulised loomuliku aktiivsuse vahendajad ja traditsioonide säilitajad, teiselt poolt aga kommunistlikust ideoloogiast varjatud ning nõukogude propaganda poolt ära kasutatud. Seetõttu ei kasvanud nõukogudeaegne kultuurharidustöö taasiseseisvunud Eestis otseselt ega täielikult üle vabaharidusliikumiseks, kuigi paljud kultuuritöötajad vabahariduse uuetsünnis aktiivselt osalesid.

Vabahariduse uuest algusest Eestis võib rääkida alates 1991.-1992. aastast, mil hakkas kujunema entusiastide ja asjatundjate ring, kes sõjaeelsele traditsioonile ja Põhjamaade kogemusele toetudes on püüdnud omaalgatuslikku ühist eneseharimist

Eestis uuesti käima saada. 1993. a. lõpuks tegutses Eestis vähemalt 30 vabahariduslikku koolituskeskust, kaks kolmandikku nendest asutatud samal aastal. Sügisel 1996 alustas uut õppeaastat ligikaudu 50 vabahariduslikku koolituskeskust.

Avatud Hariduse Liit (AHL) on sõjajärgse Eesti esimene õpiliit, mis põhiliselt arendab täiskasvanute vabaharidust. Õpiliidud on Läänemeres maades laialt levinud ühendused, mis koondavad nii haridusseltse kui koolituskeskusi. Eriti levinud on õpiliidud Põhjamaades, nende liikmed on seejuures sageli ka poliitilised erakonnad. Rootsis tegutseb näiteks 11 õpiliitu, neist kõige suurem ja vanem on 1912. a. asutatud *Arbeternas Bildningsförbundet* (lühendatult ABF) - otsetõlkes Töölise Haridusliit.

ABF ja samalaadne Taani organisatsioon AOF, samuti Soome TSL on andnud julgust ja abi ka AHL asutamisel ja arendamisel. AHL asutati 11. novembril 1991 Eesti Sotsiaaldemokraatliku Partei, kultuuritöötajate ametiühingu ja Harrastusteatri Liidu poolt. Viis aastat hiljem, septembris 1996 on AHLil 34 liiget ja koolituskeskused kõigis Eesti maakondades.

AHLi tegevuse juhtmõtteks on "Areng õppimise kaudu". AHLi eesmärgiks on aktiviseerida inimesi, julgustada ja anda sotsiaalset toetust, aidata mõtestada ümbritsevat maailma ja omaenda elu.

Viie aasta jooksul on laienenud AHLi tegevusulatus. 1992/93 tegutses 257 õppegruppi 3594 osavõtjaga, õppetöö kogumaht oli 8973 tundi. 1995/96 tegutses AHLis 776 õppegruppi 10 567 osavõtjaga. Õppetöö kogumaht oli 30 170 tundi. Suure tähtsusega on siin olnud kolm tegurit:

* pidevad koostööpartnerid ja koostööprojektid Põhjamaadega, eeskätt Rootsi ABFiga (pidevad

partnerid ABFist on AHLi 9 liikmel);

* riigieelarveline toetus alates 1995. aastast (1996 on riigi toetust saanud AHLi 24 liiget);

* Euroopa Nõukogu poolt finantseeritud *Phare* demokraatia programm 1995/96 koostöös taanlaste ja šotlastega.

Lisaks mahulisele laienemisele on selgemini välja kujunenud ka AHLi oma **profiil**, milleks on **sotsiaalkoolitus**. Seda suunda esindavad sotsiaalsete ja kommunikatiivsete oskuste arendamine, kodanikukoolitus, töötute koolitus. Sotsiaalkoolituse maht oli osalejate arvu põhjal 1992/ 93 27% kogu AHLi koolituse mahust, 1995/ 96 - 62%. Teised õppesuunad 1995/ 96: keelekursused 22 %, käsitöö ja kodundus 11 %, näitemäng, rahvatantsud jmt. 4 %, praktilised kutseoskused 1 %. Sotsiaalkoolituse osa suurendamisel oli oluline ülalmainitud *Phare* programm, mis võimaldas korraldada 82 kursust 6 kodanikukoolituse õppesuunas: Eesti seadusandlus, demokraatia igapäevaelus, demokraatlik otsustamine, regionaalne areng, eesti keel ja kultuur muulastele, Eesti ja Euroopa poliitiline maastik.

AHLi kiiret arengut võib pidada lootustandvaks märgiks kodanikuühiskonna elujõulisusest Eestis. Siiski on vabaharidus raha ja eestvedajate nappuse tõttu veel vähe levinud ja süsteemitu. Üheks põhjuseks on siin ka rahva vähene huvi ja harjumus koos käia. Ehkki paar-kolm aastat tagasi pidurdus elatustaseme langus ja inimesed hakkasid kohanema uute oludega, iseloomustab suurt osa keskealistest ja vanematest inimestest segadus ja abitus. Paljud ei tea enam, keda uskuda või millele toetuda, tunnevad ennast mängust välja jäetuna, ei oska ennast ja ümbritsevaid kuidagi aidata ning ootavad abi ülalpoolt. Ülalpool on aga omad mured ja ainus, millega inimesi aidatakse, on väga minimaalne sotsiaalabi.

Selles olukorras vajab Eesti ühiskond laiaulatuslikku omaalgatust - vabaharidusliikumist, ametiühingu liikumist, ühistute ja teiste majandusühenduste loomist. Omaalgatuse tugi-punktideks saavad maal ja väikelinnades kindlasti olla ka raamatukogud, koolid ja kultuurimajad. Oluline on kujundada kooskämise, ühistegevuse, ühise arutelu harjumust ja vajadust. Selleks vajaliku raha kokkusaamine ei olegi nii lootusetu üritus kui koostada läbimõeldud projekt ja pöörduda sellega riigi omavalitsuse (näiteks Haridusministeeriumi juures tegutseva täiskasvanute koolituse nõukogu), mõne kodu- või välismaise fondi (sihtkapitali) poole, või leida koostööpartner vabaharidusega tegelevate organisatsioonide hulgast välismaal.

Hea tahtmise ja järjekindla tegutsemise puhul õnnestub mõnikord siiski midagi käima saada. Seda näitab ka Avatud Hariduse Liidu areng.

KIRJANDUS

A. Aareleid (koost.). Kodanikualgatus ja seltsid Eesti muutuval kultuurimaastikul. Tln.: Jaan Tõnissoni Instituudi kirjastus, 1996.

E. Jansen, J. Arukaevu (toim.). Seltsid ja ühiskonna muutumine. Talupojaühiskonnast rahvusriigiks. Trt., Tln.: Eesti Ajalooarhiiv, TA Ajaloo Instituut, 1995.

E. Kinkar. Vabaharidus Eestis. Tln.: Koolibri, 1993.

K. Laane. Eesti Haridusliit 1924-1940. Tln.: Vabahariduse Õpetajate Selts, 1994.

Täiskasvanute vabahariduse rahvuslik programm. Tln.: Kultuuri- ja Haridusministeeriumi Teataja, 1995.

Peeter Vihalemm
Avatud Hariduse Liidu esimees

VABAHARIDUS

Avatud Hariduse Liit tähistab oma viiendat aastapäeva rahvusvahelise konverentsiga "Vabahariduse areng Baltimaades. 5 aastat Avatud Hariduse Liitu". Konverents peetakse 15. novembril algusega 10. 00 Matkamajas Tallinnas.

Konverentsile on oodatud Eesti, Läti, Leedu, Karjala, Soome, Rootsi, Taani, Norra ja Saksamaa täiskasvanute koolituse organisatsioonide esindajad.

Konverentsi toetavad Eesti Kultuurkapital ja Olof Paime Keskus (Rootsi).

VABAHARIDUSE ARENG BALTIMAADES

5 aastat Avatud Hariduse Liitu
TALLINN, 15. NOVEMBER 1996

ESIALGNE PROGRAMM

9.00 - 10.00	Registreerimine
10.00 - 10.30	Konverentsi avamine
Ettekanded:	"Kodanikühiskond ja vabaharidus" Peeter Vihalemm, Avatud Hariduse Liidu esimees
10.30 - 11.00	"Välispartnerite osa AHLi arengus" Jaan Urvet, Avatud Hariduse Liidu aseesimees
11.00 - 11.30	"Õppija areng läbi demokraatliku koolituse" Jouko Muuri, Soome TSL
11.30 - 12.00	Kohvipaus
12.00 - 12.30	"ABFi koostöö Baltimaadega: kogemused ja perspektiivid" Rootsi ABFi esindaja
12.30 - 13.00	"Kodanikukoolituse vajalikkusest - AOFi koostöö AHLiga" Taani AOFi esindaja
13.00 - 13.30	"Täiskasvanute koolituse olukord Eestis" Kalle Vana, Haridusministeeriumi täiskasvanute koolituse talituse juhataja
13.30 - 15.00	Lõuna
15.00 - 15.15	"Baltimaade koostöövõrgustiku loomine" Horst Hopmann, <i>Arbeit und Leben</i>
15.15 - 15.30	"Vabahariduse osatähtsus Eesti täiskasvanute koolituses" Tiina Jääger, Vabaharidusliit
15.30 - 15.45	"Vabahariduse areng Lätis" Anita Jakobsone, <i>Latvian Adult Education Association</i>
15.45 - 16.00	"Vabahariduse areng Leedus" Edmuntas Normantas, <i>Ministry of Education and Science Division of Adult Education</i>
16.00 - 16.15	"AHLi tuleviku perspektiivid" Tiia Kask, AHLi tegevsekretär
16.15 - 16.45	Sõnavõttud
16.45 - 17.00	Konverentsi lõpetamine Peeter Vihalemm

EVHLi ajalugu ulatub 20ndate aastate algusesse, mil Eestis tegutses hulgaliselt õpiringe ning haridus- ja kultuuriseltse. Vabaharidustööd koordineeriti kolmest keskusest - Eesti Karskusliidust Tartus, Tallinna Rahvaülikooli Seltsist ja Haridusministeeriumist. Kuid ikka enam suurenes vajadus ühe keskse organisatsiooni järele. 1923. aasta lõpul kutsuti Eesti Karskusliidu korraldusel Tartus kokku I Eesti hariduskongress, millel osales 150 erineva seltsi esindajat. Kongress võttis vastu otsuse asutada hariduslike seltside keskselts - Eesti Haridusliit. Järgneva 17 aasta jooksul kujuneski kuni 554 liikmelisest Haridusliidust vabaharidustööd koordineeriv keskus. Haridusliidu tegevus lõppes 1940. aastal, mil suleti enamik omaalgatuslike organisatsioone.

70 aastat hiljem, 1994. aasta jaanuaris peeti Tallinnas Vabahariduse Õpetajate Seltsi korraldusel vabahariduse konverents, kus otsustati taastada Eesti Haridusliit Eesti Vabaharidusliidu nime all. Aprillis 1994 kutsusid Vabahariduse Õpetajate Selts ja Avatud Hariduse Liit Tartus kokku Vabaharidusliidu asutamise kongressi. Kokku tuli poolteistsada inimest. Vabaharidusliidu asutajaliikmeid - seltsi - oli 33.

Täna on Vabaharidusliidul kokku 67 liiget ja toetajaliiget, kõik suuremal või vähemal määral vabaharidust pakkuvad kultuuri- ja haridusseltsid ja koolituskeskused.

Oma kaheaastase tegevusaja vältel on EVHL püüdnud anda vabaharidusalast metoodilist abi, st. korraldanud oma liikmetele õppepäevi ja seminare. Tänapäeval on üks keerulisemaid probleeme, kuidas kirjutada projekt nii, et saaks sellele ka rahalist toetust, või kuidas korraldada seltsi raamatupidamist. Väga populaarsed on ka psühholoogiakursused.

Teravalt puudutab infonappus meidki. Alates 1995. sügisest ilmub Vabaharidusliidu infoleht. Kavas oli seda välja anda 4 korda aastas, kuid paraku on ilmunud ainult 3 numbrit. Infoleht pakub seltsidele ja vabahari-

EESTI VABAHARIDUSLIIT

Tiina Jääger

EVHLi tegevsekretär

duslikele koolituskeskustele võimalust oma tegevust tutvustada ning annab ülevaate kõigest huvitavast, mida Eestis vabahariduse ja seltsiliikumise vallas tehakse.

Üks EVHLi tegevuse põhisuundi on seltsiliikumise aktiveerimine Eestis. 1995. aasta suvel käivitus ühisprojekt Rootsi Hola Rahvakõrgkooliga. Viidi läbi rida seminare, teemadel kuidas luua seltsi, milline on seltsitegevuse juriidiline külg, kuidas tutvustada oma seltsi tegevust, suhted meediaga, kuidas korraldada vabaharidustööd ja asutada rahvaõpistuid. Koostöö Hola Rahvakõrgkooliga jätkub, nüüd juba koolituskeskuste, õpiringide jne. õpetajate koolitamisel.

1994. aastal alustas Eesti Täiskasvanute Koolitajate Assotsiatsioon (ETKA) "Andras" täiskasvanute hariduse rahvusliku programmi väljatöötamist. Vabaharidust puudutava osa koostamine jäi Vabaharidusliidule. Programm valmis 1995. aasta oktoobris. "Täiskasvanute vabahariduse rahvuslik programm" sisaldab

vabahariduse mõisteid (õpiring, rahvaõpistu jt.), tutvustab tegevuse iseärasusi, töövorme ning piiritleb vabaharidustegevuse põhisuunad lähitulevikus.

1993. aastal võeti Eestis vastu täiskasvanute koolituse seadus, millele järgnes 1994. aasta suvel Vabariigi valitsuse määrus täiskasvanute koolituse riigieelarvelisest finantseerimisest. See võimaldas vabahariduslikel koolituskeskustel taotleda rahalist toetust, mida Vabaharidusliit ka tegi. 1995. aastal said riigieelarvelist toetust 43 vabahariduslikku õppekeskust ja Vabaharidusliit ise, samuti 32 täiskasvanute koolituse projekti. Käesolevaks aastaks on riigi toetust saavate koolituskeskuste arv suurenenud 53le.

Tänavu sügisel alustas EVHL vabahariduses tegevate õpetajate infopanga loomist. On ju Eestimaal palju huvitavaid õpetajaid, kes on nõus oma teadmisi laiemalt jagama. Samal ajal aga ei leia õppekeskused ja hariduseltsid kursustele õpetajaid ja õpiringi juhendajaid. Nüüd on Vabaharidus-

liidu abiga võimalik seda probleemi lahendada.

Rõõmu teeb, et aasta aastalt laieneb vabahariduslike koolituskeskuste võrk. Ning et toetuse kaudu riigieelarvest on riik tunnistanud vabahariduse vajalikkust. Kuid ees seisab veel palju tööd, selgitamiseks ühiskonnale, mis on vabaharidus ning miks on see vajalik.

Meie tegevus on suunatud vabaharidustegevuse järjest suuremale populariseerimisele ning seltsiliikumise aktiveerimisele. Mõlemad on ju teineteisega tihedalt seotud - aitavad inimesel toime tulla nii oma igapäevase eluga kui tööga, andes võimaluse suhelda ning omandada uusi teadmisi ja oskusi. See aga aitab meil luua rahuldava kodanikuühiskonna.

Lähemat teavet vabaharidusliku tegevuse kohta saab Eesti Vabaharidusliidu metoodikakeskusest Tallinnas, Vilmsi tn. 55,
tel. 6 410 754

Töögrupp Vabaharidusliidu suvelaagris
Karepal augustis 1996.

VABA HARIDUS: KELLEGA? KUIDAS? MILLEKS?

REET VALGMAA TIINA JÄÄGER

VHLi juhatuse liige

VHLi tegevsekretär

Niisugused küsimused esitati 75le, Karepal 16.-18. augustini peetud Vabaharidusliidu esimesse suvelaagrisse kokkutulnule. Kahe tegetsemisaasta jooksul on kultuuri- ja haridusseltse liitva katusorganisatsiooni liikmeskond jõudsalt täienenud - 33lt asutajaliikmelt 67 liikmeni käesoleva aasta 1. oktoobril. Liikmed on seltsid, rahvaõpistud, õppe- ja huvikeskused, klubid, liidud, algatuskeskused.

Rõõm oli kohtuda nii vanade tuttavate kui ka uudistajatega pedagoogikaülikoolist, maavalitsustest, klubidest, raamatukogudest ja rahvamajadest. Ettekanded kuulatud (M. Sarv, A. Aareleid, V. Uusberg, A. Valgma), asuti kaheksas rühmas arutama raskusi ja probleeme, mis iseloomustavad vabahariduse hetkeseisu ehk viletsust. Kõige teravam kriitika osaliseks sai VHL (23 probleemi). Tõdeti, et VHLe on aeg teha struktuurilisi muudatusi. Et meid ei tunta valdades, maakondades, riigis, oleme süüdi ise. Hädad võib jaotada tegijate ja osalejate keskseteks (819 probleemi). Tegijaid napib ja nad on sageli "üle küpsed" (eakad), teised jälle on pidevõppele ärkamata. Sageli kummitavad varasemad kogemused õppimisest, kohtab hoiakut - kolmekümneselt oled juba surnud, milleks enam õppida?! Vaid 10 probleemi seostati riigiga. Ammu tuntud-teatud puuduste kõrval Eesti hariduspoliitikas nimetati seekord ka ametkondlikku ebapädevust ja vastutustunde puudumist, ükskõiksust vabahariduslike algatuste suhtes. Leiti, et omavalitsustel puudub side rahvaga, nad ei tunneta oma rolli vabahariduse väärtustamisel, neil ei ole vastavat koolitust.

Iga rühm valis kaks probleemi, millele püüti leida lahendus. Nii ilmnas, et paljudele on vabaharidustegevus üpriski segane valdkond.

"Vabaharidus, see on ju Steinerkool!" ja "Mis vabaharidus?! Kus see veel on ja milleks teda tarvis?" kõlasid küsimused. Ühtlasi peegeldavad

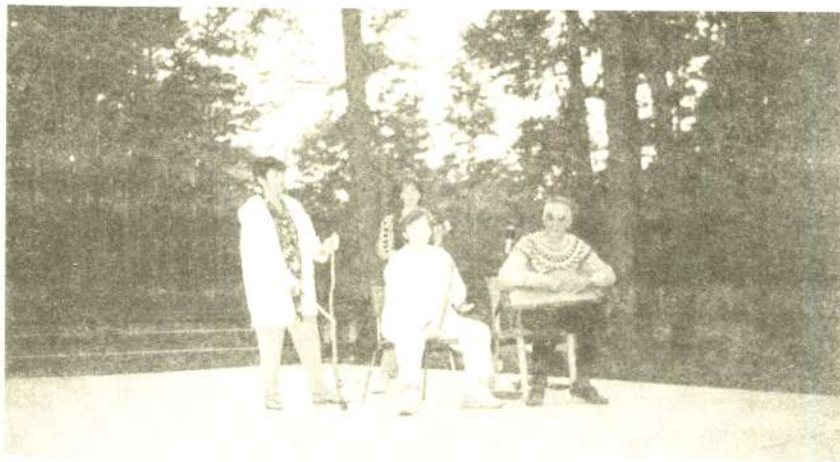
need olulist tööloiku, millele VHLe juhtkond on seni vähe tähelepanu pööranud. Nimelt - avalikud suhted ja üldsuse teavitamine. Ja nii osutatigi rühmatöös üld- ja kõrghariduse reformimisele (mis on vaieldamatult oluline, kuid mitte meie rida), kommertsstruktuuridest eeskujulist otsimisele (mis vabahariduse vaimuga vähe kokku käib) ja noorsoo probleemide lahendamise vajalikkusele (noorus on teatavasti alati hukas).

Kuid küsimus, mis siis ikkagi on vabaharidus, jääb. "Andragoogika sõnaraamat" (Külim, ETKA "Andras", 1995) annab *popular education*'i eestikeelse vastena *vabakoolitus* ja *vabaharidus*. Kui mõned aastad tagasi võis naljatades öelda, et vabahariduse all mõistetakse hariduse valdkonnas kõike seda, millele riik raha ei kuluta, ent kus ka ettekirjutusi teha ei saa, siis nüüd pole see enam päris nii. 1995. aastast on tänaseks juba 53 keskest saanud rahalist toetust keskuse juhataja ja õpetaja palgaks. Toetatavate keskuste hulka ei kuulu ükski vaba waldorfkool. See on hoopis teine süsteem.

Vabaharidustegevus (*popular education activity*) on "ühine vabatahtlik üldkultuuriline eneseharimine. See on suunatud õppija isiksuse, tema loovuse arengule, eneseusaldusele ja alga-

tsuvõime tugevdamisele ning üldkompetentsuse ja vastutustunde kasvule. Vabaharidus hõlmab täiskasvanuid, lapsi ja noori. Kui laste ja noorte vabaharidustegevuses on esiplaanil huvialaga seotu, siis täiskasvanute puhul on peamine suurendanud õpivõimust, luua eeldused edukaks toimetulekuks isikliku elu ja tööga, kodaniku ja kultuurikandjana." (Täiskasvanute vabahariduse rahvuslik programm, KHM-i Teataja, 1995, lk. 3). Sellest määratlusest võiks tõesti lähtuda, kuigi küsimus, miks puudusid meie hulgast noorte huvikeskuste esindajad, jäi alles. On ju Huvikeskuste Kogu (HAKK) Vabaharidusliidu asutajaliige. Ühel või teisel moel puudutasid kõik töörühmad noorte teemat. Jääme siis lootma, et koosolemisest ühes katusorganisatsioonis saab ühel päeval ka koos tegemine.

VHLe suvelõpu kohtumine oli vajalik mitmel põhjusel. Esiteks võimaldas see avaldada mõtteid. Ka selgus, et päris paljudel on meie-teie-hoiak. Selle asemel, et koostöövõimalusi otsida ning ühisprojektide kaudu end rahaliselt kindlustada, nähakse naaberkoolituskeskustes konkurente. Teiseks õppisime üksteist paremini tundma ja veendusime, et just isiksuse võlu ning võimalus ise otsustada on vabahariduse liikumapanev jõud.

Vabaharidusliidu suvelaager Karepal. Toivo Luhtas õpetab soovijaile rahvapillidel mängimist.

LEIDA UUS TEE TEADMISTE JUURDE

JUTA JÕGI

Õpingide Seltsi "Semud" esinaine

Õping on kõige parem vabaharidustöö vorm laiadele rahvahulkadele, ka majanduslikult kõige odavam ja tehniliselt üks lihtsamaid - nii arvasid õpingiliikumise juhid Põhjamaades ja meil juba sajandi esimesel poolel.

Õpingiliikumine on eri maades võtnud erineva kuju ja arenenud vastavalt antud rahva iseloomule ja vajadustele. Eestimaal ei ole õpingi kui haridustöö vormi olude sunnil aastakümneid rakendatud, kuid selle elluäratamise vajadus tundub olevat olemas - iseseisvas riigis peame ise oma asju ajama ja suutma õigeid otsuseid teha.

Üks esimesi süsteemikindlaid õpingi mõtte arendajaid Eestis oli Eduard Kubjas. Temalt ilmus 1924. aastal raamat "Õpingid. Käsiraamat nende tegelikuks korraldamiseks" (1931. aastal ilmus teine trükk). Sellest loeme, et õpingidel "... võib olla väga palju eri kujusid, kuid kõigil on üks alus: ühine vaba isetegevus. Isetegevus loob tööõõmu ja seob inimesi tööga, õpetab neid mõistma ja armastama töö mõtet ja väärtust, tugevamate energia toetab nõrgemate tahet, õppimisraskused võidetakse ühiselt ja teostub põhimõte: rahva hääks rahva enese kaudu." /1/

Aastate möödudes on sõnastus pisut muutunud, aga õpingi idee ja mõte on jäänud samaks. 1995. aastal vastuvõetud "Täiskasvanute vabahariduse rahvuslikust programmist" loeme: "Õpingi moodustab ühise huvi alusel ühinenud õppijate rühm, kes teatud perioodi jooksul plaanipäraselt kokku saab, et endi hulgast valitud juhi eestvedamisel või õpetaja juhendamisel teatud nähtusi ja protsesse tundma õppida, oma oskusi ja võimeid arendada. Õping võib oma tegevusele toetust taotleda, kui selles on vähemalt viis osavõtjat ja kakskümmend tundi õppusi aastas." /2/

Õpingi iseloomustab ühistegevus, mis muudab ringi liikmed aktiivseks. Nii võib õpingiks pidada ka näiteringe, laulukoore ja orkestreid, kui õpingud neis on üles ehitatud kollektiivse iseõppimise põhimõttele.

Esimesed andmed õpingi kohta Eestis on 1920. aastast Vaimastvere valla Kõola algkoolist Jõgevamaal, kus initsiaatoriks oli kooli juhataja Aleksander Ilmoja. Tema koondas oma õpingidesse koguni 60-70 kooli lõpetanud noort.

Üheks varasemaks õpingiks oli Pärnu naiseltsi õping "Eha", kus harrastati ka vanade rahvakommete lavastamist, näiteks esitati "Eesti kosjad ja pulmad" koos mängude ja rahvakommetega.

Aastaks 1932 oli välja kujunenud meie oludele vastav õpingi tüüp ja seda aega võib nimetada organiseeritud õpingi liikumise alguseks. Tegevusaastal 1932/33 registreeriti 100 õpingi, valdkondadest esikohal kirjandus, kodanikuõpetus, seltskondlik kasvatus, põllumajandus, aiandus.

Õpingide töömeetoditele juhtis kolmekümnendatel aastatel tähelepanu kooliuuendusliikumise eestvedaja Johannes Käis (1933), kes selgitas isetegevusliku õppetöö korraldamise põhinõudeid. Need olid järgmised:

* ülesanded vastaku tegijate eeldustele ja võimetele;

* kehtigu ülesannete valitavuse põhimõte;

* töö toimuks isiklikus tempos;

* õpingute aluseks olgu tööjaotus, vältima peaks liigset kirjutamist;

* osa ülesandeid olgu ainult läbimõtleamiseks;

* 3/4 õpikoosoleku tööajast peaks kuluma õpinglaste individuaalseks tööks;

* ülejäänud ajal peaks korraldama ühisarutlusi ja tegema kokkuvõtteid.

Kui igauks on küsimused eelnevalt läbi mõelnud, kujuneb arutelu tavaliselt väga elavaks. Koosoleku juhataja ei tarvitse teha muud kui mõtteavaldusi vajadusel õiges suunas juhtida. Muidugi on üheks võimaluseks ka

Õpinglased Saaremaal 1995. aasta juulis.

kodus ettevalmistatud referaadid, mille ettekandmisele järgneb aktiivne arutelu kuuldu üle.

Õping sobib samuti noorsoo kasvatusprobleemide lahendamiseks. Eesti Haridusliidu hariduskonsulent **Karl Laane** kirjutas oma raamatus "Eesti Haridusliit 1924-1940", mis anti välja alles aastal 1994 Vabahariduse Õpetajate Seltsi poolt (raamatu käsikirja oli aastaid säilitanud Karl Laane lesk), et "just noored, kui nad võisid end oma püüetes vabadena tunda ja harjusid omaalgatusliku tegevusega, mis oli iseloomulik kogu vabaharidustööle. /.../ olid peamiseks jõuks /.../. Eriti tulemuslikuks muutus õpingide harrastus seal, kus oli noortega kontakti leidvaid autoriteetseid pedagooge ..."/3/

Suuremateks õpingilasi ühendavateks ja põnevamateks üritusteks olid üleriigilised õpingipäevad 1937. ja 1938. aastal Tallinnas, teine neist 160 osavõtjaga ning külalisesinejatega Soomest. Kolmandad õpingipäevad, mis kavatseti korraldada 1939. aastal Tartus, ei saanud aga muutunud oludes enam teoks.

1939. aastal loodi Eesti Haridusliidu juurde õpingide metoodiline keskus ja õpingide arv suurenes 519 ringini.

Praegu, õpingiliikumise taastamise künnisel, võime toetuda Eesti varasematele kogemustele. Oluline on ka Rootsi riigi poolt antav abi - 1992. aastal alustas Lars Adin Ölandi Rahvaõpistust õpingijuhtide kursusi Eestis. Vastava koolituse sai 30 inimest, nende hulgas neli tollase Kultuuritöötajate Täienduskooli töötajat ning juba 1993. aasta mais alustati Kultuuritöötajate Täienduskoolis tulevaste õpingijuhtide kursusi raamatukoguhoidjatele.

Aasta pärast, 29. aprillil 1994, moodustasid 16 kursusest osavõtjat õpingiliikumise edendamiseks Eestis Õpingide Seltsi "Semud". Praegu on seltsil liikmeid 34 - 2/3 neist raamatukoguhoidjad, 1/3 rahvamajade töötajad ja teised vabaharidusliikumisest huvitatud. Kursused õpingijuhtidele on jätkunud ka Rahvakultuuri Arendus- ja Koolituskesku-

ses. 1996. aasta alguseks oli neid olnud seitse kokku 57 osalejaga.

Õpingipäevade traditsiooni jätkasid Õpingide Seltsi "Semud" suvepäevad 1994. aasta augustis Tartumaal Mellistes, kus teemaks kodulugu ning organisaatoriks kohaliku raamatukogu juhataja Aasa Sulg, ja 1995. aasta juulis Saaremaal Laimjalas, kus teemaks turism ja keskkond ning organisaatoriks sealse raamatukogu juhataja Milvi Rapp.

1995. aastal toetas riik Õpingide Seltsi projekti "Eluõpe" (inimene õpib kogu elu). Projekt kestab kolm aastat ja võimaldab teostada seltsi põhikirjalist eesmärki: arendada vabaharidustööd, soodustada õpingide loomist ja nende süsteemi kujundamist Eestis ning õpingilaste koostööd. Projekti toetati rahaliselt ka 1996. aastal, mis võimaldas korraldada õpingide suvepäevad Valgemaal Taageperas kohaliku raamatukoguhoidja Erja Liivsoni eestvedamisel teemaks isiksus ja pere. Raha on saadud ka selleks, et kaks korda aastas läbi viia täiendõpet õpingijuhtidele, levitada maakondades teavet õpingide kohta, korraldada õppepäevi täiskasvanute vabahariduse edendamiseks ja vabaharidusest huvitatuile.

Sarnaselt sajandi esimese poolega on õpingid ka praeguses Eestis laialt ulatusliku omaalgatusliku ja vabaharidustegevuse sobilikuks vahendiks, mis aitab toime tulla ühiskonna muutmiseiga kaasnevate raskustega.

KASUTATUD ALLIKAD

1. Kubjas, E. Õpingid. Käsiraamat nende tegelikuks korraldamiseks. Tln., 1931, lk. 11.
2. Täiskasvanute vabahariduse rahvuslik programm. Tln., 1995, lk.4.
3. Laane, K. Eesti Haridusliit 1924 - 1940. Mõteldes Eestimaa tuhandetele isetegevuslastele. Tln., 1994, lk. 103.

KOHILA VANAS KOOLIMAJAS ASUB UUS KOOLITUSKESKUS

Kohila alevi lõunapiiril, kunagises Tohisoo mõisa peahoones asub Kohila Koolituskeskus. Esimest korda Kohilasse saabunud pruugib vaid "vana koolimaja" küsida ja talle juhataakse õige maja kätte.

Tohisoo mõisas avati Kohila 6-klassiline algkool juba 1923. aastal.

Mõisahoonete teine korrus ehitati 1934.-1938. aastal ümber. Nii saadi juurde hulk klassiruumi. Kool tegutses täies mahus selles majas 1961. aastani, 1977. aastani jätkasid algklassid ja internaat, hiljem ainult internaat.

Kohila Rahvamaja hävis tulekahjus 14. detsembril 1981. aastal, nii tekkis tungiv vajadus leida taidlustegevuseks ruumid ning pärast Tohisoo mõisahoonete remonti alustas kultuurimaja seal 1986. aasta sügisel tööd.

1990. aasta sügisel loodi kultuurimaja juurde laste kunstiklubi "KUKU". 1991. aastal toodi Tohisoole üle ka keskkooli juures tegutsenud muusikakool. Muusika- ja kunstikool tegutses kultuurimajas 24. detsembrini 1992. aastal, kui senise kultuurimaja ning muusika- ja kunstikooli baasil loodi Kohila Koolitus- ja Kultuurikeskus.

Kaks aastat hiljem oli koolituse osatähtsus asutuse tegevuses muutunud valdavaks, mistõttu muudeti põhikirja ning nimetati asutus Koolituskeskuseks.

Koolituskeskuse eelkäijaks võib lugeda Kohila Hariduseltsi, mis tegutses aastatel 1926-1940. Ümbruskonna rahvale korraldati erinevaid kursusi ja loenguid, asutati ka segakoor, mis võttis osa üldlaulupeost ja paljudest kohaliku tähtsusega laulupidudest. Tegutses teatriring.

Käesoleval aastal möödub 70 aastat Kohila Hariduseltsi loomisest, mida Koolituskeskus kavatses kohalike aktivistidega meele pida. Elus on veel inimesi, kes osalesid selle seltsi tegevuses, ja nende mä-

MILLIST TÄIENDÕPET SOOVIVAD RAAMATUKOGUTÖÖTAJAD?

EVI RANNAP,
KRISTA TALVI

Õppida pole kunagi hilja ja pidev enesetäiendamine on muutunud igale inimesele vajalikuks.

Neid seisukohti kinnitasid küsitluse vastused, mida koguti 1996. aasta veebruaris ERÜ aastakoosolekust osavõtjailt ja kõigilt raamatukogutöötajatelt, kes soovisid oma arvamust avaldada täiendõppe temaatika ja kestuse kohta.

Küsitluse algatas ja korraldas ERÜ koolituse toimikond. Ankeetide jagamisel ei lähtunud representatiivse kogumi moodustamise põhimõtetest. Meie sooviks oli: vastaku ainult need, kellel on tõsine huvi ja vajadus täiendõppe järele. Peale selle arvasime, et seni on raamatukogutöötajatelt hangitud vähe teavet nende endi soovide kohta. Enamuse seminaridest ja kursustest on algatanud raamatukogud või õppeasutused, koolitavate arvamust pole sageli küsitud.

Vastamisaktiivsus oli enneolematult suur. Jagati välja umbes 200 ankeeti, vastas aga 302 inimest. Vastanute arv jagunes raamatukogutüüpide järgi:

- keskraamatukogudest 141 töötajat;
- maakondade/linnade haruraamatukogudest 119 töötajat;
- teadusraamatukogudest 34 töötajat;
- teistest raamatukogudest ja muudest asutustest 8 töötajat.

Kuna ankeetid ei jõudnud kooliraamatukogudesse ja väikestes tehnikaraamatukogudesse, siis nende töötajate arvamust täiendõppe korraldusest me teada ei saanud.

Täiendõppe soovijate vanus oli vahemikus 20 kuni 63 aastat. Kõige arvukamalt oli vastajaid vanuses 41-50 aastat (99 raamatukogutöötajat) ja vanusevahemikus 31-40 aastat (91). Need kaks vanuserühma kokku moodustasid kõigest vastanuist 65 %.

Küsitluslehel olid loetletud täiendõppe valdkonnad, millest võis vajalikud ära märkida ja omapoolseid teemasid jm. soovet lisada.

Korraldajad olid pakkunud valikuks 18 raamatukogutöö valdkonda:

- komplekteerimine ja kogud
- raamatuturg ja hinnapoliitika
- uued infokandjad raamatukogus
- bibliograafilise kirjeldamise uued nõuded
- märksõnastamine
- liigitamine
- raamatukoguteenindus
- marketing raamatukogutöös
- üldsussuhted ja reklaam
- teadustöö meetodid
- raamatukogutöö korraldamine ja juhtimine
- arvutiõppe algkursus
- tekstitöötlus
- andmebaaside koostamine
- infootsing andmebaasides
- tabelarvutus
- arvutivõrgud
- integraalsed raamatukogusüsteemid.

Need valdkonnad võib jagada kahte põhirühma:

I. Infotehnoloogia kasutamine raamatukogutöös (arvutiõppe algkursus, andmebaaside koostamine jne.)

II. Uuendused raamatukogutöös (bibliograafilise kirjeldamise uued nõuded, uued infokandjad raamatukogus jne.).

Kahele põhirühmale lisandus kolmas, küllaltki oluline: üldkultuuriline ja huvialane täiendõpe.

Kõige enam sooviti täiendõpet järgmistel teemadel:

- arvutiõppe algkursus 67 % kõigest vastanuist;
- uued infokandjad raamatukogus 58 % kõigest vastanuist;

lestused on ajalugu, mida Koolituskeskuse kodulootoas on paari aasta jooksul kogutud ja säilitatud.

Lapsed saavad Kohila Koolituskeskuses õppida klaverit, plokkflööti, klarnetit, kitarrit, akordionit, lisaks muusikaajalugu ja -teooriat, osaleda kunsti-, käsitöö-, õmblemise-, kirjakunsti- ja keeltekursustel.

Alates 1995. aastast on õpilaste hulgas väga populaarsed keraamikakursused. Eelmisel aastal võttis kursustest osa 134 last. Traditsiooniks on saanud märtsikuus toimunud klaverikonkursid, võitjatele on autasuks ekskursioon Eesti Kunstimuuseumi. Kuna maja on kolme põlvkonna jaoks oma koolimaja, siis käivad meie kursustel meelsasti ka emad ja vanemad. Paljud nende hulgast on ju alustanud oma kooliteed just selles majas.

Täiskasvanutele on korraldatud erinevaid kursusi, õppe- ja teabepäevi. Populaarsemad on õmblemine ja kangakudumine. Suur on huvi keeltekursuste vastu, kuhu õpetajaid on kutsutud Soomest, Inglismaalt ja USAst.

Korraldatud on seadlusandluse tutvustamist ja elamuameti teabepäev. Samuti tugikursusi töötutele. Viimasel talvel käis lühikursustel kokku 225 osalejat.

Tähtsaks peame informatsiooni avaldamist maakonnas korraldatavate ürituste kohta. Keskusest leiab infot ka vabariigis toimuvatest kursustest. Oluline on aidata kohalikke inimesi õigete õppimisvõimaluste leidmisel. Oleme alustanud ka näitustegevust ja püüame seda jätkata.

Läinud suvel korraldasime ümbruskonna lastele kaks kolmepäevast suvelaagrit, millest võttis osa 42 last. Plaan on jätkata ka tuleval suvel.

Nii on üks meie Eestimaa paljudest mõisatest leidnud endale hea ja kasuliku rakenduse, aga inimeste huvid ning soovid muutuvad ju iga päevaga. Proovime nendega kursis olla ja Kohila rahvale pakkuda võimalusi tegelda oma hobide ja huvialadega ning õppida keeli. Meie ukseid on alati ja kõigile avatud. Selle eest tuleb tänada ka Kohila Alevivalitsust.

Inna Laanmets

Kohila Koolituskeskuse juhataja

RAAMATUKOGUNDUSHARIDUS

- bibliograafilise kirjeldamise uued nõuded 55 % kõigist vastanuist;
- liigitamine 50 % kõigist vastanuist.

Raamatukogutüüpide kaupa olid soovid ja eelistused pisut erinevad.

Maakonna ja linna keskraamatukogude töötajate soovid järjestusid teemade kaupa järgmiselt:

- arvutiõppe algkursus 74 % vastanuist;
- uued infokandjad raamatukogus 60 % vastanuist;
- infootsing andmebaasides 52 % vastanuist;
- bibliograafilise kirjeldamise uued nõuded 51 % vastanuist.

Haruraamatukogude töötajate soovitud teemad järjestusid järgmiselt:

- arvutiõppe algkursus 64 % vastanuist;
- bibliograafilise kirjeldamise uued nõuded 62 % vastanuist;
- liigitamine 59 % vastanuist;
- uued infokandjad raamatukogus 57 % vastanuist.

Teadusraamatukogude töötajate soovitud teemad järjestusid nii:

- infootsing andmebaasides 79 % vastanuist;
- andmebaaside koostamine 56 % vastanuist;
- uued infokandjad raamatukogus 53 % vastanuist;
- bibliograafilise kirjeldamise uued nõuded 53 % vastanuist.

Arvutiõppe algkursust läbida ja tekstitöötlust õppida soovis 47 % vastanuist.

Täiendõppe huvilised raamatukogudest kuulusid vanuse järgi peamiselt 31-40 ja 41-50 aastaste rühma.

Teadusraamatukogudest olid huvilisemad 41-50 aastased, kes moodustasid 53 % vastanuist. Põhiliselt olid nad raamatukogundusliku kõrg- või keskeriharidusega. Maakonna ja linna keskraamatukogudest olid aktiivsemad 31-40 aastased (23 %) ning haruraamatukogudest võrdselt aktiiv-

sed 31-40 ja 41-50 aastased (23 %). Võib oletada, et vastanud raamatukogutöötajate õpiaastad olid 70ndad ja 80ndad, mil arvutiõpetust õppekavades veel ei olnud ja arvuteid kasutati Eestis vähe. Samuti puudub neil süsteemne ülevaade uuendustest raamatukogudes.

Ankeedis paluti nimetada seminare, kursusi jm. täiendõppevorme, milles vastaja on viimastel aastatel osalenud. Väga vähe on neid, kes on täiendõppest eemale jäänud. Sagedamini esinevad vastustes Eesti Rahvusraamatukogu, Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu, Eesti Lasteraamatukogu ja Eesti Kultuuriministeeriumi korraldatud kursused ja seminarid.

Võib kindlalt öelda, et need, kes on seni olnud aktiivsed õppijad, on ka agaramad soovide esitajad.

Kas täiendõpet korraldavad keskus- ja suudavad oma edaspidises tegevuses arvestada esitatud soove ja vajadusi? ERÜ koolitusetoiimkond on arvamusel, et Eestis väljakujunenud täiendõppesüsteem tagab selle.

Raamatukoguhoidjate täienduskoolitus on korraldatud kolmel tasandil:

- riiklikul (RR, TPÜ, ELR, Kultuuriministeerium, Rahvakultuuri Arenduskeskus);
- lokaalsel (teaduslikud, maakonna ja linna keskraamatukogud, erialaraamatukogud);
- ERÜ oma liikmeskonnale.

Eesti Rahvusraamatukogu on täiendõpet korraldanud aastakümneid. 1970-1980 oli see suunatud peamiselt rahvaraamatukogude töötajatele, alates 1990ndatest korraldatakse koolitust kõigile raamatukoguhoidjatele olenemata raamatukogu tüübist. Rahvusraamatukogu ja Lasteraamatukogu korraldatud täiendõppe puudutab põhiliselt raamatukogunduse üldküsimusi, aga käsitletakse ka raamatukogu üksikuid protsesse ja töövõtteid. Eesti Kultuuriministeerium pöörab tähelepanu rahvusvaheliste ühisemi-

naride korraldamisele. Tallinna Pedagoogikaülikooli juures asuv infotöö õppekeskus pakub 1996. aastast täiendõpet uudsematel teemadel, mis on lisandunud eriala õppekavasse viimastel aastatel. Nendel võivad osaleda kõik huvilised. Seni on temaatika seotud arvuti kasutamise, bibliograafilise kirjeldamise uute reeglitega. ERÜ korraldab ühingu liikmetele õppekursioone ja stažeerimisi. Rahvakultuuri Arenduskeskus korraldab kursusi vabahariduse tõhustamiseks ning folkloori ja rahvakultuuri teemadel.

Mitmete raamatukogutöötajate poolt pakutud teemade käsitlemine peab jääma kohalikule tasandile, näiteks pidev töö erialase kirjandusega, ilukirjanduse tundmise arendamine ja keeleõppe korraldamine.

Euroopa Liit ja UNESCO on kuulutanud 1996. aasta eluaegse õppimise aastaks. Saagu see siis meie eluviisiks.

20.-21. novembrini k.a.
algusega kell 11.00
Eesti Rahvusraamatukogu
nurgasaalis
korraldavad
Eesti Kultuuriministeerium,
Eesti Rahvusraamatukogu ja
TPÜ infoteaduste osakond
seminari
rahvaraamatukogudele

KODULOOTÖÖ
RAAMATUKOGUS

MARKETING JA RAAMATUKOGUTEENUSED: UUED SEOSSED JA VÕIMALUSED

Dots. AIRA LEPIK

Tallinna Pedagoogikailikool

Marketingi levikuala on lai ning algselt ärimaailma kuulunud tegevus on läbi sajandipikkuse ajaloo jõudnud mittetulundussfääri. Kaasajal seostatakse marketingi ka raamatukogu tulemusliku tegevuse kavandamisega. Järgnevalt püüan keskenduda mõningatele marketingiprotsessi eriaspektidele raamatukogus ning tõstatada probleeme, mida võiks lahendada ka raamatukogu turundusstrateegia (*marketing strategy*) kaudu.

Marketing ja raamatukogumarketing

Marketing* mõistena ja tegevusena on paljudele kindlasti tuttav, kuigi täpsem selgitus või mõiste defineerimine polegi alati kõige lihtsam. Esmapilgul tundub olevat tegemist müügi ja ostu, reklaami ning ärimaailmaga. Ometi on marketing juba selle sajandi 60ndatest aastatest kasumitaotluseta asutuste tegevusega tihedalt seotud ning kujunenud 80ndatel ka raamatukogu töö lahutamatuks osaks.

Marketingiklassik Philip Kotler defineerib marketingi kui tegevust, mis on suunatud vajaduste ja soovide rahuldamisele vahetusprotsessi kaudu. /1/ Kui tuua marketingi mõiste raamatukogu tegevusse, saame leida seoseid raamatukoguteenuste ja nende kasutajate vajaduste ja soovide rahuldamise vahel. Seega on tegemist raamatukogu poolt pakutavate teenuste nõudluse ja pakkumise analüüsimisega.

Raamatukogumarketingi võib sellest lähtudes defineerida kui teenuste turundust - raamatukoguteenuste pakkumine kavandatakse turuanalüüsi alusel. Raamatukogumarketing keskendub seega teenuste kasutajate vajaduste ja soovide rahuldamisele.

Marketingiprintsiipidest lähtuvalt on oluline, et otsustused võetakse vastu teenuste kasutajat arvestades ja tema rahulolu pakutavaga silmas

pidades. Turundussuunitlusega asutus seab oma eesmärgiks viia kaup või teenus õigele tarbijale õigel ajal õigesse kohta. /2/

Meenutades Shiyali Ramamrita Ranganathani sõnastatud raamatukogunduse klassikalisi seadusi, leiame neistki kinnitust eelkõnele: raamatud on kasutamiseks; igale lugejale oma raamat; igale raamatule oma lugeja. Seega on marketingiprintsiipide arvestamine raamatukogus olnud aktuaalne aegade jooksul ning oluline ja vajalik oleks senitehtut vaid sügavamalt lahti mõtestada ning muutunud turunduskeskkonda, pakkumise ja nõudluse struktuuri põhjalikumalt analüüsida. Kasutajakeskse raamatukogu kujundamine on raamatukogumarketingi üks peamisi eesmärke.

Raamatukoguteenused turul

Marketingikontseptsiooni järgi on oluline lähtuda teenuste kasutajate vajadustest ja soovidest. Raamatukogu peab uurima ja analüüsima selgelt piiritletud sihtturgude vajadusi ja soove ning pakkuma nende rahuldamisvõimalusi. /3, 4/ Raamatukoguteenuste turg pole ühtne ning teenuste nõudluse ja raamatukogupoolse pakkumise optimaalse vastastikuse toime kavandamiseks on oluline analüüsida raamatukoguteenuste turgu ning marketingivõimalusi.

Marketingiteoorias defineeritakse turgu toote või teenuse tegelike ja potentsiaalsete ostjate või kasutajate kogumina. Turg koosneb erinevatest sihtturgudest ning turusegmendid kujunevad sarnaste vajaduste ja soovidega kasutajarühmadest, mis reageerivad ühesuguselt teatud turundustegevusele. /5/

See ongi turundusteave, mida meie raamatukogudes on aastaid kogutud lugejauuringute läbiviimise näol. Nende tulemused pakuvad turundusotsuste tegemiseks väärtuslikku infor-

matsiooni teenuste kasutajaskonna kohta. Oluline on võimalikult mitmekülselt analüüsida erinevaid segmentimisnäitajaid.

Turundus raamatukogus

Segmentimise tulemusel kujuneb ka uus teave raamatukogust, tema ümbirusest ja võimalustest kasutajakeskse raamatukoguteeninduse arendamiseks. Marketingi analüüsi- ja kavandamisastmel kujundatakse turundusmeetmestik.

Turundusmeetmestik koosneb meetmetest ja seda nimetatakse vastavate mõistete ingliskeelsete terminite algustähtedest lähtudes "4 P seaduseks". Kasutajale orienteeritud 90ndate aastate marketingifilosoofias kõneldakse "4 P seaduse" teisenemisest "5 P või C seaduseks".

Raamatukogumarketingi kavandades tuleks eelöelduga kindlasti arvestada ja turundusmeetmetena analüüsida järgnevaid tegureid:

- teenus/toode (*product*): kasutajate soovid ja vajadused (*customer needs and wants*);
- hind (*price*): kasutaja kulutused (*cost to the user*);
- turustus (*place*): kasutaja mugavus ja kasutamise käepärasus (*convenience*);
- toetus (*promotion*): edustustegevus (*communication*);
- inimesed (*people*): marketingimeetmete kasutajad (*customers*) ja raamatukogutöötajad (*personal*). /5/

Turundusmeetmestik raamatukoguteenustele

Peamine teenuse marketingi iseärasus võrreldes toote marketingiga on fakt, et teenus ei ole käegakatsutav, teenuse osutamine on tegevus. Teenuse omadused, mida tuleb ka raamatukoguteenuste nõudluse ja pakkumise analüüsimisel arvestada, võib kokku võtta järgnevalt:

* Käesolevas kirjutises on kasutatud termineid *marketing* ja *turundus* sünonüümidena.

RAAMATUKOGU TEGEVUSE EDUKS

- puudutamatus (*intangibility*): teenust ei saa puudutada, kasutajale on keeruline selgitada, mida ta saab teenuse käigus;

- lahutamatus (*inseparability*): teenus ja tema kasutamine on lahutamatud, teenus kujuneb selle kasutamise käigus;

- kaduvus (*perishability*): kasutama jäänud teenust ei saa säilitada;

- heterogeensus (*heterogeneity*) ehk eritekkelisus: teenuste osutamine on oluline osal inimestel, kuid inimesed jõuavad vaatamata oma sarnasele koolitusele ja väljaõppele teenuse käigus vahendatava informatsioonini erinevalt. /6/

Raamatukogu tulemuslik tegevus turundustingimustes on paljuski seotud marketingiteadmiste ja -oskuste rakendamisega. Raamatukogumarketingi võtmeprobleemide arutamiseks ja analüüsimiseks on mitmeid võimalusi. Eelduseks on soov neid probleeme näha, teada võimalikke lahendusi ning siis viia oma raamatukogu teenused turule.

VIITEALLIKAD

1. Kotler, P., Andreasen, A. (1991). *Strategic marketing for non-profit organisations*, 4th ed. Engelwood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.

2. Berry, L. L., Parasuraman, A. (1991). *Marketing services: Competing through quality*. New York: Free Press.

3. Kinnell, M., MacDougall, J. (1994). *Meeting the marketing challenge. Strategies for public libraries and leisure services*. London: Taylor Graham Publishing.

4. Crawford, J. (1996). *Evaluation of library and information services*. London: ASLIB Publishing.

5. Kotler, P. (1994). *Marketing management: Analysis, planning, implementation, and control*, 8th ed. Engelwood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.

6. Webber, S. *Marketing library and information services*. Available <http://www.distrath.ac.uk/people/sheila/marketing/index.html>.

Artiklit ajendas kirjutama osalemine Briti Nõukogu (<http://www.britcoun.org>) rahvusvahelisel seminaril *Marketing and library services: a new marriage* (Cardiff 14.-26. juuli 1996).

Seminarist osavõttu toetas Ühendatud Kuningriigi Suursaatkond Eestis.

KUIDAS TEKIB RAAMATUKOGU MAINE JA MIS SEDA MÕJUTAB?

KUIDAS LEIDA JA LÄBIDA TEE RAAMATUKOGU TUNTUSEST RAAMATUKOGU TUNNETAMISENI?

KUIDAS ESITLEDA RAAMATUKOGU AVALIKKUSELE?

KUIDAS KAVANDADA RAAMATUKOGU REKLAAMIKAMPAANIAT?

Kui need küsimused huvitavad ka Teid, olete oodatud kursusele "**Raamatukogu reklaam & üldsus-suhted**", mida korraldab Tallinna Pedagoogikaülikooli infotöö õppekeskus.

Kursust juhendab:

Dotsent Aira Lepik

Infoteaduste osakond

Tallinna Pedagoogikaülikool

Narva mnt. 25

Tallinn EE0001

Tel. 6409 480

Faks: 6409 118

E-post: aira@lin2.tpu.ee

Osavõtumaks:

200 kr. õppepäeva eest

Tasuda võib sularahas ja ülekandega.

Kursuse toimumisajad TPÜs:

7.-8. november 1996

12.-13. detsember 1996

9.-10. jaanuar 1997

Raamatukogudes säilitatakse suuremal või väiksemal arvul vanu maakaarte ja plaane ning komplekteeritakse uusi, üha täiustuvaid kaasaegseid kaarte. Viimased 50 aastat on ka Eesti "kaardimajandusele" mõjunud äärmiselt kahjulikult. Kuigi erihoidlate ukсед on valla juba üle viie aasta, pole siiski veel senini selgunud kõik võõrvõimu survele tekkinud kaod ja segadused. Tugevalt on aegade jooksul räsida saanud Tartu Ülikooli Raamatukogule (ÜR) kuulunud kaardikogud.

Kuigi *alma mater Tartuensis* pühitseb tänava oma 364. sünnipäeva, pole tema raamatukogu veel 200-aastane. Teatavasti viidi rootsiaegse ülikooli varad 1710. aastal Põhjasõja käigus sissetunginud Vene armee eest Rootsi. Arhiivis säilinud tollase raamatukogu kataloogist (1692) on näha, et seal oli kaasaegsete kuulsate Madalmaade kartograafide atlaseid, maa- ja merekaarte, aga ka näiteks Aleksandria õpetlase Klaudios Ptolemaiuse *Geographie opus novissime* Strasbourgi 1513. a. väljaanne, mis sisaldas 41 kaarti.

1802. aastal alustas Tartu Ülikool (TÜ) uuesti oma tegevust. Tööd jätkanud raamatukogulgi läks korda õige pea saada tugev põhi oma taastatavale maakaartide kollektsoonile: Saksamaalt Hannoverist osteti 1805. aastal Saksa riigimehe ja õpetlase Dietrich Heinrich Ludwig von Ompteda (1746-1803) kaardikogu. 1000 riigitaalrit kullas maksnud kollektsoon sisaldas 2103 üksiklehte ning 47 konvoluuti ja atlasi. Et kogu endine peremees oli oma ala entusiast, tõendab nii kaartide valik kui ka kogu juurde kuuluv kartograafiaalane kartoteek. /1/

Raamatukogu paigutussüsteemis leidsid maakaardid koha geograafiaosakonna kõrval (kohaviit XIIIaa). 1820. aasta aruandes teatas direktor Karl Morgenstern, et 4056 lehte sisal-

ÜHE KAARDIKOGU KÄEKÄIGUST

ENE-LILLE JAANSON

Tartu Ülikooli Raamatukogu

dav maakaartide kogu on täielikult süstematiseeritud. 1/2 Vana-Liivimaa, so. Eesti ja Läti territooriumi kaardid kuulusid Venemaa alla 3. alaliiki. Edaspidi täiendati kaardikogu ostate ja kingitustega, kuid siiski suhteliselt loiuult. Peamiselt hangiti juurde Venemaa ja Baltimaade kaarte ning maailmaatlaseid. Mitme kaugema ja võõramaa kaartidele ei saanud üldse lisa. Kogu kasutajale oli abiks raamatuks köidetud kohakataloog - *Karten-Verzeichnis*, kust kaarte võis leida 34 alaliigist maade ja maailmajagude järgi. Seda paigutussüsteemi järgiti 1920. aastani. Sealt alates sisulist jaotust enam ei tehtud, saadud kaartide andmed liideti jooksvalt osakonna kataloogi lõppu. Nõukogude ajal lisati kogusse vaid vanemaid, 1945. aastani ilmunud maakaarte. Need on esindatud vanas raamatute sedelkataloogis (kahjuks lünklikult) ja osaliselt vanas liigikataloogis. Alates septembrist

1990 taastati aga tsariaegne tava: kõik sissetulevad maakaardid paigutatakse taas kaardikokku XIIIa. Vahepealsest töökorraldusest tuleb juttu edaspidi.

Kaardikogu vanim väljaanne on inkunaabel - Francesco Berlinghieri atlas *Geographica* (Firenze, 1480), mis koosneb 45 kaardist ning saadi kingiks 1880. aastal. Esindatud on kuulsate 16. sajandi flaami kartograafide atlased nagu Abraham Ortelius'e kaks atlasi *Theatrum orbis terrarum* ("Maailma näitelava" 1570 ja 1573), Gerard de Jode *Speculum orbis terrarum* ("Maailma peegel" 1578) ja Gerard Mercatori *Atlas sive cosmographicae meditationes* ("Atlas e. mõtisklused maailma kirjeldamisest" 3. trükk, 1606). Teiste Põhjamaade hulgas või Venemaa naabermaana on vanadel kaartidel toodud Vana-Liivimaa - rannariba Läänemere idapoolses otsas. **Vanim**

säilinud Liivimaa erikaart *Livoniae nova descriptio* (1573), mille valmistas Antwerpenis tegutsenud astronoom ja matemaatik Johannes Portantius, on olemas kolmes eksemplaris.

Teatavasti ei käinud Portantius kunagi Liivimaal. Kaugemate maade kaarte koostati tollal meremeeste ja kaupmeeste suuliste teadete alusel.

Kaunilt illustreeritud ja koloreeritud 17. ja eriti 18. sajandi maa- ja merekaartide poolest on meie raamatukogu küllaltki rikas. Kaarte valmistasid kuulsad hollandi kartograafid Jodocus Hondius, Johannes Janssonius, Willem Jansz Blaeu, Justus Dancers, Nicolaas Visscher, Frederick de Wit, prantslased Nicolas Sanson, Charles Hubert Jaillot, Guillaume De l'Isle, sakslased eesotsas Johann Baptist Homanniga jpt. Neile lisanduvad Vene Teaduste Akadeemia välja antud kaardid ning atlased alates 1745. aastast.

Willem Jansz Blaeu. Liivimaa kaart, 1641.

ERIRAAMATUKOGU

18. sajandi lõpust leidub juba ka kohalike kartograafide töid. Neist esimesed on seotud A. W. Hupeli ajakirjaga *Topografische Nachrichten* ("Topograafilised teated"). Esinduslikuma kaardistu (1798-1810) au kuulub vaieldamatult krahv Ludwig August Mellinile, kelle pühendus raamatukogule kaunistab atlase Üri eksemplari. 19. sajandi kaardid ei püüa pilku kaunistustega, vaid tõmbavad enesele tähelepanu asustustäpsuse ja suure hulga kohanimedega. Silmapaistvalt õnnestunud on Carl Gottlieb Rückeri Liivimaa (1839) ja Johann Heinrich Schmidt Eestimaa (1844) kubermangukaart.

Järsud ajaloopöörded, mis ikka ja jälle on saatnud siinmail elavaid rahvaid, on mõjutanud suuresti nii Üri kui ka tema kaardikollektsiooni käekäiku. I maailmasõja puhkemise järel evakueeriti Üri varad Venemaale. 1921. a. toodi suurem osa raamatuid tagasi, õnneks ei olnud kaardikogu saanud palju kannatada. Vahepeal oli aga Eesti riik iseseisvunud, mitmed baltisaksa mõisaraamatukogud antud Üri valdusesse. See ajajärk rikastas märgatavalt kaardi-

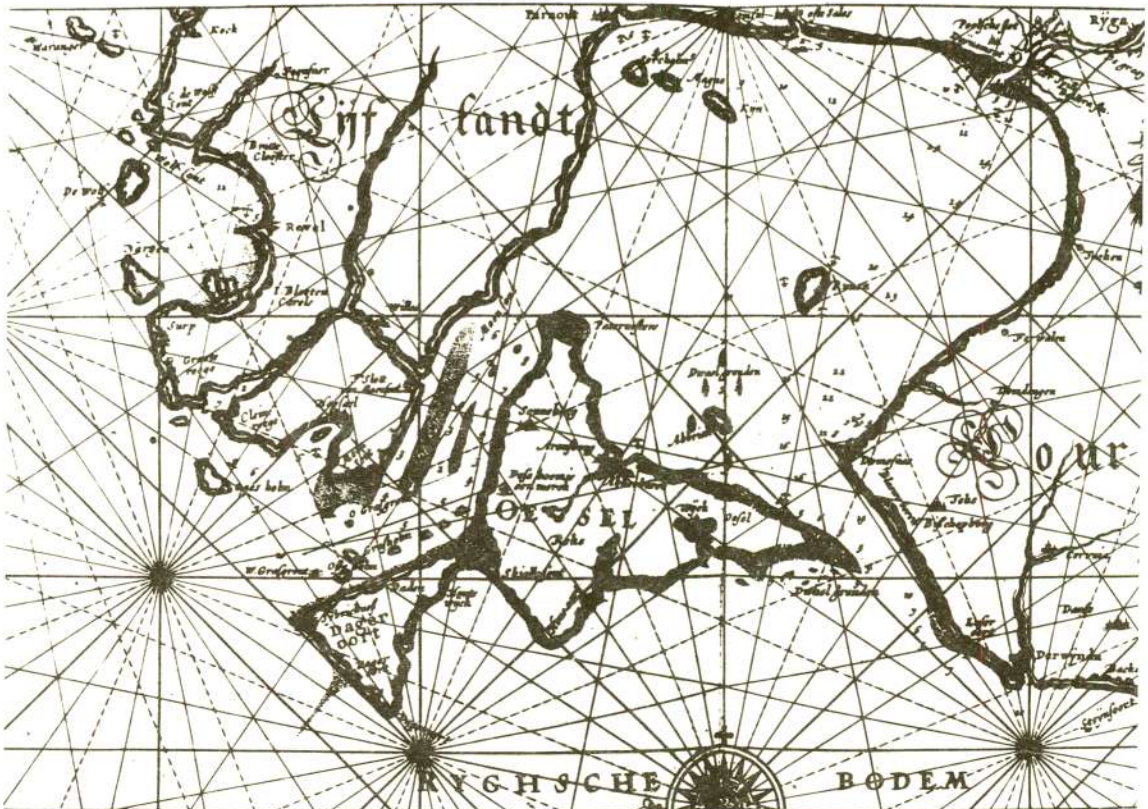
kogu. Kõige enam (ligi 200 kaarti) tuli täiendust Raadi mõisast Liphartidelt.

Ülikooli eestikeelseks muutmine 1919. aastal andis tõuke raamatukogutöö ümberkorraldamiseks. Moodustati *Estica* kogu, mille üks osa on tänaseks kujunenud eestikeelsete raamatute koguks (F.2). Sinna hakati paigutama ka eestikeelse tekstiga kaarte. Teist osa, võõrkeeltes ilmunud kirjandust Eesti kohta, tunneme praeguse *Estica* koguna. Siia toodi üle enamus kaardikogus leidunud Baltimaade kaarte ja seda täiendati sihipäraselt kuni 1944. aastani. Neid võib *Estica* sõnastikkataloogist leida märksõna "Kaardid ja kartograafia" alt. Kaardid on heas seisukorras. Suur osa neist on lõigatud osadeks, kleebitud alusriidele, murtud kokku ja varustatud tugevate kaantega. Selline viis on küll hea säilitamiseks, kuid raskendab eksponeermist ja rikub visuaalset pilti.

1921. aastal anti osa raamatukogu atlaseid, kaarte ja geograafiaraamatuid üle kasutamiseks õppetöös ülikooli tollasele geograafiakabinetile. 1932. aastal nõutas F. Puksoo kaardid

suuremalt jaolt tagasi, sest nende vastu "tuntakse üldist huvi rohkem keskraamatukogu tarvitajaskonna, eriti ajaloolaste poolt". 13/ Geograafiakabineti valduses olnud kaardilehtedel ja kaardistutel on tempel *Institutum Geographicum Universitatis Dorpatensis*. Lõpuks oleme jõudnud eestikeelsete kaartide juurde. Juttu ei tule siiski esimestest eestikeelsetest maakaartidest tsaariajal, näiteks 1859. aastal ilmunud atlasest "Maa Kaardi-Ramat kus sees 16 Maa Kaarti", mis on Üris olemas, ega 1873. a. trükitud esimesest kooli-atlasest.

Pärast Eesti Vabariigi sünni hakati kohe ka kaarte trükkima. 75 aastat tagasi kirjutas "Postimees": "Eesti-Vene sõja algusel olid sõjaväelased kimbus: puudus Eestimaa kaart, mida aga sõjapidamiseks hädasti tarvis läks. Soome sõjavägi tuli siia; tal oli võõral maal raske toime saada ilma kaardita. Varsti ilmuski mitu kaarti, üks soomlaste eneste, teine Laakmanni, kolmas Eesti sõjaväe topograafia osakonna poolt. Esimese ja viimase otsustarve oli sõjanõuete tähtsuse. Endisel ajal oli Schnakenburgi poolt suurem

Willem Jansz Blaeu. Liivimaa ranniku meresõidukaart, 1625.

Läänemeremaade kaart ilmunud, aga see kaart ei vasta enam ajanõuetele. Õppeabinõuna puudub ikka veel sünnis kaart. Asjaolusid arvesse võttes on nüüd prof. J. K. Granö hakanud uut suurt kaarti valmistama, kõige pealt õpetamise jaoks ülikoolis, aga peale selle veel muudegi õpeasutuste tarvis." /4/ **Eesti rahvusliku kartograafia kiire areng kulmineerus 1930ndate aastate teisel poolel. Kahekümne iseseisvusaja jooksul jõuti välja anda tuhandeid lehti topograafilisi, mere-, katastri-, maanteede, rahvastiku- ja koolikaarte. Suurt poolehoidu leidis TÜ professori August Tammekannu koostatud Eesti kooliseinakaart (1934, mõõtkavas 1:200 000; ligi 40 aastat hiljem 1972 anti see vähen-datult, 1:300 000 Rootsisis uuesti välja;**

on teateid 1934. aasta kaardi hävitamisest katkeraiumise teel 1950nda-teaastate alguses), **topograafilise atlas "Kas tunned maad?"** (1939, 1:200 000) ja **"Eesti maanteede kaart"** (1938, 1:300 000). Kui aga heita pilk ÜRi eestikeelsete raamatute märksõnakataloogi rubriigile "Atlased ja kaardid", siis vaatab sealt vastu väheoluline juhuslik materjal, kuigi ka endine erifond on oma eriliselt valvatud varad tagastanud. Vaid viimatinimetatud kaardistu on jõudnud meieni tolleaegsete lugemissaalitöötajate petmisoskuste tõttu.

Kui uurida tulmeraamatuid, kohaviitu, inventarinumbreid, templeid ja teisi "kõnelevaid" märke, võib väita, et mahukad kaardistud olid paigutatud eestikeelsete raamatute kogusse ja peegeldusid ka vastavas kataloogis.

Enamik topograafilisi, katastri-, rahvastiku, mere- jm. erikaarte, mida kasutati harvem, oli aga kohaviidata ja kataloogis kajastamata. Ka tollases Eestis olid sõjalise tähtsusega kaardid salajased, nagu see oli trükitud "Eesti topograafilise kaardi" (1936-1939, mõõdus 1:50000,) lehtedele. Kuri-oosne aga, et alles hiljuti tuli hoidlast päevavalgele rull Võru- ja Pterimaa topograafilisi kaarte 1920nda-te aastate algusest tähisega "salajane". Need olid nii salajased, et elasid üle kõik rasked ajad puutumatu.

Nõukogude korra saabudes viidi Eestis sisse uus kaartide valmistamise, kasutamise ja hoidmise kord. Kaardid klassifitseeriti 4 liiki: rahva-, ametkondlikud e. piiratud levikuga, salajased ja ülisalajased kaardid. Esimest liiki kaarte (mõõtkavas 1: 2 500 000) võis osta poest või kasutada vabalt raamatukogus. Näiteks Eesti kaart saadi suurendades vastavat piirkonda suurelt NSV Liidu kaardilt. Siit ka tuntud ebatäpsus!

Raamatukogu üleminek nõukogulikule töökorraldusele algas kohe 1945. aastal. Komplekteeriti rahvakaarte, põhiliselt venekeelseid, mida paigutati nõukogude kirjandusekogusse (F.1), vähesed võrkeelsed suunati võrkeelse kirjanduse fondi (F.3) ja eestikeelsed jätkuvalt eestikeelse kirjanduse kogusse. Järjest rohkem võttis hoogu salastamine. Aprilist 1950 pärineb tollase erifondi juhataja Mihhail Sõštšikovi eeskiri, mille 7. punkt nõuab ülikooli allasutustelt: kõrvaldada kõik NSV Liidu, uusdemokraatiamaade ja Soome kaardid mõõtkavas suuremad kui 1:500 000. /5/ See tähendas käsku koondada ÜRi erifondi kõik tsaariaja lõpukümnendeil, Eesti iseseisvuspäevil, Saksa okupatsiooni ajal ning isegi Nõukogude korra algaastail ilmunud vähegi täpsemad kaardid. Neid kaarte kasutati (näiteks õppetöös) eriloaga. ÜRi erifond allus Tartu Riikliku Ülikooli I osakonnale, mida juhtis ja kontrollis KGB Tartu osakond. Dokumentatsiooni on sellest ajajärgust alles vähe, sest julgeolek hävitas ise mõne aja möödudes oma kirjalikke korraldusi

EESTI MAANTEEDE KAART

MÕÖT 1:300 000

MAANTEEDE INSPEKTORI
INS. V. NEMIROVITS-DANTŠENKO
TOIMETUSEL

6688

MAANTEEDE TALITUSE VÄLJAANNE
1938

ERIRAAMATUKOGU

ja aruandeid. Järgnevalt esitatud andmed põhinevad ÜRi erifondi arhiivil.

Otse loomulik, et ÜRi erifondi võeti kõige rohkem kaarte ja maateaduslikku kirjandust üle TÜ geograafiateedri. Näiteks 12. septembril 1950 saabus 214 kaarti, mis kujutasid Venemaad, Lätit, Leedut, Poolat, Karjalat jt. alasi; 31. märtsil 1952 andis kateeder üle 230 kaarti, mille hulgas oli palju vanemaid saksa- ja venekeelseid Eesti ala kaarte; 3. veebruaril 1953 toodi ÜRi erihoidu prof. August Tammekannu (1894-1959) poolt kavandatud suurejoonelise Eesti atlase ainsa valminud lehe "Eesti kõrgusuhete kaart" (1938) umbes 2100 eksemplari, mis kõik nähtavasti hävitati. Praegu pole ÜRis neist ühtegi eksemplari. Mais 1953 andis geograafiateeder üle iseseisvusajal aktiivselt tegutsenud EKSi Kodu-uurimise Toimkonna materjalid - 581 köidet raamatuid ja 36 mappi ajalehelõigendeid. /6/ Tammekannu juba mainitud Eesti seinakaarti olevat olnud ühe tolleaegse õppejõu mäletamist mööda TÜ allüksustes 16 eksemplari, dokumendid näitavad neist mitme üleandmist erihoiule raamatukokku.

Kirjeldatud ajavahemikul, kuni nn. Hruštšovi sulani inventeeriti ÜRis raamatuid ümber ja võeti arvele mujalt koondatud varad. Näib, et erifondi koondatud kaardid inventeeriti, said templi "Tartu Riikliku Ülikooli Teaduslik Raamatukogu" ja järjekorranumbri. Inventariraamat on kahjuks senini leidmata, kaarte aga erifondi avanemisel polnud.

Salastamise järgmise etapi tähiseks sai oktoober 1963, mil raamatukogu erifondi valvest enam ei piisanud. Veel kord vaadati üle ka vanade kaartide kogu. Kasutuselt kõrvaldati 19. ndal ja isegi 18. sajandi lõpus ilmunud kaarte. Eemaldatud kaardid paigutati TÜ tollase geograafiateedri juurde rajatud rauduksega ülisalajasse hoidlasse. Sinna toodi kokku kaarte ka geograafia-, geoloogia-, taimesüsteematika ja geobotaanika kateedritest. /7/ ÜRist viidi ära (dokumendid on säilinud) ligi 240

kaarti (katastrikaarte, vene 1-2-3 verstaseid, topograafilisi ja merekaarte aastast 1897-1960). Täna on igast kaardist alles 1 eksemplar. Ülejäänud (kokku 1264 eks.) põletati 1973. a. veebruaris TÜ rektori käsul professoritest moodustatud komisjoni juuresolekul. /8/ Möödunud aasta detsembris alustas praegune TÜ Geograafia Instituut ÜRile kaartide tagastamist. Esimese 54 ära viidud mere- ja topograafilise kaardi kättesaamisega on loodud lootustandev pretsedent.

Ometigi moodustab geograafiateedri peidikus hoitud kaardimaterjal vaid väikese osa ÜRist kadunud kaartidest. Otsingud, mis on kestnud juba üle aasta, viisid ÜRi käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonna juhataja Mare Ranna ja siinkirjutaja otsaga Eesti Ajalooarhiivi (EAA). Aga oh häda! EAA-s polnud kaartide salastamine veel lõppenud ja sealsele trükitud kaartidele on raske ligi pääseda. Puhta juhuse tahtel sattusid ajalooarhiivis silma ette TRÜ Teadusliku Raamatukogu templiga katastrikaardid. Need olid vahepeal pikemat aega olnud Tallinnas Tehnikaarhiivis, mille likvideerimisel kaardid tagastati, aga kahjuks mitte pärisomanikule. Veel hämmastavam leid tehti käesoleva aasta jaanuaris, kui EAA-s õnnestus avastada üle 1200 kaardilehe, mis kõik on märgistatud TRÜ TRI templiga. Iseloomustamiseks millega on tegemist, toon loetelu EAA inventariraamatust: 1. Rahvused Petserimaal. 1937, 2. K. Orviku. Viljandi-maa geoloogiline kaart. 1935, 3. Latwijas karte. 1907, 4. Tallinna linna plaan. 1934, 5. Ed. Bergmann. Elamu vormide levimine Tartus, 6. Plan der Stadt Narwa. 1918. ... /9/ Möödunud aastal tagastamisasjus peetud kirjavahetusest arhiiviga pärineb akti koopia, kust nähtub, et 29. oktoobril 1963 andis "TRÜ Teaduslik Raamatukogu erifondi osakonda ENSV Riiklikule Ajaloo Keskarhiivile üle kaardimaterjali inv.nr. 4-38821 järgi 28 kop. suuruses summas." Käsitsi on juurde lisatud: "83 sü. ja 47,2 kg" (ilmselt kaarte!), mis iseloomustab selgemalt inventarinumbrite suurt arvu.

Eelpool öeldust tuleneb probleem: kuidas saada tagasi ÜRist võõrvõimu survele minema viidud varad, mida on jagatud mitmele poole ja mis ei ole praeguses asukohas kasutamiseks kättesaadavad. Ei tahaks tuua võrdlust Voroneži viidud ülikooli varadega.

Artikli maht ei luba pikemalt peatuda teistel kaartidega seotud küsimustel. Juba aastaid ootavad kaardid ajakohaseid säilitamis-, kasutamise- ja eksponeerimistingimusi ning restauraatorid tehtud töö väärtustamist. Vanad kaardid on köidetud suurtesse mappidesse, mille töstmise, transport, lehitsemise ja väljapanek näitustele on keeruline või isegi võimatu. Et aga viia kokku informatsioon viies erinevas kohas laiali paiknevatest kaartidest (F.2, F.3, F.4, *Estica* KHO), on hädavajalik alustada elektroonilise andmebaasi loomist ja seda tingimata koostöös Eesti teiste raamatukogudega, aga soovitatavalt ka teiste Balti riikidega.

Üks on kindel - vanade kaartide poolest ÜRil Eestis võistlejat pole. Ka käesoleva sajandi esimese poole Eesti kaartide kollektsiooni üle võiks ülikooli raamatuvaramu uhkust tunda, kui 30-40 aastat tagasi minema viidu jõuaks jälle tagasi.

VIITED

1. Vt. ka Jaanson. Ene. Eesti ja Läti vanemad kaardid Tartu Ülikooli Raamatukogus // Eesti Geograafia Seltsi Aastaraamat, 1994, 28, lk. 189-194.
2. Eesti Ajalooarhiiv (EAA), f. 402, n. 4, s. 376, l. 30.
3. EAA, f. 2100, n. 9, s. 89, l. 555.
4. Postimees, 1921, 4. jaan., nr. 2.
5. Tartu Ülikooli Raamatukogu käsikirjade ja haruldaste raamatute osakond, f. 4, n. 4, s. 2, l. 16 - Juhised raamatukogude kontrolli teostamiseks.
6. Samas, f. 4, n. 4, s. 125, l. 23-26, 32-33, 36, 49-50.
7. Mardiste, Heino, Jagomägi, Jüri. Geograafiliste kaartide salastamine ja hävitamine // Tartu Ülikooli Ajaloo Küsimusi, 1991, 25, lk. 145-148.
8. Tartu Ülikooli Arhiiv, n. 143, s. 13, l. 15-20, 20.
9. EAA, kaartide kogu inventuurinimistu. Nr. 3.

PIMEDATE RAAMATUKOGUTEENINDUS EESTIS

PRIIT KASEPALU

Eesti Pimedate Liidu Heli- ja Punktkirja Keskuse juhataja

Inimesed saavad umbes 80 % informatsiooni ümbritseva maailma kohta nägemise kaudu. Pimedatel ja nõrgaltnägijatel jääb see saamata. Info saamiseks võrdsete võimaluste loomisel on oma osa ka raamatukogudel.

Pimedate raamatukoguteeninduse korraldamisel tuleks lähtuda Eesti Vabariigi invapoliitika üldkontseptsioonist, kus on öeldud, et

1. Riik peab välja töötama info-teenuste ja dokumentatsiooni kättesaadavaks muutmise strateegiad erineva puudega inimestele. Kirjaliku informatsiooni ja dokumentatsiooni kättesaadavaks tegemiseks nägemispuudega isikutele tuleks kasutada brai kirja, helilindistusi, suurt kirja või muid sobivaid vahendeid.

2. Riik peab algatama eritehnika arendamist ja kasutamist, et teha kirjandus, filmid ja teater puuetega inimestele kättesaadavaks.

3. Riigil on kohustus finantseerida puuetega inimestele teiste inimestega võrdsete võimaluste loomise riiklikke programme ja abinõusid.

Pimedate raamatukoguteenindusest maailmas

Esimese maailmasõja rindel kaotasid paljud Saksa sõdurid nägemise. 1916. aastal asutas sõjas pimedaks jäänud Carl Strehl koos mõne riigiametnikuga Marburgis Saksamaa pimedate haridusseltsi, mille eestvõttel loodi Saksa Pimedate Õppeasutus.

Pimedatele hariduse andmiseks oli vaja sõrmedega loetavas punktkirjas ehk brai kirjas õppevahendeid ning raamatuid. See tähendas vajadust luua punktkirjas trükiste raamatukogu. Praeguseks on Saksa Pimedate Õppeasutuse kogus 25 000 raamatunimetust, igaühest 2-3 eksemplari. Enamik neist on valmistatud õppeasutuse trükikojas. Raamatukogu saadab lugejatele punktkirjas kataloogi. Selle järgi täidab lugeja tellimislehe ja raamatud saadetakse talle postiga.

50ndatel aastatel asutati õppeasutuse juurde riigi esimene heliraamatukogu. Praeguseks on kassetidele loetud umbes 8000 raamatut. Lisaks raamatutele salvestatakse ka ajakirju ja kogumikke.

Praeguseks on Saksa Pimedate Õppeasutusest saanud üks Euroopa ja kogu maailma tuntumaid pimedate haridusasutusi.

Pimedate raamatukoguteenindusest Eestis

Silmaarstist professori Ernst Blesigi eestvedamisel toimus 11. detsembril 1921. aastal Tartus peamiselt baltisakslaste osavõtul Eesti Pimedate Hoolekande Seltsi "Pimedate Abi" asutamiskoosolek. Seal tõstatati küsimus Tartusse pimedate alg- ja kutsekooli loomisest. 1922. aastal alustati esimeste raamatute ümberkirjutamist Saksamaalt tellitud punktkirja kirjutusmasinal, igast raamatust üks eksemplar.

Aastail 1930-1932 töötas Tartu pimedate kooli juures ka punktkirjas trükiste trükikoda. Seal sai ühest raamatust valmistada mitu eksemplari. Majanduskriisi tõttu trükikoda suleti ja raamatute ümberkirjutamist jätkati taas kirjutusmasinal. Selts "Pimedate Abi" hakkas raamatuid lugejatele ka postiga saatma.

Hinnangute järgi oli 1940. aastaks pimedate kooli raamatukogus mitu tuhat punktkirjas köidet. Kogust ei puudunud "Kroonise romaani", "Põhjamaade romaani", "Looduse lasteraamatu" ja "Looduse kuldraamatu" sarja teosed.

40ndatel ja 50ndatel aastatel hävitati aga suur osa punktkirjas raamatutest. Neid põletati ja viidi ka vanapaberiks. Rasked ajad elasid üle ligikaudu 90 autori 115 teost.

Punktkirjas raamatute trükkimist alustati uuesti Eesti Pimedate Ühingu algatusel 1962. aastal. Neid toimetati Eesti Riiklikus Kirjastuses (nüüdne

"Eesti Raamat"), hiljem kirjastuses "Valgus" ning trükiti trükikojas "Punane Täht" (nüüdne "Vaba Maa"). Tosin aastaid valmistati vaid õpikuid Tartus asuvalle pimedate koolile. 70ndate aastate teisel poolel hakati välja andma sõnaraamatuid, käsiraamatuid ja ilukirjanduse lühivorme.

Eesti Pimedate Liidu Heli- ja Punktkirja Keskus

Pimedate Ühing asutas 1968. aastal Tallinnas helistuudio ilukirjandusteoste helilintidele lugemiseks. Pimedate Ühingu Tallinna, Tartu, Pärnu ja Narva ettevõtte raamatukogudes kujunesid heliraamatute kogud.

1993. aastal tegid helistuudio töötajad ettepaneku luua Heli- ja Punktkirja Keskus. Keskus võttis enda koosseisu 1995. aasta sügisel Tallinna ettevõtte raamatukogu, tänava kevadel ka heliajalehti valmistava helistuudio. Keskusest on nüüdseks kujunenud keskne pimedate raamatukoguteenindust korraldav asutus Eestis.

Eesti Pimedate Liidu Heli- ja Punktkirja Keskus on sihtasutus, mis valmistab punktkirjas trükiseid, heliraamatuid ja -ajalehti, laenutab neid kasutajatele Põhja-Eestis ning saadab laenutamiseks Tartu, Pärnu ja Narva raamatulaenutuspunktidele.

Mis on punktkirjas raamatud ja heliraamatud?

Heliraamat on kassetidele salvestatud tekstiga raamat. Raamatute teksti lindile lugemine nõuab kunstimeisterlikkust ja vastupidavust. Iga viga tähendab lindi tagasikerimist ja uuesti lugemist. Tavaliselt loetakse umbes 2 tundi järjest. Lugejateks on Tallinna teatrite näitlejad ja Eesti Raadio diktorid. Enam raamatuid on lindile lugenud Asa Drui, Aksel Orav, Aksel Küngas, Helle-Reet Helenurm, Andres Ots, Hans Kaldoja ja Urve Koni. Õpikute ja heliajalehtede teksti

lindile lugemisel on kunstimeisterlikkuse nõuded väiksemad.

Tekst loetakse esmalt nn. emalintidele, kust see paljundatakse kassetidele. Tavaliselt tehakse igast raamatust 6 koopiat. Ühte linditundi mahub 17-20 lehekülge teksti. Niisiis on tavalisel C90 kassetil 25-30 lehekülge raamatuteksti. Näiteks Guy de Maupassanti "Üks inimelu" on välja antud seitsmel kassetil, tavalise raamatuna 208 lehekülge.

Eestis valmistati heliraamatuid linte kokkuhoiu pärast tavalisest poole väiksema kiirusega kassetidel. Neid heliraamatuid sai kuulata spetsiaalsete magnetofonidega, mida Eesti Pimedate Ühing Venemaalt ostis ja oma liikmetele jagas. Nende tootmine on lõpetatud. 1994. aastal hakati heliraamatuid salvestama tavalise kiirusega kassetidele, mida võib kuulata iga kassetmagnetofoniga. See on kuulajaskonda oluliselt suurendanud. Suurt hulka aastate jooksul salvestatud heliraamatuid saaks taas kuulatavaks muuta, kui emalindid vajalikku mõõtu kopeerida ja neilt tekst tavalise kiirusega kassetidele paljundada.

Punktkirja tähestiku leiutas 1829. aastal prantsuse tüflopädagoog Louis Braille. Tähed koosnevad sõrmedega tuntavatest punktidest, ülalt alla kolm punktikohta, vasakult paremale kaks.

Punktkirjas raamatuid loetakse ja trükitakse Eestis praegu peaaegu sama tehnoloogia järgi nagu 65 aasta eest Tartu pimedate kooli trükikojas. Ladumismasinaga loetakse tekst tähthaaval kahekordsest tinutatud plekist matriitsidele. Pärast korrektuuri tegemist trükitakse tekst tiigelpressi abil lehthaaval paberile. Raamatute trükiarv sõltub vajadusest, tavaliselt 6-8 eksemplari. Kasutatakse nn. perfokaardipaberit. Lehed köidetakse spiraalköitjaga raamatuteks.

Punktkirjas raamatud on mitu korda mahukamad ja formaadilt suuremad kui tavalised. Punktkirjas raamatu formaat on keskmiselt 25 x 32 cm ja näiteks "Põhikooli eesti keele käsiraamat" on tavalise raamatuna 111 leheküljel, punktkirjas aga kolmes köites kokku 252 leheküljel.

Kui inimene punktkirja pidevalt ei kasuta, võib see ununeda. Lugemismaterjalide vähesus ei ole soodustanud selle kirja kasutamist. Ka tehti Eesti Pimedate Ühingu ettevõtteis töid, mis vähendasid nägemispuudega inimeste sõrmeotste tundlikkust. Kahjuks katkes vahepeal pimedate koolis punktkirja õpetamine. Praegu õpetatakse punktkirja ka Tallinna 124. Lastepäevakodu pimedate laste rühmades ning Nägemisrehabilitatsiooni Keskuses.

Heli- ja Punktkirja Keskuse raamatukogus on 742 nimetust heliraamatuid: 290 eesti-, 425 vene- ja 25 nimetust soomekeelseid. Punktkirjas raamatuid on 304 nimetust: 80 eesti-, 120 vene-, 57 inglise- ja 42 nimetust soomekeelseid. Suurkirjas on 120 nimetust ingliskeelseid raamatuid. Heliraamatutest on 80 % ilukirjandus, 15 % populaarteaduslik ja 5 % muu kirjandus. Punktkirjas raamatutest on 40 % õppe-, 40 % teatme-, 15 % ilu- ja 5 % muu kirjandus.

Euroopas levinud mõtteviisi kohaselt on eriraamatukogud pimedatele ka töötamisvõimaluse andjad. Soomes ja Saksamaal on nägemisvõime rakendatud helilindistajate ja punktkirjas raamatute valmistajatena. Rootsis töötavad nad laenuusosakonnas heliraamatute hoidlast toojate ja tagastatud heliraamatute kontrollijatena. Eesti Pimedate Liidu Heli- ja Punktkirja Keskuses on kümnest põhikohaga töötajast kaheksa kas pimedad või väga väikese nägemisjäägiga ja üks liikumispuudega. Puuetega inimeste töö korraldamine on tavalisest keerukam. Neile oleks vaja tehnilisi abivahendeid, mille hankimist peaks toetama riik. Paraku ei toeta Eesti seadused töödandjat, kes rakendab puuetega inimesi. Ainus soodustus keskusele on see, et 33 % lise sotsiaalmaksu asemel tuleb riigile tasuda 23 %.

Nägemispuudega inimestele raamatute valmistamist ja laenutamist peaks finantseerima riik. Nii on see Lätis, Leedus, Soomes ja Rootsis.

Umbes poole igapäevatööks vajalikust rahast saab Eesti Heli- ja Punktkirja Keskus lepingu alusel Sotsiaal-

ministeeriumilt. Lepingu järgselt on keskusel kohustus valmistada teatud hulk punktkirjas ja heliraamatuid.

Kultuuriministeerium on alates 1993. aastast leidnud võimaluse igal aastal mingi summaga doteerida punktkirjas trükiste valmistamist. Mullu saadi väikest toetust ka raamatukoguteeninduseks.

Mõistetamatu on Haridusministeeriumi suhtumine. Nimelt anti tänava punktkirjas õpikute valmistamiseks eraldatud raha munitsipaalikoolide õppekirjanduse fondi tavaliste õpikute ostmiseks. Taolise suhtumise taustal ei tundugi erilisena näide ajast, kui iga esimese klassi õpilane sai endale tasuta Viivi Luige kirjutatud aabitsa, pimedad lapsed unustati aga täiesti. Punktkirjas aabitsa tegid neile Soome nägemisvõimeid.

Osa keskuse kuludest kannab praegu veel Eesti Pimedate Liit. Puudu oleva raha saamiseks on Heli- ja Punktkirja Keskus pöördunud fondide ning võimalike sponsorite poole.

Pimedate raamatukoguteeninduse tulevik

Püüd pimedate raamatukoguteeninduse süsteemi endisel kujul säilitada tähendanuks selle lagunemist. Riiklikult finantseeritav Eesti Heli- ja Punktkirja Keskus peab korraldama sellealast tööd kogu riigis.

Küsimusele, kas heliraamatud on ainult pimedatele, võib vastata kahte moodi. Rootsis on õigus laenutada heliraamatuid kõigil, kes mingil põhjusel ei saa kasutada trükiteksti. Lisaks nägemispuudega inimestele on need kõne-, lugemis-, või vaimse puude või mootorikahäiretega inimesed, samuti pikaajalisest haigusest paranejad või kroonilise haigusega inimesed. Taolised inimesed moodustavad 4,1 % Rootsi elanikkonnast.

Saksamaal aga rõhutatakse, et heliraamatud on mõeldud kuulamiseks ainult pimedatele. See palve on kirjas ka näiteks nende raamatukogude kataloogides. Niisugune nõue tuleneb seadusest, kus nähakse ette, et raamatute salvestamisel kassetidele ei tule maksta autoritasu juhul, kui need on

mõeldud kasutamiseks pimedatele.

Ka Eesti autoriõiguse seadus sätestab, et avalikustatud teose võib pimedate jaoks reljeefses punkt kirjas või muu tehnoloogia järgi välja anda autori nõusolekuta ja autoritasu maksmata. Seadust järgides tuleks juhul, kui heliraamatuid kasutavad ka teised neid vajavad inimesed, autoritasu maksta. Praegust rahanappust arvestades ei ole see võimalik. Lahendus oleks seaduse täiendamine või autoritasu maksmine riigi poolt, nagu tehakse Rootsis.

Heli- ja punkt kirjas raamatute laenamiseks on kaks võimalust: laenaja kas suhtleb otse eriraamatukoguga või saab raamatud lähimast avalikust raamatukogust. Esimest võimalust kasutatakse näiteks Saksamaal, teist aga Rootsis. Tundub, et Eestis tuleks valida mõlemat moodust ühendav tee.

Eestis asuvad heli- ja punkt kirjas raamatud lisaks Heli- ja Punkt kirja Keskusele veel Tartu, Pärnu ja Narva pimedate ühingu raamatukogus. Enne sõda valminud punkt kirjas raamatuid on Tartu Ülikooli Raamatukogus, 70ndail valminuid aga Raamatupalati arhiivfondis Eesti Rahvusraamatukogus. Rahvusraamatukogu arhiivis on ka tema uue hoone avamisel Eesti Pimedate Ühingu poolt kingitud kassetidel piibel ning A. H. Tammsaare "Tõe ja õiguse" viis köidet. Punkt kirjas õpikud, mis on õppekavade muutumise tõttu praeguseks aegunud, asuvad Tartu Emajõe koolis. See on Eesti ainus pimedate laste kool.

Ei oska öelda, milline oleks Eestis tee selleni, et kõik eriraamatute vajajad võiksid neid ühest keskusest telefonitsi tellida ja postiga saada. Pimedate raamatukoguteeninduse arendamine vajaks maakonnaraamatukogude ja kohalike pimedate ühingute töötajate senisest tihedamat koostööd. Tulenevalt raamatute kasutajate arvust ja aktiivsusest on olukord maakonniti erinev. Lõppeesmärgini jõudmine nõuab ka riikliku infrastruktuuri arendamist. Igal heliraamatute kasutajal peaks olema telefon ja ta peaks suutma ka tellimiskõnede eest maksta. Heli- ja punkt kirjas raamatute saatmine postiga on tasuta.

Vaja on arendada ka Heli- ja Punkt kirja Keskuse tegevust. Tarvis on omandada punkt kirjas trükiste arvutitel valmistamise tehnoloogia, suurendada helipaljundusseadmete võimsust ning automatiseerida kataloogimine ja laenutamine arvutisse. See nõuab suuri kulutusi, rahataotlused Eesti fondidele ei ole aga toonud eriti tulemusi. Soome Nägemisinvaliidide Keskkliidu toetusel taotletakse seda nüüd Euroopa Liidu LIEN-PHARE abiprogrammi kaudu.

Nägemispuudega inimeste teenindamine avalikes raamatukogudes

Nägemispuudega inimesed vajavad enam tähelepanu, abi ja juhendamist kui tavakülastajad. Neil tekib probleeme raamatukogus orienteerumise, kataloogide kasutamise ja tellimislehtede täitmisega.

Nägemispuudega külastajat peaks raamatukoguhoidja esimesena tervitama, kui võimalik, siis nimepidi. Vajadusel võiks talle uksele vastu minna. Küsimusele vastamisel tuleks vältida umbrnäärasust: see asub seal. Pimeda või väga väikese nägemisjäägiga inimese saatmisel tuleks tal lasta käe alt kinni võtta ja ise ees minna. Allkirja andmisel tuleks nägemispuudega inimese pastapliatsi kirjutusots panna õigele kohale.

Tulevikule mõeldes võiksid suuremates avalikes raamatukogudes olla suurendavad lugemistelerid ning kabiinid teksti tasu eest kassetile lugemiseks. See, et nägemispuudega inimene talle õppimisel või mingi teema uurimisel vajaliku artikli kassetile lugemise eest tasuks, saaks aga võimalikuks alles siis, kui seadusega kehtestatakse talle sellise rahalise õppetootuse võimalus. Juhul, kui lugejad hakkavad teoseid ja artikleid arvuti abil otsima, peaksid sellel olema ka suurkirja võimalus ning kõnesüntesaator. Nii saaksid otsisüsteemi kasutada ka nägemispuudega inimesed.

International yearbook of library service for blind and physically handicapped individuals, vol. 1/1993. - München, 1993. - 117 p.

Aastaraamat annab ülevaate nägemispuudega ja pimedate lugejate teenindamisest maailma raamatukogudes. Raamatu alguses on artikkel Louis Braille'st, kes punkt kirja loomisega avas pimedatele tee info juurde. Teoses käsitletakse erinevaid lugemisvõimalusi, eelkõige punkt kirja, aga ka heliraamatuid ja -perioodikat ning audiovahendeid nende kasutamiseks. Tutvustatakse arvuti võimalusi punkt kirjas teksti kirjutamiseks ja lugemiseks. Raamatu lõpus on kronoloogia pimedate kirja ja raamatukogude arengust läbi aegade ning annoteeritud kirjandusnimestik nägemis- ja muude füüsiliste puuetega isikute kaasaegset raamatukogu käsitlevatest teostest.

Walling, L. L., Karrenbrock, M. H. Disabilities, children, and libraries : Mainstreaming services in public libraries and school library media centers. - Engelwood (Co), 1993. - XXII, 418 p.

Raamatus tutvustatakse lastel esinevaid vaimseid ja füüsilisi vaegusi. Raamatukoguhoidjat õpetatakse suhtlema erineva puudega lastega, et ta võiks lapse võimeid ja huvisid arvestades olla talle toeks tema vaegusest tingitud kitsendustest ülesaamisel ning tal sel moel kujundada positiivset ellusuhtumist. Kirjeldatakse, mida peab tegema, et teenindada raamatukogus puuetega lapsi ja milliseid vahendeid igal erineval juhul kasutada. Raamatus on kirjanduse ja filmide soovitusnimestik ning ulatuslik alfabeetiline loend, mis sisaldab märksõnu, teoste pealkirju, autorite nimesid ja organisatsioonide nimetusi.

AMEERIKA RAAMATUKOGU

VAIKO SEPPER

Ameerika Raamatukogu juhataja

1993. aastal avas Ameerika Ühendriikide Infoagentuur (*United States Information Agency*), kelle toetusel ja finantseerimisel tegutseb üle 150 raamatukogu rohkem kui sajast riigis, uusi raamatukogusid Ida-Euroopa riikides. Nende hulgas oli ka Tallinnas asuv Ameerika Raamatukogu, mis **avati Ameerika Saatkonna hoones 17. mail 1993. aastal.**

Kuigi sissepääs raamatukokku on vaba kõigile Ameerika Ühendriikidest huvitatule, on raamatukogu mõeldud siiski eelkõige valitsus- ja riigiasutuste töötajatele, ajakirjanikele, kõrgkoolide õppejõududele. Kuna käesolevast sügisest hakkame rohkem vahendama ka majandus- ja ärialast informatsiooni, loodame edaspidi oma lugejate seas näha ka ärieringkondade esindajaid.

Kõige täielikum informatsioon Eestis Ameerika Ühendriikide valitsuse, poliitika, ajaloo, õigusteaduse ja kultuuri kohta on Ameerika Raamatukogus.

Kogus on ligi 4000 raamatut, nendest umbes 1000 teatmekogus. Kogume ainult ingliskeelset kirjandust, mis on kirjutatud ameerika autorite poolt ja Ameerikas välja antud. Perioodikavaljaannetest tellime umbes 70 nimeist ajakirju, sealhulgas ka paari kohaliku ajakirjade vahendusfirma kaudu tellitud ajalehte (*International Herald Tribune*, *USA Today*), mis jõuavad meile päev või paar peale ilmumist. Ajakirjadest nimetagem neid, mis meie andmetel on Tallinnas kättesaadavad vaid Ameerika Raamatukogust: *Forbes*, *Harvard Business Review*, *Entrepreneur Magazine*, *INC.*, *Journal of Small Business Management*, *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, *ArtNews*, *American Literature*, *American Theatre*, *American Academy of Political & Social Science: Annals* jt. Peale ülalmainitud ja paljude teiste ajakirjade on meie raamatukogus CD-ROM andmebaas *ProQuest*, mis teeb kättesaadavaks umbes kolmesaja Ameerika ajakirja artiklite täistekstid ning võimaldab kasutada indeksit koos annotatsiooniga artiklitele ligi tuhandest ajakirjast. Andmebaasis on artiklid ala-

tes 1988. aastast. Iga kuu täieneb meie kogu uute CD-ROMidega, kusjuures vahe jooksva kuu ning CD-ROMil oleva ajakirja ilmumise vahel on poolteistkaks kuud. Kuna see on Tallinnas ainuke taoline andmebaas, on seda kasutada soovijaid palju, mistõttu oleks soovitav endale aeg arvuti kasutamiseks celnevalt telefoni teel kinni panna. Huviliste rohkuse tõttu on andmebaasi kasutamise aeg ühe külastuse vältel piiratud ühe tunniga. Raamatukogu tahab edaspidi muretseda just CD-ROMil olevaid andmebaase ning luua uusi lugeja töökohti. Juba praegu saab meil kasutada *Thomas Register*'i CD-ROMi varianti, kus on võimalik otsida firma nimetuse järgi tema aadresse ning telefoni- ja faksinumbreid ning tegevusvaldkonna järgi sellel alal tegutsevaid firmasid.

Artikli ilmumise ajaks peaks olema raamatukokku saabunud CD-ROM andmebaas *Contemporary Authors*, mis sisaldab biograafilist ning bibliograafilist informatsiooni umbes 100 000 kaasaja autori kohta.

Uutest tellitud ja loodetavasti peatselt raamatukokku jõudvatest CD-ROM andmebaasidest olgu veel nimetatud *Business Source Plus*, mis võimaldab otsida ja lugeda 200 majandus- ja ärialase ajakirja artiklite täistekste ning sisaldab indeksit koos annotatsioonidega 600-le ärivaldkonna ajakirjale:

Microsoft Small Business Consultant, *National Trade Data Bank*, *Statistical Abstracts of the United States*, *Microsoft Bookshelf*, *Grolier Multimedia Encyclopedia*, jt. Ameerika Raamatukogu on täielikult automatiseeritud. Kasutusel on väiksematele raamatukogudele mõeldud automatiseerimissüsteem *Data Trek*. Lugejad saavad kasutada elektronkataloogi, kust on võimalik otsida meie raamatukogus olevaid raamatuid autori, pealkirja või märksõna järgi.

Raamatukogus kasutatavatest *on-line* andmebaasidest tahaksime esile tuua *Legi-Slate*'i, mis sisaldab informatsiooni USA Kongressis menetluses olevatest seadustest, täisteksti kõigist Kongressi poolt vastuvõetud seadustest alates 1985. aastast, pressiteateid, Kongressi liikmete eluloo andmeid. Selles andmebaasis on ka *Washington Post*'i päeva- ja öölehe 50-60 kõige tähtsama artikli täistekstid. Märksõna järgi on neid artikleid võimalik otsida alates 1985. aastast. Sama päeva artiklid on selle andmebaasi vahendusel meile kättesaadavad hommikul kella kümne paiku.

Teine andmebaas, mis on kasutusel ainult Ameerika Raamatukogus, on *Public Diplomacy Query* (PDQ), mis sisaldab laia valiku Ameerika Ühendriikide Infoagentuuri ja Riigidepartemangu poolt välja antud dokumente.

Loodetavasti hakkame peatselt otsinguid teostama ka andmebaasis

TALLINNA 15.-16. SAJANDI RAAMATUSUHTLUS JA LAMBERT KEMMERLINGI TALLINNA 1585. JA 1588. AASTA ALMANAHHID

LIIVI AARMA

Tallinna Pedagoogikaülikool

Dialog, mis koosneb umbes 450st erinevast andmebaasist väga erinevatelt aladelt ning sisaldab laia valiku USA ajalehtede ja ajakirjade artiklite täistekste, majandus- ja ärialast informatsiooni jne.

Interneti kaudu teostavad meil otsinguid praegu ainult raamatukogutöötajad, lugeja töökohti meil kahjuks veel ei ole.

Ameerika Raamatukogul on ka videosalvestuste kogu, mis sisaldab umbes kolmsada videokassetti Ameerika ajaloo, valitsuse, äri, kunsti ja kirjanduse valdkonnast. Neid võib kohapeal vaadata või õppeotstarbeks kaasa laenata.

Lugejaks saab alates 18ndast eluaastast. Kõigil lugejail on kojulaenuusõigus. Eesti valitsus- ja riigiasutuste töötajatele, pressiesindajatele, kõrgkoolide teaduritele ja õppejõududele ning majandus- ja äritegelastele pakume eriteenuseid, mis hõlmavad pikema ja põhjalikumaid otsinguid andmebaasides. Materjalipuudusel pööratakse USA asutuste poole. Raamatukogu poole võib pöörduda telefoni, faksi, kirja, elektronposti teel ja loomulikult ise kohale tulla.

Kuna on võetud uued tegevussuunad, võib meie raamatukogu nimetus sellest sügisest muutuda. Täpselt nimetuses pole veel kokku lepitud, kindel on aga see, et *raamatukogu* asemel on selles ilmselt *teabekeskus* või *informatsioonikeskus*.

**Aadress: Kentmanni 20,
Tallinn EE0001**

Tel. 6312-212, faks: 6312-026

**Avatud: esmaspäevast reedeni,
kella 13.00-17.00**

Suletud Ameerika ja Eesti riigipühadel.

**Raamatukogutöötajad võtavad
päringuid vastu elektronposti teel
järgmistel aadressidel:**

vaiko@usis-tallinn.usislib.ee
aita@usis-tallinn.usislib.ee

**Ameerika Infoteenistusel (U.S.
Information Service), mille üheks osaks
on Ameerika Raamatukogu, on Inter-
netis ka oma kodulehekülj aadressil:**
<http://www.usislib.ee/usislib>

Loodetavasti leiata sellelt aadressilt
üsna pea rohkem informatsiooni ka
meie raamatukogu kohta.

Tänapäeval on paljud raamatuloolised käsitlused pühendatud kontaktide ja kultuurivahetuse uurimisele reformatsiooneelses ja -järgses Euroopas. Raamatukultuuri mõjud peegelduvad erinevates trükiajaloo valdkondades, näiteks trükikalitegevuses, raamatukaubanduses ja kirjastustegevuses. Et Lääne-Euroopa oli juba 16. sajandi keskel kõrge trükikultuuriga piirkond, näitavad tolleaegsed andmed trükikalite ja raamatutrukki- mise kohta Itaalias, Madalmaades, Prantsusmaal ja Saksamaal. Saksamaal leiutatud trükikunsti üleuroopaliseks nähtuseks kujunemiseks kul- lus vaid kakskümmend aastat. 15. sa- jandi lõpu Euroopas leidis juba 265 trükikoda 1100 trükkaliga. /1/

Eesti raamatuajaloolistes käsitlustes on Friedrich Puksoo ja Hans Treumann valgustanud Tallinna tollaseid sidemeid Lääne-Euroopa ja Saksamaaga. /2/ 16. sajandi teisel poolel said üleuroopaliselt tuntuks kaks Tallinnas tegutsenud kirjameest - kroonik Balthasar Russow ja kalendritegija Lambert Kemmerling (ladinapäraselt Lambertus Kemmerlingus). Kui esimese kuulsus on püsi- nud aastasadu, siis Kemmerling oli vahepeal unustusehõlmas. Mõlema kohta puuduvad andmed nende koha- pealsetest eeskujudest ja mõjutustest kroonikakirjutuse ja kalendritegemise alal.

Millised olid tookord Tallinna olud vaadatuna Euroopa kiiresti laienenud trükikultuuri taustal? Kas Tallinnal oli otseseid kontakte Saksamaa trükikalite ja raamatukaupmeestega ning kas on teada Tallinna literaate-autoreid enne

Russowit ja Kemmerlingi? Lähemal uurimisel avaneb mitmete otsekon- taktidega elav raamatukultuuri suht- lus. Trükki jõudnud erinevate krooni- kate autorite ja kalendrikoostajatega oli tallinlastel otseseid kokkupuutu- misi nii 15. sajandi lõpul kui 16. sa- jandi algul.

Võib väita, et enne eelmainitud nimesid olid alamsaksa kultuuriare- aali ja Tallinna vaheliste suhete kaudu nimetatud traditsioonid Eestis tuntud vähemalt sada aastat. Saksamaa kuulus gooti kirjakultuuri piir- konda ning tänapäeva Saksa raa- matuloolased väidavad, et gooti kir- jakultuur oli enam ilmaliku kui vaimuliku algupäraga. Enne trüki- kunsti leiutamist tegelesid Saksamaal käsikirjalise raamatuga enam ilma- likud institutsioonid. Trükikunsti leiutamisest alates oli Saksamaal ilmaliku sisuga rahvakeelsete raa- mate trükkimine üsna elav. Vaimuliku emakeelse raamatu trükkimist (alam- ja ülemsaksa keeles) alustati paralleelselt ladinakeelsega. Eesti kitsamaal raamatuteadlaste ringkon- nale ei ole see teatavasti uudiseks. Kuid eestikeelses trükisõnas ei ole meie raamatuteadlased seda tõsiasja siiski välja öelnud, nii et eesti tava- lugejale on jäänud arusaam, nagu oleks Saksamaal emakeelse raamatu kaasa toonud alles reformatsioon ja Martin Luther, mida saab väita küll eestikeelse kirjasõna kohta. Trükisõna leiutamisest alates trükiti Saksamaal küllalt palju erineva sisu ja ainesega emakeelseid trükiseid. Eks kinnita pastorite Balthasar Russowi ja Lam- bert Kemmerlingi trükised sedagi, et

1. Monika Toeller. Die Buchmesse in Frankfurt am Main vor 1569. München, 1983, 23, 24.

2. Friedrich Puksoo, Eesti raamatu arengulugu. Tallinn, 1933, 118-120; Hans Treumann, Vanemast raamatukultuuriloost. Tallinn, 1977, 18-31.

vaimulikud kirjamehed tegutsesid mitmes erinevas ilmalikus ainevaldkonnas, sest kiriklikud ja ilmalikud suhted olid läbi põimunud. Kellega konkreetselt olid siis seotud Tallinna trükinduse ja erinevate ainevaldkondade trükikirjandusealased varased suhted?

1. Lübecki trükkal Bartholomaeus Ghotan

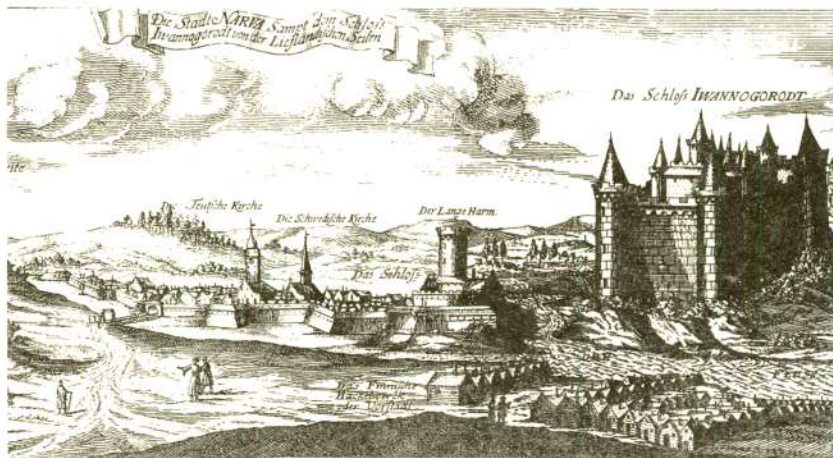
Tähelepanuväärne trükilooline seos on Tallinnal ka Soome jaoks trükitud esimese raamatu *Missale Aboense* trükkali Bartholomaeus Ghotani ning temaga koos Novgorodi suundunud astronoomi ja arsti Nicolaus Bülowiga. Eesti varane raamatulugu ei maini nende kontakte Tallinnaga. Ilmselt seetõttu, et meil ei ole nii konkreetset seost Bartholomaeus Ghotaniga kui Soomel, Rootsil ja Venemaal. Siiski on Ghotan Tallinnas arvatavasti rohkem kui korra viibinud ning temaaegse varase trükitud raamatu säilimine siin tänapäevani lubab oletada kontakte ja nende suurt tähendust.

Bartholomaeus Ghotani tegevusest on suhteliselt palju kirjutatud, kuid mitte kordagi seoses Eestiga. Tänapäeval toetutakse enamasti Hansa-Vene suhete tähelepanuväärsele uurijale Norbert Angermannile /3/ ja Heinrich Raabile. /4/ 1991. aastal ilmus Esko Häkli uurimus Soome esimese raamatu trükkalist Bartholomaeus Ghotanist. /5/ Rootsiga seoses koostas samaväärse käsitluse 1934-1938 Isak Collijn. /6/

Magdeburgist pärit Bartholomaeus Ghotan tõusis teoloogilise kõrghariduse omandamise järel kanoonikuks ning asus seejärel trükkali ametisse. Tema kui Põhja-Saksa ühe esimese trükkali karjäär on üldiselt hästi teada. Magdeburgi Toomkiriku vikaarina asutas ta kohapeal oma esimese trükikoja. 1479. aastast said tema vanematest aga Lübecki kodanikud ning 1484. aastast alates oli Bartholomaeus Ghotan Lübecki linna trükkal. Lübeckis trükkis ta aastatel 1484-1486 ja 1488-1492, vahepealsetel aastatel - 1486-1488 - aga Stockholmis. Tema tihedad sidemed Rootsiga nagu ka perekonnanimi on viinud uurijad arvamusele, et Ghotani esivanemad olid kunagi Rootsist Saksamaale väljarännanud. Ghotani varasemate tuntud trükiste hulka kuulub luksuslik *Missale Magdeburgense* trükis, aga ka arvatav varaseim alamsaksakeelne *Dracula* legendi trükk. Ta jätkas trükkimist ladina keeles ja rahvakeeltes ning tegi seda väga erinevates ainevaldkondades - pühakirjad, pühakute elulood (hagiograafiateosed), rahvalikud religioossed tekstid, rahvajutud, almanahhid-kalendrid ja populaarse rahvameditsiini valdkonda kuuluvad trükised. Temalt pärineb ka esimese rootsikeelse raamatu trükk. 1492. aastal enne Venemaale minemist oli Ghotan trükkunud aukartustäratava hulga väljaandeid Rootsis, Saksamaal ja Soomes. Rootsis trükkis ta Püha Brigitta tütre Püha Catharina eluloo *Vita Catharinae*, Püha Brigitta teose *Rela-*

vationes, Vadstena kloostrile *Vita Brynolphi*, Uppsala psalteri ning kaks *missale't* - *Missale Strengnese* piiskop Conrad Rogge ja *Missale Aboense* piiskop Conrad Bitzi tellimusel. Tema rahvalikest religioossetest trükistest olgu siinkohal nimetatud saksa-keelseid trükiseid nagu "Dialog elu ja surma vahel" (*Zwiegespräch zwischen dem Leben und dem Tod*), "Hinge valgus" (*Licht der Seelen*) ja "Vooruslikkuse peegel" (*Speygel der Doghede*). Lisaks on ta trükkunud kaks jutluseraamatut ja breviaari. Ghotani mittereligioossetest trükistest niipalju, et ta hakkas Saksa trükinduse ajaloo teise trükkalina välja andma kalendreid. Esimene neist ilmus 1484. aastal Lübeckis. Järgnesid Lübecki kalendrid 1491 ja 1492 ning 1493. aastal Rootsi kalender. Tema trükitoodangu hulka kuuluvad ka toleaeagsed meditsiinalased traktaadid - "Kõikide haiguste vastu aitavatest rohtudest" (*Boek der arstdien van allen Krankheyden*), Ortloff von Baiernlandi "Piirituse abist ja toimest" (*Eyn Ghud und Doghede der Branden Water*), Bartholomäus de Benevento "Piirituse tõelisest jõust ja toimest", Valascus de Taranta *Eyn Ghud bewert Regiment der Pestilencie*.

1493. aasta algul kutsuti Ghotan trükkima kirillitsas vene õigeusu jumalateenistuse, liturgia ja teisi usu- raamatuid. See oli seotud kavatsusega vene ortodoksi kiriku jumalateenistuse korda lähendada ja ühtlustada rooma katoliku kiriku jumalateenis-

Venelased ehtasid Ivangorodi veelgi vägevamalt üles. Gravüür 17. sajandist Uppsala Ülikooli Raamatukogu käsikirjade osakonnas.

3. Norbert Angermann. Bartholomäus Ghotan in Novgorod // Zeitschrift des Verein für Lübecker Geschichte und Altertums-kunde 45 (1965), 141-148.

4. Heinrich Raab. Über die Beziehungen Bartholomäus Ghotan und Nikolaus Bue-lows zum Gennadii Kreis in Novgorod // Wissenschaftliche Zeitschrift der Universität Rostock. Gesellschaft und Sprachwissenschaftliche Reihe 83 (1958/1959), 419-422.

5. Esko Häkli. Bartholomaeus Ghotan. Suomen ensimmäisen kirjan painaja // Publications of the Helsinki University Library, 53, Helsinki 1991, 7-84.

6. Isak Collijn. Sveriges bibliografi intillår 1600. Bd. I: 1478-1530. Uppsala, 1934-1530, 53-101.

tusega. 1493. aasta juulis sõitiski Ghotan läbi Turu ja Tallinna Novgorodi. 1494. aastal viibis seal ka Nicolaus Bülow, kes koostas vene kiriku jaoks uut ajakohast kalendrit. Ghotani tegevusest Novgorodis ei ole täpseid andmeid. Ühe teadaoleva saksa kroonika andmetel trükkal tapeti enne 1496. aasta septembrit. Tegelik tagapõhi on teadmata. Tuvastatud on vaid Ghotani Venemaalt lahkumise soov, seejärel olevat venelased trükkali uputanud. Palju on selgusetu, kuid taustsündmuseks võis olla ka Novgorodi hansakontori sulgemine tsaar Ivan III poolt 1494. aastal. Sellega seoses hukati samuti hulk hansa kaupmehi.

2. Tallinna kroonikakirjutuse pioneer Christian Bomhower

Viimati kirjeldatud juhtumit kajastas oma alamsaksakeelses trükises Tallinnast pärit ordumeister Wolter von Plettenburgi teenistuses seisnud ja hiljem kõrgetel vaimulikel ametikohtadel olnud Christian Bomhower, keda võib lugeda Tallinna kroonikakirjutuse pioneeriks. Tema alamsaksakeelne trükis ilmus Kölnis 1508. aastal kas Hermann Bomgarteni või Johannes Landeni trükikojas kui lendkiri-pamflett, nn. *Flugschrift*. See trükiselik oli tollal väga populaarne ning käsitles tähtsat ja päevakajalist. Raamatukese väljaandmise ajal oli Bomhower Saksamaal ordumeistri sekretärina värbamas inimesi Liivimaa abistamiseks Vene kasvava ohu vastu. Oli Moskva ju 1478. aastal allutanud endale Novgorodi vürstiriigi ja alustas aktiivset tegevust läänepiiril. 1492. aastal ehitati Ivangorod - Jaanilinn - üles Vene kindlusena ning 1494. aastal suleti hansakontor Novgorodis. Nimetatud sündmuse ühe ajendina märkis Bomhower kahe vene kaupmehe hukkamist Tallinnas. Üks nendest vermis Tallinna valeraha (Tallinna killingeid) ning mõisteti seetõttu linnaseaduse järgi surma. Teine vene kaupmees, suurest, kõrgest

ja kuulsast soost, põletati Tallinnas sodoomias, s.t. vägistamises süüdistatuna. Teise põhjusena saab vaadelda ka 1496. aastal Jaanlinna kindluse mahapõletamist rootslaste poolt, mille aga venelased õige varsti uuesti ja veelgi vägevamalt üles ehitasid. /7/

Christian Bomhower sündis 1469. aasta aprillis Lübeckis, kust tema vanemad rändasid Tallinna. Ta on end 1488. aastal Kölni ülikooli immatrikuleerides märkinud päritolult tallinlaseks. 1491. aastal sai Bomhower bakalaureuse kraadi ning kaitses 14. septembril 1508 Sienes mõlema õiguse doktorikraadi. Nooruses katku põdemise tagajärjel oli ta kaotanud ühe silma. Hoolimata sellest, et vaimulikel ei tohtinud olla kehalisi puudeid, lubas paavst tal teenida preestriametis, esialgu Ruhjas, hiljem Tartus ja Tallinnas. Viimases kuulus ta ka toomhärade hulka. 1514. aasta lõpus sai temast Tartu piiskop. Selles ametis ta 15. aprillil 1518 suri. Tema kirjutatud lühipamfleti pealkiri oli "Ilus ajalugu" (*Schönnen Hystorie*). Säilinud on vaid tekst ümberkirjutusena Uppsala ülikooli raamatukogus. /8/

3. Euroopa-kuulsusega kalendrikoostaja Nicolaus Bülow

Kalendrikirjanduse suureks eeskujuks Tallinnas oli aga Bartholomaeus Ghotani reisikaaslane Nicolaus Bülow, kelle sidemed siinse hansalinnaga olid veelgi lähedasemad - nimelt oli üks tema vendadest Tallinna raehärra Johann Bülow. Nicolaus Bülow, nagu Ghotan ja Bomhowergi, oli pärit Lübeckist, hansakaubanduse hegemoonlinnast. Just Lübeckis pörkusid 15. sajandil levinud humanismiideed varasemate traditsiooniliste väärtuste käsitlesega ja võitsid seal esimesena Saksamaal laiema leviku. Lübecki kaudu tutvusid renessansiideega ka Läänemeremaad. Uusi ideid levisid eksporditud trükiteosed, eriti just ilmalikud ajaloolased raamatud. Järjest suurenes spiritualistliku kirjan-

duse osa, levisid astrooloogilised teadused, mille sisus polnud erilisel uut. Uus oli aga vaatenurk, kasutamise- ja levitamiseviis: kõike ja kõiki tõlgendati nüüd inimesekesksemalt ja levi trükkikunsti kaudu oli samuti uus.

Ghotan ja Bülow olid intellektuaalsed seiklejad ja misjonärid Novgorodi 1490ndate aastate kahestunud kultuuris. Bülow elas pärast seda veel kolmkümmend aastat Moskvast, kus ta oli suurvürst Vassili III kasvataja, ning pöördus seejärel tagasi Saksamaale.

Nicolaus Bülow sündis Lübecki tuntud patriitsi perekonnas. Isa oli jõukas kinnisvaraomanik, üks vendadest preester ja teisest sai Tallinna kodanik. Nicolaus Bülow õppis aastatel 1480-1483 Rostocki ülikoolis, kus kaitses *art* magistri kraadi. Juba 1490ndatel aastatel oli ta Saksamaal autoriteediks astronoomias ja natuke enne 1518. aastat anti talle meditsiinidoktori kraad. /9/

Ghotan ja Bülow kutsuti Venemaale eelkõige trükkima õigeusu peapiiskopi Gennadi ringkondade palvel esimest slaavikeelset piibliväljaannet. Gennadi ringkonnad kasutasid Vana Testamendi ja psalteri tõlke alusena alamsaksakeelset tõlget ladina keelest. Slaavikeelne tõlkekiri on dateeritav 1493. aastaga. Ladinakeelse *vulgata* oli endaga Novgorodi kaasa toonud Ghotan, nagu ka *vulgatast* tehtud alamsaksakeelsed tõlked. Arvatakse, et Ghotan trükkis Novgorodis ka "Dialogi elu ja surma vahel", "Dracula legendi" ja ühe donaadi (säilinud on käskkirjad). Novgorodis oli plaan välja anda ka tõlge meditsiini raamatust "Meeldiv tervise aed" (*Gaerde der Sunheit*), mille 1447. aastal kirjutas Johann von Kube ning 1492. aastal trükkis Lübeckis Stefan Arndes. Trükise toimetas Novgorodi juba Bartholomaeus Ghotan. Hiljem, 1534. aastal tõlkis Nicolaus Bülow selle metropoliit Danili jaoks vene keelde.

7. Friedrich Benninghoven. Russland im Spiegel der livländischen Schönnen Hystorie von 1508 // *Rossica Externa*. Festgabe Paul Johansen. Marburg, 1963, 11-35.

8. Samas, lk. 12.

9. Eduard Pabst. Nicolaus Bülow, Astronom, Dolmetsch und Leibarzt beim Grossfürsten in Russland // *Beiträge zur Kunde Ehst-, Liv- und Kurland*, 1868, 84-85.

Bülow kutsuti Venemaale kui tuntud astronoomia ja matemaatika suurkuju, et korrastada vene pasha kaanon 1492. aasta lihavõttepühade kindlaksmääramisega. Sel aastal, so. 7000. aastal maailma loomise algusest vana kalendri järgi, lõppes eelmine ajaarvestus. Bülow koostas tagasi-vaatavalt 1490./1491. aasta pasha kaanoni, kasutades selleks Guillaume Durandi 1286.-1291. aasta kalendrit pealkirjaga *Rationale divinorum officiorum*. 1495. aastal kasutas osaliselt nimetatud teose tõlget vene kiriku-aasta koostamiseks peapiiskop Gennadi. Tõkijaks oli Nicolaus Bülow ning tõlke aluseks Strasbourg 1486. aasta väljaanne. Bartholomaeus Ghotangi oli *Rationale divinorum officiorum*'i Saksamaal koos kalendriga trükkitud ning tõi selle väljaande Novgorodi kaasa. Nimetatud teoses võeti üle ja kasutati aastaringi kujutlust alamsaksakeelsest teosest *Lucidarius*. See oli kompilatsioon 1195. aastast Barunschweigi Heinrichi jaoks kirjutatud entsüklopeediast seadusetundjale, kuhu oli lisatud teavet Aristotelese füüsikast koos spirituaalsete teadetega. Raamatu salajane apogruüfiline autor Elucidarius, so. valgustaja vastas küsimustele Jumalast, loomisest, taevast, põrgust, elementidest, antinaturaalsetest kivimitest, geograafiast ja astronoomiast. *Lucidarius* trükkis 1485. aastal Lübeckis Ghotani ametivend Matthäus Brandis.

Ilmselt pole juhus, et paljud eelnimetatud raamatud leiduvad tänapäevalgi Tallinna erinevates teadusraamatukogudes ja arhiivides. Tallinna Linnaarhiivis on säilinud 1545. aastal trükitud *Lucidarius* ning tähelepanuväärsel hulgal 16. sajandi alguse kalendrid, nende hulgas 1519. aasta kalender, mis ennustas ette maailma-

10. Hans Treumann. Tallinna vanemast raamatukultuuriloost // Polügrafist 1957, 4, 10.

11. Endel Annus. Tallinna kalendrid 17. ja 18. sajandil // Eesti TA TR. VI teaduskonverents. Ettekannete teesid. Tallinn, 1984, 23.

12. Wittenbergi ülikooli matrikkel II-284.

Lambert Kemmerlingi 1588. a. almanahhi prognostikumi tiitelleht.

lõppu 25. veebruaril 1524. aastal uue ülemaailmse veeputuse läbi. Seda olevat selgelt näidanud taevakehade konjugatsioonid.

4. Tallinna kalendritegija Lambert Kemmerling

Kõige selle järgi otsustades oli tallinlasel Lambert Kemmerlingil kasutada tähelepanuväärne alamsaksakeelne kirjandus enne oma kalendrite väljaandmist. Eesti raamatuajaloo avastas Hans Treumann Lambert Kemmerlingi kui omaaegse Tallinna kalendritegija-literaadi linnaarhiivi

ajalooallikatest. 1957. aasta mais leidis nimetatud uurija ka irduanud nahkkatte alt kokkuvõltimeata trükipooginaid, mis osutusid Kemmerlingi poolt koostatud, 1602. aasta almanahhiks. Treumann nimetas leidu vanimaks Tallinnas koostatud ja trükis avaldatud almanahhiks ehk kalendriks. /10/ 1984. aastal teavitas Endel Annus Riias saadud teadetele, et Läti TA Raamatukogus on säilinud kolm lehte Lambert Kemmerlingi 1592. aasta, Tallinna raele pühendatud kalendrist. E. Annus nimetas seda esimeseks Tallinnas trükitud kalendriks. /11/ Siiski ilmneb siinkirjutaja uurimuste tulemusena, et Lambert Kemmerling alustas kalendrite väljaandmist juba 1580ndatel aastatel. Nii ei märgi Riias säilinud 1592. aasta kalender siiski Lambert Kemmerlingi tegevuse algust. Nimelt on Euroopas teateid tema kalendrist ja prognostikumitest juba 1585. aastast alates. Huvitav on seegi, et Saksamaa ja Euroopa üks kuulsaimaid kalendrite koostajaid David Herlicius oli Lambert Kemmerlingi ülikoolikaaslane: Wittenbergi ülikooli on mõlemad immatrikuleerunud 1579. aasta juulis, kusjuures Kemmerling oli varem Rostockis õppinud - immatrikuleerunud aastal 1577. /12/ Lambert Kemmerling sündis Tallinnas u. 1559. aastal, mil tema samanimeline isa on märgitud Tallinna

Lambert Kemmerlingi almanahhi prognostikumi esimene ja teine lehekül.

ETARI BALTIKAOSAKONNA RAAMATUID

Üks armastuslugu

AITA KARJATSE

arhiiviallikates majaomanikuna. /13/ Hans Treumann on arvanud Kemmerlingi Narva linnas sündinuks, viidates Tallinna kirikuraamatute andmetele. /14/ Kirikumeetrikas on siiski tähistatud tema tulekut eelmisest teenistuskohast - Narva saksa kogudusest, seega ei leidu seal viidet päritolule. Sissekanne on tehtud vahetult enne Kemmerlingi Tallinna Niguliste pastoriks kutsumist 11. novembril 1599.

Varase kalendritraditsiooni järgi koosnes kalender kahest osast - siit ka nimetus almanahh - kalendrist ja prognostikumist. Tänapäeval on säilinud Saksamaal Lambert Kemmerlingi 1588. a. prognostikum, mis on trükitud 1587. aastal Lübeckis Johannes Ballhorni trükikojas. /vt. illustatsioon/ Seega on see praegu vanim Kemmerlingi säilinud toode, sest 1585. aasta prognostikum on Stockholmis kaduma läinud. Näeme, et Tallinna kalendrite väljaandmise traditsioon on nihkunud seni teadaolnust seitse aastat varasemaks. Nii nagu muutusid Russowi kroonika järgnevate väljaannete ilmumiskoht, nii oli see ka Kemmerlingi kalendrite puhul. 1585. aastal ilmus tema kalender Rostockis Stephen Möllemanni juures, 1588. aasta oma Lübeckis Johann Ballhorni juures ja 1601. aasta oma Magdeburgis Ambrosius Kirchneri juures. 1585. aasta kalender on pühendatud Rootsi kuningas Johann III-le, mis viitab Kemmerlingi kuninglikule eristaatusele anda välja kalendreid kogu Rootsi riigi tarvis. Järgnevates trükkides on pühendused vormistatud auavaldusena erinevate linnade bürgermeistritele ja raehärradele. Näiteks pühendas ta 1588. aasta almanahhi Lübecki linna bürgermeistritele ja raele kui autori suuremeelsele soosijatele.

Lambert Kemmerlingi iseloomustasid kaasaegsed oivalise jutlustaja ja tarmuka inimesena. 1603. aasta juulis suri ta Tallinnas katku ning maeti Niguliste kirikusse.

13. Lambert Kemmerlingi ema oli Catharina Korff ning abiellus ta Tallinnas Metken Kniperiga.

14. Hans Treumann. Vanemast raamatu-kultuuri loost, 33, 37.

23. septembril 1996 möödus 145 aastat tuntud poliitika- ja seltskonnategelase, kirjaniku ja tõlkija, kirjastaja ja toimetaja, helilooja ja muusikateadlase, keeleteadlase ja -uuendaja, koorijuhi, rahvaviiside koguja ja propageerija Karl August Hermannini sünnist. Tema juubeli puhul ETARis korraldatud näituse ettevalmistamisel sattus baltikaosakonnas kätte lugemisajaviidet pakkuva raamatu "Loe!" autori pühendusega eksemplar, mille autor oli pühendanud oma pruudile Paulale. See raamatu eel-lehele kirjutatud tekst ajendaski lähemalt uurima nende suhete tekkimise ja arenemise lugu.

Karl August Hermannini ja Paula Freybergi armastuslugu algas 1872. aastal, kui üks Tallinna neiu Põltsamaale suvitama sõitis. Artur Vahteri kirjutatud "Karl August Hermannini päevikust" on Paulat kirjeldatud järgmiselt: "Tumelblondid juuksed langevad kuldsete palmikutena tema kaunistele õlgadele. Ja silmad. Õrnad, pürselt õitsevad palged kui täisküpsed õunad kaunistavad tema ümarat nägu, tema taevalik naeratus ja meloodiliselt kõlav ingliskeelne tagasitõrje: "Ah jätke..." Neiu olemus ja välimus jätsid 21 aastase Karl Augusti hinge kustumatu mulje ja tunde, millist noormees polnud veel kogunud.

Noorte vahel arenes saksakeelne kirjavahetus, mis ei olnud küll eriti tihe, kuid aasta pärast saatis Peterburi "Inglise Kooli" õpetajast noormees Paulale oma pildi. Sügiseks tuli Karl August Tartusse tagasi, ent detsembris kahjuks kirjavahetus katkes.

Möödusid aastad. Karl August Hermannini sai "Vanemuise" Seltsi koorijuht. Ta lõpetas iseõppimise teel gümnaasiumi ülema klassi õppekursuse, kirjutas saksa kirjaniku Th. Körneri järgi näidendi "Leppimine". Peale selle andis ta välja laulukogumiku "Eesti Kannel" ning kogumiku "Koori ja Kooli Kannel" 1. jao, kirjutas Eesti Kirjameeste Seltsi aastaraamatusse Bachi ja Beethoveni eluloo, alustas "Kasulise Kalendri" toimetamist ja oli tegev 1877. aasta laulupeo korralduskomitees (mis jäi aga Venetürgi sõja tõttu ära).

1877. a. septembris kohtusid noored uuesti. Mitmeaastane vaheaeg polnud

1877. a. septembris kohtusid noored uuesti. Mitmeaastane vaheaeg polnud

Karl August Hermann

Paula Freyberg

RAAMATULUGU

suutnud nende armastust kustutada. Paula oli küll vahepeal abiellunud nõ. laiade elukommetega mehega, aga pärast tema surma jäänud väikese tütrega Tallinna ema juurde elama ja kauplust pidama. Kirjavahetus K. A. Hermanniga algas taas. Paula kirjutas, et Karl August toovat ta ellu jälle nooruse nii elavalt tagasi. Ta olevat usu inimestesse ja isegi Jumalasse kaotanud, aga teda olevat sundinud kirjutama vastupandamatu jõud ning haaranud igatsus selle järele, mis ta ammu kaotanud arvas olevat.

Niisiis, samal aastal ilmus Karl Augustilt lugemisrõõmu ja kasulikke õpetusi pakkuv raamat "Loe!"

Kirjavahetus arenes vahelduva edu- ga. Kui Paula ema hakkas aimu saama Karl Augusti olemasolust, valisid noored jälgede segamiseks kirjutamiseks prantsuse keele. Paulat ihaldasid ka teised noored mehed. Nii lükkas ta tagasi ühe Rakvere noormehe abielu- ettepaneku. Sellest faktist kirjutas Paula ka Karl Augustile, kes kuu aega hiljem tegi ise Paulale abieluettepaneku. Paulat see nähtavasti eriti ei rõõmustanud, kuid ta ei öelnud ka ei. Noormees võttis endale julguse kiindumuse märgiks Paulalt suudlust paluda, ent seda ei lubatud. Siiski mõne

aja pärast kirjutas Paula, et Karl August "on tema südame aare ja suudlevat teda vaimus."

1878. a. aprillis vastas Paula abielu- ettepanekule jaatavalt, kuid selleks, et Paulat täielikult omada, tuli oodata kolm aastat. (Oktoobrist läks Karl August Leipzigi Ülikooli õppima võrdlevat keeleteadust.) K. A. Hermanniga vaevasid küsimused: kas Paula tahab olla truu ja andunud abikaasa? Karl August tahtvat pühenduda ennast eesti rahvale, kelle peale veel ülevalt alla vaadatakse. Ta tahtvat ette valmistada vaimset vabadust.

Maikuus kirjutas Paula, et armastus on piin. Nii see on, kui armastajad peavad elama teineteisest lahus, kuid see on ka kõige meeldivam tunne, otse õnn, kui elatakse teineteisele, kui on midagi, mis seob. Või nagu ütles J. W. Goethe: "Armastus võib olla surmani kurb või ka taevani hõiskav. Armastus on õnn, kus rahu ei ole."

Noored kohtusid tihti nii Tartus kui Tallinnas. Karl August kirjutas oma kirjades peale armastuse, lootuste ja igatsuste ka eesti rahva iseteadvusest. Et "kui kõik eesti rahva hulgast tõusnud haritlased ennast eestlasteks tunnistaksid, ei võiks keegi öelda, et eesti rahvas on harimata rahvas".

Oktoobris, enne ärasõitu Saksamaale kirjutas Karl August Paulale: "Jätan Sind isamaa kaitse alla. Paula, Sa lubasid mind teha õnnelikuks, kui ma ükskord tagasi tulen. Siis olen mina Sinu meheke ja Sina minu naisuke."

1879. a. veebruaris oli Paula kirjas tõeline pomm, millele vastust loeme "Karl August Hermannia päevikust": "Ma olevat argpüks, iseloomuta jne. Ja miks? Sellepärast, et ma varjan meie kihlust, et ma häbenevat Paula peigmees olla. Kui ta tahab tõesti avalikult minu pruut olla, siis on see väga lihtne. Vaja minna ainult Lindforsia pärijate trükikotta, lasta trükkida väike lihtne kaart, kus seisab kaks nime: Paula Freyberg ja August Hermann. Seda võib saata igale tuttavale. Võin saata ka oma tuttavate aadressid. Kui möödunud suvel Tallinnas Paula juures käisin, ütlesin: "Paula, ma kannan ahelaid, teeme kihluse avalikuks, et ma sinuga võiksin vabalt suhelda." Tema ise ütles, et ootame, kuni olen õpingud lõpetanud."

Maikuus saadetud kirjas küsis Paula muu hulgas, millise teenistuse tema tulevane mees valib. Karl August mõtles redaktorikutsesele ja trükikoja- omaniku seisusele, sest "mida tehakse armastusega, seda tehakse hästi".

1879. a. juunis sõitis Karl August Leipzigit Tartu laulupeole, kus ta pidi muusikajuhi kohuseid täitma.

1880. a. kevadel kaitses Karl August doktoriväitekirja teemal "Der einfache Wortstamm und die drei Lautstufen in der estnischen Sprache".

"Leppisime Paulaga kokku, et abielume Saksamaal kohe, kui olen ülikooli lõpetanud. Oleks ka juba aeg, sest pruudi- ja peigmehepõlv on läinud liiga pikaks. Meie vahekorras ei tea minu vanemad ja Paula emagi midagi. Nüüd saatsin kirja, lubasin olla Paula emale hea väimees. Me ei soovi hiilgavat laulatust ega kalleid pulmi, see ei tähenda veel abieluõnne..."

Mai. "Minu Leipzigit viibimise lõpupäeval jõudis kohale ka Paula ja kirikus toimus meie abiellumise tseremoonia. Sõitsime siis Eestmaale tagasi kui abielupaar."

Loe!

Õpetlikud loid ja jutud.

Kirjutanud

K. A. Hermann.

Tartus.

G. Mattieseni tuluga trükitud.
1877.

Oma

fidamõtt armastatist pruudile

Paulale

mälortufoer kinninud

1878.

K. A. Hermann.

Kui käsi lühem kuu meid
Uus lühem käsi omel kuu meid
See kuu meid, kui ta mõistate kuu meid
Kas kuu meid, kuu meid, kuu meid kuu meid
Kuu meid armastatist armastatist?

#55, 2. Ed. 1. 1877

BIBLIOGRAAFITÖÖD TULEB NII TEHA, ET KÜLMAS TOAS HAKKAB SOE

Niisuguse veendumuseni on jõudnud kauaaegne Rahvusraamatukogu muusikaosakonna juhataja ja bibliograaf VALVE JÜRISSE, kes alles pensionipõlves asus koostama Eduard Tubina suurbibliograafiat. Meie jutuaajamine kesken- dubki bibliograafitöö võlule ja vaevale.

Mida on andnud Teile raamatukogu? Millele kulutasite oma jõu nendel pikkadel aastatel Toompeal külmades ruumides töötades?

Kas pole tähtsam, mida minu töö raamatukogule andis. Tagantjärele võin öelda, et töö raamatukogus rahuldab mind rohkem kui varasem õpetajaamet. Enne raamatukogusse tulekut olin Teatri- ja Muusikamuuseumis teaduslik töötaja. Olen töötanud ka kümme aastat algklasside õpetajana. Kuna ma õppisin Pedagoogilises Instituudis raamatukogundust ja kolmandal kursusel nõuti erialal töötamist, siis tulin Fr. R. Kreutzwaldi nime kandvasse raamatukogusse tööd otsima. Juhtus, et parajasti vajati muusikaosakonna juhatajat ja mul oli hulljulgest see koht vastu võtta. Kolleegid olid head ja vastutulelikud ning ma pidasin kaksikümmend aastat

vastu. Miljöö sobis mulle igati, sest mul on ka muusikaline keskharidus ja nii sain neidki teadmisi kasutada. 60ndate aastate lõpul, kui alustasin, olid aeg ja keskkond muidugi sootuks teised. Kui praegu mõelda, mida ma kahekümne aasta jooksul olulist tegin, siis pöörasin tähelepanu vana eesti muusikaraamatu ja nootide järelkomplekteerimisele. Hankisime hulgaliselt trükiseid (sealhulgas vaimulikke ja isamaalisi laule), mis oleksid pidanud tookordsetes oludes kuuluma erihoidu, aga me ei suunanud neid sinna, vaid hoidsime noodikogus ja näitasime ainult töökataloogis. Sealt on neid nüüd hea võtta ja lugejateni viia. Kui me poleks nii toiminud, võib-olla oleksime neist väljaannetest ilma. Minu meelest oli see tänuväärne töö. Teine asi, mida tollal suure sümpaatiaga alustasime, oli muusikaalaste bibliograafiate koostamine. Eesti noodibibliograafias oli lünk aastate 1918-1944 kohta. Selle koostamine alles jätkub. Vahepeal töö seiskus, aga ehk oli see isegi kasulik, sest kõiki väljaandeid poleks me saanud tookord nagu nii nimestikus peegeldada. Nendel aastatel alustasime ka personaalbibliograafiate väljaandmisega. Mul on ka hea meel, et minu ametis-

oleku ajal komplekteerisime palju heliplaate rahvaraamatukogudele.

Muusikaosakond oli kompleksne osakond, tegu oli nagu väikse iseseisva raamatukoguga, kus kõike töölõike tegime ise. Võibolla kippusin ma kõigisse asjadesse liialt süüvima, osakonnajuhataja pidanuks rohkem ehk teisi tööle suunama. Emotsionaalset külge täiendas aga töö kooriga. Mu laps oli kaks nädalat koolis käinud kui hakkasin Läänemaal "Kulisti" segakoori juhatama. Kolmteist aastat sõitsin kord nädalas rongi või bussiga peale tööd Paliveresse, hiljem Taebla, koju jõudsin südaööks. Vahel tulin hommikul kella kuuese bussiga otse tööle. Tihti esinesime pühapäeviti kontsertidega. Nii olin ikka elava muusika keskel, muusikaelu kulgemise juures. Osalesin Vabariikliku Koorijuhtide Segakoori töös. Arvan, et side muusikute ning elava muusikaga tuli ka raamatukogutööle kasuks. Olin kursis selle valdkonna tegevuse ja vajadustega.

Ehk räägiksite lähemalt koostatud personaalbibliograafiatest ja eraldi Eduard Tubinast.

Personaalbibliograafiate koostamisega alustasime 1982. aastal Mart Saare sajanda sünniaastapäeva eel. See oli mu esimene töö, mida tegin Anne Valmasega kahasse. Omamoodi õpilastöö, mille käigus bibliograafiaprobleemid teravalt esile kerkisid. Hiljem jagasin juba kogemusi Imbi Potterile, kes koostas Elleri ja Kreegi nimestiku. Ta oli muusik, kes tegi hingega bibliograafitööd. Kahju, et ta enam raamatukogus ei töötanud. Kui pensioniiga kätte jõudis ja ma juhataja kohalt bibliograafi ametisse läksin, asusin Veljo Tormise bibliograafiat tegema. Aega jäi küll väheseks, aga mind vaimustas tema looming. Sain kasutada ka helilooja enda rikkalikku arhiivi. Järgnes muusikateadlase Karl Leichterit nimestik. Pean tunnustama, et osakonnajuhataja praktiline töö ei lasknud mul kunagi segamatult ja rahulikult tehtavasse süveneda. Minu

meelest seisneb bibliograafia koostamise võlu häirimatus pühendumises. See on nauding. Tunned, et näiliselt tehnilise töö juures saad ka palju endale tagasi. 1993. aasta jaanuaris jäin pensionile ning pidin raamatukogutööst peaaegu loobuma. Siis aga otsustasin Tubina personaalbibliograafia kasuks. Varem oluks see töö materjalide puuduliku kättesaadavuse tõttu mõeldamatu ja kas Tubina isikki oleks tol ajal sobiv olnud? Teatavasti pärandas Tubina poeg oma koduse arhiivi RRile ja Vardo Rumessen andis oma kogutud materjalid ka kasutada. Palju aitas mind Harry Oldi koostatud ingliskeelne valikbibliograafia, mis on ilmunud väljaande *Eduard Tubin. Piano Works* helikassettide lisas. Oleksin ma tookord teadnud, et töö kujuneb nii mahukaks, oleksin ehk loobunud. Poolteist aastat kulus *de visu* 150 aastakäigu väliseesti ajalehtede läbivaatamiseks. Kokku lehitsesin 200 aastakäiku läbi. Kõige huvitavam bibliograafia loomises on algus, teabe kogumise etapp ja ülesehituse kujunemine. Praeguseks on kartoteegis üle 4000 kaardi. Tasapisi kujunes pilt ja ma sain aru, et ühtede kaante vahele materjal ei mahu. Tubina elu ja looming jagunes kahe perioodi - Tartu ja Stockholmi - vahele. Ja kuna just pärast tema surma levis ta muusika laialt kogu maailmas, siis kolmandasse köitesse kuulub sisuliselt postuumselt ilmunu. Tubina personaalnimestiku koostamine on kulukas, aga kui helilooja on maailmas niivõrd hinnatud, siis väike riik ja rahvas ei tohiks kokku hoida oma suurmehe pealt. Seda tööd on toetanud materiaalselt Eesti Rahvuskultuuri Fond, kelle rahaga käisin Rootsis teavet kogumas. Tutvusin ka Stockholmi Eesti Meeskoori arhiiviga. Kultuurkapital ja Rahvusraamatukogu on samuti aidanud. II ja III osa trükkimisel loodame Rootsi saatkonna abile ja toele. Aga heade toimetajateta (Rita Hillermaa ja Inna Saaret) poleks ma toime tulnud. Olen neile väga tänulik. Ise ei suuda ju alati õiget vormi ja hinnangut tehtule anda.

Kõik bibliograafias registreeritud kirjutised koos lühiteadete ja sõnu-

mittega kokku annavad tema loomingu ja tegevusest minu meelest ülevaatliku terviku. Me võime bibliograafiast välja lugeda päev-päeva kõrval, mida ta tegi, kus esines jne. Tema loominguga on samamoodi - teoste ettekanded on antud lausa kuupäevaliselt. Nii võis kontsert toimuda samal päeval Eestis ja Ameerikas.

Kas Te isiklikult ka Tubina perekonnaga suhtlete ja milliseid võimalusi on see suurtöö Teile lisaks pakunud, peale tööroõmu, millele juba viitasite?

Eduard Tubinat ma ei tundnud, olen teda paar korda põgusalt näinud. Aga mul on olnud bibliograafia koostamise ajal kohtumisi ja kirjavahetust ta pojaga, kes nüüd elab küll oma türklannast abikaasa kodumaal. Eino Tubina tütar õpib Türgis ülikoolis. Eduard Tubina abikaasa Erika suri 1983. aastal ja poeg esimesest abielust näitleja Linda Tubinaga juba 1986. aastal.

1995. aasta juunis oli mul võimalus Taanis Helsingøris toimunud 17. Rahvusvahelisest Muusikaraamatukogude Assotsiatsiooni kongressist osa võtta. Kõnelesin bibliograafiasektsioonis Eduard Tubinast ja koostatavast bibliograafiast.

Paljudele kohalolijatele oli meie kuulsa helilooja nimi üllatuseks.

Kas olete selle töö ajal pidanud millestki olulisest ka loobuma?

Tõesti, mul on jäänud Tubina bibliograafia tõttu mõndagi tegemata. Ütleksin, et töö on mind niivõrd hõivanud, et olen isegi kontsertidel ja teatris vähe käinud. Aga ma ei kahetse seda tööd, ehk olen oma bibliograafiatega end mingil määral raamatukogunduses õigustanud. Ma ei usu, et mõni teine asi oleks mind sedavõrd rahuldanud.

Mis saab edasi, kas näete oma tööle järelkasvu? Pealegi on veel nimesid Eesti muusikataevas, kes kibedasti vajavad nimestikku jäädvustamist.

Aeg on ebasoodne, alustatud on jooksva diskograafia koostamisega.

Aga Arvo Pärt ootab ja vajab tegijat. Tema abikaasal on juba väga palju materjali kogutud. Personaalnimestiku tuleks koostada Neeme Järvi kohta, ka Juhan Aavik väärriks seda, rohkem ehk muusikaelu organisaatori ja publitsistina. Küllap väärivad oma nimestikku teisedki. Ma pole RRi plaanidega täpsemalt kursis, võibolla leiduks tegijaidki. Ühtki suuremat bibliograafiat niisama, teise töö kõrvalt ei suuda keegi teha. See nõuab pühendumist, äärmiselt suurt kannatlikkust ja püsivust materjali otsimisel ja kogumisel ning tohutut täpsust selle vormistamisel. Kui neid omadusi inimesel pole, siis ei maksa niisugust tööd üldse tegema hakata. Bibliograafitööd tuleb teha nii, et külmas toas hakkab soe. Kui mõelda, kuidas uut nimestikku koostada, siis tuleks senitehtu kriitiliselt läbi vaadata. Ühelt poolt õppimiseks, aga teiselt poolt ei pruugi senised väljaanded olla ainuvõimalikult head. Kõige tähtsam on, et neid osatakse kasutada. Ka noored raamatukoguhoidjad peaksid neid rohkem tundma õppima.

Olen kuulnud kahe erineva inimese, muusikateadlase ja arvutisse sisestaja arvamust bibliograafia kohta - üks põnev lugemine! Nad ütlesid seda Tubina kohta teineteise teadmata - tähendab, midagi bibliograafia ütleb. Ka teised personaalnimestikud.

Järelikult tuleb seni suhteliselt halvasti tuntud ja vähepopulaarseid personaalnimestikke lihtsalt rohkem lugejatele tutvustada. Näidata, mida nimestikud võimaldavad ja pakuvad. Bibliograafial kui väljaandel on suur kultuurilooline väärtus, ta on aegumatu, ta on viiekümne aasta pärast sama vajalik kui täna. Ta on vajalik kõigi moodsate elektrooniliste ja tehniliste võtete kõrval, mida tänapäeva raamatukogus kasutatakse.

Kuidas tunnete end nüüd lugejana raamatukogudes?

Lugejana tunnen ma kohe ära, kas raamatukoguhoidja on kompetentne teenindaja või pean ise hakkama saama.

Juttu ajas Maire Liivamets

50 AASTAT RAHVUSLIKU KULTUURIPÄRANDI HOIDMIST EHK TULI TUHA ALL

Eesti Teaduste Akadeemia Raamatukogu 50. Ülevaade ja mälestusi. Tallinn: TA kirjastus, 1996. 240 lk., fotod.

Kaunikõitelise kogumiku on koostanud Antti Oviir, toimetanud Anne Klaassen. Esimene osa sisaldab uurin-
guid-ülevaateid, teine mälestusi ning kolmas väljaannete ja töötajate artiklite bibliograafia ning kirjandust raamatukogu kohta (koost. Joosep Kari ja Õie Oviir).

Võime lugeda, et TA organiseerimis-
komitee esimesel koosolekul 9. juulil 1945 tõstas komitee esimees Hans Kruus ka raamatukogu asutamise küsimuse. See loodi 1946 ja alustas tegevust 1. jaanuaril 1947 - algul 1800 raamatut ja aasta lõpuks 13 töötajat. 1950. aastal anti raamatukogule üle Ajaloomuuseumi raamatukogu, mille koostises oli ka 1552. aastal asutatud Tallinna vanim teaduslik raamatukogu Oleviste kiriku juures. Uues, raamatukogu jaoks ehitatud hoones alustati tegevust 1966. aastal.

Juba algaastaist peale oli kaasaegse teaduskirjanduse kogumise kõrval eriline rõhk baltikakirjanduse komplekteerimisel. See unikaalne, inkunaafileid, paleotüüpe ja teisi haruldusi sisaldav, praeguseks ligi 400 000 eksemplarine kogu on ka suure rahvusvahelise tähtsusega ja lisaks raamatukogu juubelile tähistatakse vanemate kogude 444. aastapäeva. Kõike kokku võttes on aga teaduskirjanduse 3,2 miljoni (lk. 11) või uue rahvusvahelise statistikastandardi järgi 2 859 894 trükisega (lk. 34) ja 182 töötajaga kogu Eestis tõeline varamu.

Nii töö lähem sisuline vaatlus kui kollektiivi elu ilmekaids kajastusi on leida mälestuste osast. Üksteisesse suhtuti demokraatliku, ütleks akadeemilise sallivusega, millest küll aeg-ajalt ägedalt kõrvale kalduti. Vallandatud töötaja pidi valmis olema Siberi-sõiduks (lk. 116). Nii lihtsalt väljendame seda tagasivaates praegu, lähemalt mõtlemata, mis tähendas niisugune suhtumine tol ajal ohus olevatele inimestele ja nende perekondadele. Poliitika oli ju vormilt legitimeeritud, sisult terroristlik,

nagu on parafraaseeritud. Aga eestlane on isepäine. Ikka tegi ta tööd ja käibis lendfraas: surm siin või Siberis.

Mõned näited. Kui 1950. aastal vallandati Riiklikust Raamatukogust seni kiidukäskkirjadega töötanud, doktorikraadi ja raamatukoguliku kutsega Edgar Oissar tööle kõlbmatuse tõttu (just niisugune oli paragrahv), sai ta, olgugi ainult lepingulist tööd TA raamatukogus.

Lausa elujõu etaloniks oli Ellen Niirman, kelle vaimukust seegi raamat märgib. Hoolimata sellest, et ta oli viimased 25 aastat vähihaiigena dr. A. Gavrilovi patsient, tundis ta rõõmu suhetest kolleegidega ja liigitajatööst, pidas raamatukogu kroonikat, kirjutas võistlusnovelle ja Eesti Raadio püsirepertuaari kuuldemängu "Viis visiiti". Aga ta auhinnatud kirjandustegevus algas juba 1939. aastal. Eks ideoloogiamasinavärgi vahele võinuks viia kuuldemäng "Punase kuu all" (1942) ja I auhinna saanud perekonnakomöödia "Vikerkaart mööda" (1944), mille "Estonia" oma mängukavasse valis. Ilmselt läks käsikiri sõjakeerises kaduma, aga kes võis selles kindel olla. (Kõik teadsid, kuigi sellest ei tohtinud rääkida, omal ajal süütuks peetud "Vaheliku vapustuste" autori H. Raudsepa surmast Siberis.)

Nõnda tehti tööd tapakirves pea kohal, sest ega asjata nõutud üksikasjalisi ankeete, neile aeg-ajalt täiendusi või seletuskirju, sealt võis - ja leiti, kui tahteti - põhjusi, miks keegi jälle "kõlbmatuks" tunnistada. Mõtlemapanevalt on kirjutanud Aili Aarelaid: "... sõja tulemusena sattus kõige raskemasse olukorda just see osa eesti rahvast, keda ära ei viidud ja kes ise ära ei läinud..." (Kultuurileht 21. 06. 1996).

Ja päris kindlasti võib väita: kui poleks olnud Endel Annust, poleks meil ka rahvusbibliograafia monumentaalseid koiteid (sellest parem ei räägi, mis tingimustes temagi on pidanud seda tööd tegema). Ja kahju küll, selleski

raamatus tõdetakse, et koostöö raamatukogude vahel ei laabu.

Raamatukogus suudeti kindlalt eirata nõukogude kurikuulsat soovivatust, st. kirjanduse väärtustamist ideoloogia järgi. "Kõrgemal pool" põhjendati seda ametkondlikkuse ja teadlike lugejatega. Aga taotleti ja suudeti veel enam: pärast 1945. aastat ilmunud võõrkeelne kirjandus peegeldati lugejate kataloogis - seda ainsa raamatukoguna ENSVs, ja alates 1978. aastast ka erihoius asuv eestikeelne kirjandus peakataloogis.

Bibliograafias keskenduti loodusteadustele. Valmisid teadusbibliograafiad põlevkivi, geoloogia, ornitoloogia ja metsanduse alal. Tehnika-füüsikamatemaatika, bioloogia ja ühiskonnateadused ilmusid aastati. Jäädvustatud on ka TA töötajate trükis avaldatud tööd. Väärtuslik on võõrkeelse perioodika põhjal ilmuv annoteeritud *Estica*. Aga bibliograafiatööst aruandja Anne Klaassen märgib ka Moskvaale adresseeritud kõrgelennulist sõnavahut: "Selline oli üldine, ajastu iseloomule vastav toimimisviis" (lk. 73). Ja mõnedki vajalikud tööd, mida ei saadud aruandes üha kasvavate arvudega näidata, tuli teinekord edasi lükata. Ega akadeemikute ja korrespondentliikmete bibliograafiate tegeminegi lihtne polnud. Oli küllaltki keeruline ja seetõttu 12 aastat kestev näiteks Hans Kruusi bibliograafia koostamine, sest "Kos tuulte pöördumisega tegi ettearvamatu üperpalle ka suhtumine akadeemikusse - ja jälle oli Hans Kruus see mees, kes oma vast-avastatud pattude tõttu mitte kuidagi ei sobinud..." (lk. 76).

"Mitu põlvkonda kodueestlasi kasvas üles moonutatud pildiga oma rahva kultuurist," märgib Maive Triipan (lk. 7), aga veel enne, kui taasiseseisvus Eesti, vabanes raamat. Aastatel 1988-1989 sai erihoiul olnud kirjandus kättesaadavaks kõigile. Eesti kultuuri avatuse seisukohalt on põhjaneva tähtsusega 1989. a. lõpus loodud väliseesti kirjanduse osakond, kus on praegu kõige täielikumalt

Eestis esindatud välisraamat kui perioodika, ka praegu ilmuvad 10 ajalehte - "Eesti Päevaleht", "Teataja" ja "Välis-Eesti" (Rootsi), "Meie Elu" ja "Vaba Eestlane" (Kanada), "Vaba Eesti Sõna" (USA), "Meie Kodu" (Austraalia), "Eesti Hääl" (Inglismaa), "Eesti Rada" (Saksamaa) ja "Võitleja" (Kanada). Osakonnas on ka hea artiklite kartoteek, nii perioodikast kui kogumikest. Tõeliseks eesti kirjanduse kojutoojaks kujunes Anne Valmas. Pagulaskirjanduse ja kultuuri uurimusi on temalt ilmunud raamatus "Kodutanumast kaugemal". Ilmunud on Kalju Lepiku, August Mälgu, Karl Ristikivi ja Marie Underi bibliograafia, samuti mitmeid teisi väliseesti kirjanikke tutvustavaid väljaandeid.

Mälestuste osas annab Hilja Vihalem edasi raamatukogu ajaloo küllaltki vaevalise alguse. Rööbiti tööga täideti pealesurutud "nõukogulikke kombetalitusi". Mitme aasta vältel õpiti partei ajalugu: "Kui õpik oli läbi võetud, hakati jälle otsast peale." (lk. 108) Hiljem tulid poliitilised õhtuülikoolid, mai- ja oktoobriseremooniad, agitatsioon. Oli see ju paratamatu mimetism, kaitsekohastumine, sest kollektiivis leidis nii modelle kui mimeete. Et raamatukogu esialgu vähesed asjatundjad kui ka töö partei nõmeda juhtimise all kannatas, selgub ka baltikaosakonna rajaja Voldemar Milleri kirjapanekust.

Kõige hullemad aastad elati üle ja siis tuli "... aeg, mil enam tõemeeli ei ehitatud kommunistlikku ühiskonda, kuid levisuhtlusvahendites käis pidev võitlus inimese teadlikkuse ja ideelisuse tõstmise, nõukogude patriotismi, töösse ja ühiskondlikku omandisse kommunistliku suhtumise eest. Elati ja tehti tööd ühest kampaaniast teiseni." (Joosep Kari, lk. 126). Aga selles võis märgata uusi sundseisust vabanemise nüansse. Juba 1980. aasta kroonikas kirjutati: "Veel palju muud meil peale tööde ühist on, / kuis püsiks püsti sotsialistlik ühiskond. /- / Vaim ihutud nii teravaks on siin vist, / et raske eraldada huumorit satiirist."

Tähelepanuväärsed ettevõtmised on olnud Baltimaade akadeemiaraamatukogude vabaõhu-nõupidamised "Bibliopolised". Nende algataja-au kuulub Aita Karjatsela, nimepanemise võistluse võitis Voldemar Miller. Kokku on neid

peetud 16 (1967-1995), iga kahe aasta järel 75 osavõtjaga, algul Eestis, siis Lätis, siis Leedus.

Nii tööd kui töövälisest aega organiseeris ka ametiühing, mille tegevusest toob raamat häid näiteid. Tore vaimu- ja elupilt on Karl Näppmann-Varaste (Antti Oviir) heroilis-lüüriline ooper "Käest kätte", milles jäädvustati uude majja kolimine. Polnud vaja oodata loitsivat Balti ketti, "Bibliopolised" toimusid ja raamatukogus on kett, raamatu käest kätte andmine tavaline. Mugandusparoodia oligi tehtud "Estonia" teatrist laenatud ooperi "Käsi käes" aariate-kooride tekstide põhjal.

1994. aastast alates pole raamatukogu enam TA allasutus, vaid kuulub kultuuriministeeriumi haldusalasse. Seega oleme saanud uue üldkasutatava teadusraamatukogu, kus pearõhk on endiselt loodusteadustel, eesti trükisel (väliseesti kirjandus), *Estonica*'l ja *Baltica*'l (lk. 33). Peab aga kohe lisama, et väga palju head teatmekirjandust on universaalsel temaatikal.

Eesti raamatukogude hulgas on ETAR kasvanud silmapaistvate töötajatega, ka noorematega, tähtsaks raamatu töö- ja uurimisasutuseks ning kogumik jäädvustab asjalikult pool sajandit selle ajalugu. Ülivajalik töö eesti raamatukogude ajaloo jaoks üldse. Hea on, kui meie kiiresti muutuv maailmas on ka muutumatuid püsiväärtusi nagu raamat või mitte millegagi asendatav hea raamatukogu õhkkond.

Tuletame meelde sedagi, et just selle varamu "Toompea kogust" (Eestimaa Kirjanduse Ühingu raamatukogu) avastas raamatukoguhoidja dr. Helmuth Weiss 1929. a. novembris eestikeelse trükise riismed. See oli 1535. a. Wittenbergis trükitud Simon Wanrardi ja Johan Koelli (Köllli) alamsaksa, eestikeelne katekismus. "Bibliograafiliselt on see aga suurimaid ja imepärasemaid rariteete kogu maailmas: raamat, mis kohe pärast ilmumist oli sihilikult hävitatud, on siiski sellest hoolimata säilinud /.../ Kas ei ole see sümbolne kogu eesti rahva kohta /.../. Ent see rahvas on siiski püsinud aastasadade ja tuhandete taha." (Olev Parlo. - H. Weiss ja P. Johansen. 400-aastane Eesti raamat. New York, 1956, lk. 7).

Vaime Kabur

Vaatamata sellele, et märksõna WWW (vt. ka "Raamatukogu" nr. 3 1996) on saamas sünonüümiks mõistele Internet, ei ole olukord päriselt nii. Kuigi WWW väga kasutajasõbralikus keskkonnas on võimalik kasutada järjest rohkem ja üsna varsti ilmselt pea kõiki Interneti erinevaid teenuseid, eksisteerivad need ka iseseisvalt ja on olnud juba enne WWW tulekut Internetti.

Telnet ehk kaugterminal on teenus, mille vahendusel saab töötada mujal asuvas arvutis kui kohapealses, st. kaugterminali abil on võimalik võtta ühendust teise arvutiga Internetis nii, nagu oleks kasutaja terminal ühendatud lokaalselt selle arvuti külge. *Telnet* on väga hea vahend kaugelt töötamiseks, kuna pole oluline, kas arvuti asub teises riigis või kõrvallaul - töötada saab temaga ühtviisi.

Harilikult küsib kaugarvuti, millega ühendust võeti, sarnaselt UNIXi logimisprotseduurile (vt. ka "Raamatukogu" nr.1, 1996) esmalt kasutajatunnust ja parooli. Seega peab kasutajal olema sisselõigitavas arvutis oma kasutajatunnus. Võimalik, et kasutajatunnus ei olegi parooliga kaitstud ja kasutajanime teades saab ressursse kasutada. Selline juurdepääs on näiteks paljudele raamatukogude elektronkataloogidele Internetis.

Ühendust kaugarvutiga saadakse Internetis alati mingi pordi kaudu. Ja seda mitte ainult *telnet*, vaid ka kõigi kaugarvutiga ühendust nõudvate teenuste puhul, kui luuakse (FTP, gopher, news, WWW, jt.). Port on koht, kuhu kaugarvutis ühendutakse. Seda iseloomustab teatud arv, mis *telnet*i puhul on enamasti 23.

Failidastuseks kasutatakse Internetis peamiselt protokollit FTP (File Transfer Protocol), mis on klient-server süsteem. FTP server on programm, mis võtab FTP klientidelt pidevalt vastu päringuid ja vastab neile.

Sageli peab klientprogrammi abil FTP serveriga ühendusse astumiseks

ERINEVATEST TEENUSTEST INTERNETIS

MAI PÕLDAAS

RRI teatme ja infoanalüüsi keskus

e-post: mai@nlib.ee

olema kasutajal vastavas FTP serveris kasutajatunnus, sest kui saadakse serveriga ühendus, küsitakse kasutajalt esimeseks tema kasutajatunnust ja parooli. FTP lubab liikuda vastava serveri kataloogides, vaadata nende sisu, saata FTP serverisse ja võtta sealt faile.

Lisaks kasutajatunnust küsivatele FTP serveritele on olemas anonüümsed FTP serverid (*anonymous FTP*), mis lubavad ressursse kasutada kasutajatunnust omamata. Siis tuleb kasutajanimel kirjutada *anonymous* ja parooliks anda oma e-posti aadress. Anonüümseid FTP servereid on Internetis kümneid tuhandeid ja nad mahutavad väga palju informatsiooni.

FTP serveritest info ülesleidmise hõlbustamiseks on koostatud otsisüsteem *archie*. *Archie* kogub perioodiliselt ühte lkeskandmebaasi paljude anonüümse FTP serverite failide nimesid. *Archie* serveritesse saab siseneda *telnet*'i (kasutajatunnus *archie*, parooli ei küsita) ja WWW kaudu, e-posti vahendusel ning läbi spetsiaalse *archie* kliendi. Kliendi kaudu esitatakse serverile päring, kus esitatakse otsitava faili nimi (täpne/ligikaudne) ja server vastab anonüümse FTP serverite loeteluga.

E-post võimaldab lisaks otsesele kirjavahetusele ka muul viisil sidet pidada. Näiteks **organiseerida vestlusgrupe** (*mailing-list*). Moodustatakse osalejate aadresside nimekiri ja luuakse pseudoaadress, millelt kiri saadetakse edasi kõigile nimekirja kantuile. Vestlusgrupi tööd haldab programm nimega *listserv* (vestlusgrupi liikmeks saamine, liikmestaatusest vabanemine, tegutsemisjuhendite edastamine, jne.).

Vestlusgruppide kõrval on olemas **uudisegrupid** (*Usenet newsgroups*), mis koosnevad omavahel infot vahetavatest uudiseserveritest. Kui ühte uudiseserverisse saabub sõnum, saadetakse see kohe naaberserveritele, mis seda omakorda edastavad. Uudisegrupid on nagu vestlusgrupidki temaatilised. Paljud uudisegrupid peegelduvad vestlusgrupina ja vastupidi.

Uudisegruppides osalevad tuhanded lugejad, vestlusgrupid on mõeldud väiksemale ja kitsamale seltskonnale.

Usenet'i uudisegrupid moodustavad hierarhilise struktuuri, kus nende nimes eespool olevad sõnad määratlevad laiema valdkonna ning tagumised kitsendavad teemat. Uudisegruppide alajaotusi eristavad punktid.

Levinuimad uudisegruppide jaotused on:

comp - arvutiga seotud temaatika;

sci - mitmesuguste teadusvaldkondade probleemid;

soc - eri kultuuride ja sotsiaalteemaatikaga seonduv;

talk - pikkadele diskussioonidele suunatud teemad;

rec - hobidele ja harrastustele suunatud temaatika;

alt - ulatuslik alternatiivne ala, millesse mahub palju valdkondi: muusika, seks, privaatsus, filmid jt.;

misc -suunatud teemadele, mis mujale ei mahu;

news - *Usenet*'i uudised;

biz - äriteemad;

ee - eestikeelne.

Lisaks gruppidele, kuhu saab kirjutada igaüks, on olemas modereeritud grupid, samuti grupid, kuhu saab kirjutada üks või paar isikut. Modereeritud grupis jõuab teade esmalt grupi moderaatorile, kes otsustab postituse sobivuse üle, ning kui sobib, edastab selle grupile.

Usenet'i uudised kasutavad rakendusprotokollina uudiseserverite serveri ja kliendi vahelises suhtluses protokoll *NNTP* (*Network News Transfer Protocol*). Kasutaja vajab suhtlemiseks uudiseserveriga klientprogrammi. Eesti raamatukogunduse ja infoteaduse teemadel vestlemiseks on olemas grupp *ee.biblio*, mis levib nii vestlus- kui uudisegrupina.

Gopher on klient-server andmebaasisüsteem, mille kaudu on enamik Internetis paiknevast informatsioonist seotud ja kättesaadav. *Gopher*'it peetakse WWW eelkäijaks. Erinevalt

WWWst paikneb *gopheris* informatsioon hierarhiliselt, mitte hüpertekstina, kus võib viidata kuidas tahes. *Gopher* kasutaja ees avaneb menüüde süsteem, kus üks menüüriba võib viidata järgmisele menüüle, mis võib asuda hoopis teises *gopher* serveris, kuid ka lihtsalt teatud andmeobjektile. Viimane on enamasti tekst, võib aga ka olla midagi multimeedilist.

Gopher serverid moodustavad gopherruumi (*Gopherspace*). *Gopher* serveriga kontakteerumiseks on vaja klientarkvara. Mõningatele *gopherite* pääseb ligi *telnet* kaudu. Siis tuleb kasutajatunnuseks kirjutada *gopher*. Ka WWW brauserid võimaldavad juurdepääsu *gopherite*le.

Gopher servereid juurde ei looda. Olemasolevatest kantakse informatsioon üle WWW serveritesse.

WAIS (*Wide Area Information Service*) oli algselt raamatukogunduslik süsteem. Tema ülesandeks on teha bibliograafi- või referenditööd. WAIS on klient-server süsteem, mille serveri(te)s hoitakse erineval kujul andmeobjekte ja nendele vastavaid lühikirjeid. WAISi serveris on võimalik sooritada täistekstiotsingut kõigis seal paiknevates tekstides. Kasutatakse ka struktureeritud tekste, mis teeb võimalikuks struktureeritud päringud andmebaasides. WAISi kasutamiseks on vajalik WAIS-klient.

KIRJANDUST:

* Korduma kippuvad küsimused. - URL: <http://www.ciesin.ee/KKK/>

* Krol, E. The Whole Internet: User's Guide & Catalog. - Sebastopol: O'Reilly & Assoc., 1993. - 376 pp.

* Martens, T. Internet: Käsiraamat. - Tallinn: ILO, 1996.

* Praust, V. Interneti tutvustusartiklid ajalehes "Eesti Ekspress". - URL: <http://www.ioc.ee/~valdo/internet/>

* Rummo, T. Interneti-reisidele on kasulik kohver kaasa võtta // Arvutimaailm. - 1995. - Nr. 5. - Lk. 45-47.

* Rummo, T. Internetis annavad infot mitu abilit // Arvutimaailm. - 1995. - Nr. 4. - Lk. 18-19, 22-23.

* Vallner, U. Internet: Loengukonspekt. - URL: <http://www.rk.ee/~uuno/internet/>

ABIELUST

ALBERT KALME

teadur-õiguskonsultant

Abielu juriidilises mõttes on mehe ja naise vaheline suhe, mis on reguleeritud esmajoones perekonnaseadusega (Riigi Teataja 1994, nr.75) ning teiste seaduste ja normatiivaktidega ning millest tulenevad abikaasade õigused ja kohustused teineteise suhtes. Abielu sõlmimine on seaduses ette nähtud toimingute tegemine, millest viimane on abieluakti koostamine. Abieluakt on perekonnaseisuasutuses nõuetekohasel viisil koostatud dokument, mis fikseerib abielu sõlmimise. Seega on abielul õiguslik tähendus ainult siis, kui sõlmimisel on perekonnaseisuasutuses koostatud abieluakt. Kiriklik abielu kehtib siis, kui see on sõlmitud sõlmimise ajal Eestis kehtinud seaduse kohaselt. Välismaal ja Eestis asuvas välisriigi esinduses sõlmitud abielu loetakse Eestis kehtivaks, kui on järgitud abielu sõlmimise eeldusi, mis kummagi abielulija suhtes on määratud tema elukoha maa seadusega ning kui abielu sõlmimise vormi suhtes on järgitud abielu sõlmimise koha maa seadust.

Abielu sõlmitakse täiskasvanud mehe ja naise vahel. 15-18 aastane alaealine võib abielluda oma mõlema vanema või eestkostja kirjalikul nõusolekul. Kui lapsel on ainult üks vanem või teine vanem teadmata kadunud,

teovõimetu või vanemlikest õigustest ilma jäetud, piisab 15-18 aastase alaealise abiellumiseks ühe vanema nõusolekust. Kui üks vanematest ei ole alaealise lapse abiellumisega nõus, võib abiellumisloa anda kohus, kui seda taotleb teine vanem ning abiellumine vastab alaealise huvidele.

Abielu sõlmitakse ainult abielujate ühisel soovil. Kui abielulija ei kinnita oma abiellumissoovi, siis ei tohi abielu sõlmida. Samuti ei või sõlmida abielu: 1. isikute vahel, kellest vähemalt üks on juba abielus, 2. otsejoones ülenejate ja alanejate sugulaste vahel, 3. vendade ja õdede ning poolvendade ja -õdede vahel, 4. lapsendajate ja lapsendatute vahel ja 5. lapsendatute vahel, keda on lapsendanud sama isik. Abielu sõlmimiseks peavad soovijad isiklikult esitama perekonnaseisuasutusele kirjaliku abiellumisavalduse. Selles kinnitavad nad oma allkirjaga, et soovivad abielluda, nende abiellumist takistavaid asjaolusid ei ole ning et nad teavad teineteise tervislikku seisukorda. Kui abielluda soovija oli varem abielus, peab ta esitama selle abielu lõppemist või kehtetuks tunnistamist tõendava dokumendi.

Abiellumisavaldus tuleb esitada perekonnaseisuasutusele, kes abielu sõlmib. Nendeks on perekonnaseisuametid. Abielu sõlmivad ka Eesti välisesindused ning Eestis asuvad välisriigi esindused. **Abielu ei või sõlmida**, kui abiellumisavalduse esitamisest ei ole möödunud üks kuu ega pärast seda, kui abiellumisavalduse esitamisest on möödunud kolm kuud. Perekonnaseisuasutus võib neid tähtaegu kas lühendada või pikendada, kui abieluljad seda soovivad ning selleks on mõjuvad põhjused. Tähtaega võib pikendada kuni kuue kuuni arvates abiellumisavalduse esitamise päevast. Kui perekonnaseisuasutusele teatatakse abielu sõlmimist takistavast asjaolust, siis võib vajadusel abielu sõlmimise kuni üheks kuuks edasi lükata, et avaldust kontrollida.

Abieluljad peavad sõlmima abielu isiklikult ja üheaegselt abielu sõlmimise kohas olles. Nad võivad valida

ühiseks perekonnanimeks ühe abikaasa perekonnanime või kumbki abikaasa säilitab oma abielueelse perekonnanime või abielueelsele perekonnanimele lisatakse abikaasa soovil teise abikaasa perekonnanimi. Abielu on sõlmitud, kui abieluljad on abieluaktile alla kirjutanud. Abielu sõlmimise kohta antakse välja tunnistus, mis sisaldab abieluakti andmed ja tõendab, et märgitud akt on olemas.

Abielu lõpeb kas ühe abikaasa surmaga või abielu lahutamise.

Abielu lahutab perekonnaseisuasutus või kohus. Perekonnaseisuasutuses lahutatakse abielu mõlema abikaasa või ühe abikaasa avalduse alusel. Abielu lahutamiseks peavad abikaasad isiklikult esitama perekonnaseisuasutusele ühise kirjaliku avalduse. Kui üks abikaasa ei saa ühise avalduse esitamiseks isiklikult perekonnaseisuasutusse ilmuda, esitab ta eraldi avalduse, mis peab olema notariaalselt tõestatud. Abielu lahutatakse mitte varem kui ühe kuu ja mitte hiljem kui kolme kuu möödumisel avalduse esitamisest. Abielu lahutamise kohta koostab perekonnaseisuasutus abielulahutusakti. Kui abielu lahutatakse mõlema abikaasa kokkuleppel nende ühise avalduse alusel, peavad mõlemad abikaasad isiklikult viibima abielulahutusakti koostamise juures. Abielulahutusakt võidakse koostada ühe abikaasa juuresolekuta ainult siis, kui teine abikaasa mõjuvatel põhjustel ei saa perekonnaseisuasutusse ilmuda ning ta on esitanud notariaalselt tõestatud nõusoleku abielu lahutamiseks tema kohalolekuta.

Ühe abikaasa avalduse alusel lahutab perekonnaseisuasutus abielu, kui teine abikaasa on tunnistatud teadmata kadunuks või teovõimetuks. Abielulahutusakt koostatakse sel juhul avalduse esitanud abikaasa kohalolekul, kes peab koostamiseks esitama selle kohtuotsuse ära kirja, millega teine abikaasa teadmata äraolijaks või teovõimetuks tunnistati.

Kui abikaasa soovib abielueelset perekonnanime tagasi, peab ta sellest abielulahutusakti koostamisel teatama.

Kui abikaasa soovib, et koos abielu lahutamise lahendatakse lapsesse või ühisvara jagamise puutuv vaidlus või mõistetakse välja elatis, siis perekonnaseisuasutus abielu ei lahuta, vaid abikaasa peab pöörduma asjakohase hagiavalduusega kohtusse.

Abielulahutusakt koostatakse perekonnaseisuasutuses ühe abikaasa elukoha järgi.

Kohus lahutab abielu, kui selgub, et abielu jätkamine on võimatu. Kui abikaasad seda nõuavad, lahendab kohus samaaegselt abielu lahutamise ka lapsesse või ühisvara jagamise puutuva vaidluse ning mõistab välja elatise. Kui aga kohus ei rahulda abielu lahutamise nõuet, ei lahendata ka viimati mainitud vaidlusi.

Abikaasale, kes abielu sõlmimisel muutis oma perekonnanime, jäetakse vastavalt tema soovile kas abiellumisel võetud perekonnanimi või antakse tagasi abiellumiseelne perekonnanimi. Perekonnanime muutus märgitakse kas kohtuotsuses või abielulahutusaktis.

Pärast abielu lahutamise kohtuotsuse jõustumist saadab kohus kohtuotsuse ärakirja 10 päeva jooksul perekonnaseisuasutusele, kes abielu sõlmis.

Abielu lõpeb abikaasa surma korral abikaasa surmast, lahutamisel perekonnaseisuasutuses abielulahutusakti koostamisest ning lahutamisel kohtus kohtuotsuse jõustumisest alates. Kui aga kohtuotsus abielu lahutamiseks on tehtud enne 01. jaanuari 1995, lõpeb abielu abielulahutuse registreerimisega perekonnaseisuasutuses.

Välismaal toimunud abielu lahutamise loetakse Eestis kehtivaks, kui see vastab abielu lahutamise koha seadustele.

Kui surnuks tunnistatud abikaasa tuleb tagasi ning kumbki abikaasa ei ole uuesti abiellunud, loetakse abielu taastatuks päevast, mil jõustub kohtuotsus, millega surnuks tunnistamine tühistati.

Teadmata kadunuks tunnistatud abikaasa tagasitulekul võidakse lahutatud abielu taastada, kui kumbki abikaasa ei ole uuesti abiellunud. Abielu taastab perekonnaseisuasutus abikaasade avalduse ja kohtuotsuse alusel, millega teadmata kadunuks tunnistamine tühistati. Abielu loetakse taastatuks momendist, mil tühistatakse abielu

lahutamise seoses abieluakti tehtud märke selle kohta, et abielu lahutati.

Teatud juhtudel võib kohus abielu kehtetuks tunnistada. Kehtetu abielu erineb lahutatud abielust selle poolest, et kui lahutatud abielu oli seaduslik ning kehtis kuni lõppemiseni, siis kehtetu abielu on kehtetu algusest peale ning sellise abielu pooltel ei ole abielust tulenevaid õigusi ja kohutusi teineteise suhtes. Kohus tunnistab abielu kehtetuks siis, kui: 1. abielu sõlmiti vaatamata sellele, et olid olemas takistavad asjaolud, 2. sõlmiti näilik abielu, so. abielu sõlmiti kavatsuseta luua perekond, 3. abielu sõlmimise nõusolek saadi abielluja tahte vastaselt pettuse või sunniga.

Abielu kehtetuks tunnistamist võib nõuda: 1. alaealine abikaasa, tema vanem või eestkostja, kui selle sõlmimisel ei järgitud nõudeid, mis esitatakse alaealise abiellumisele, 2. abikaasa, kui sõlmiti näiline abielu või kui sõlmiti abielu vaatamata takistavatele asjaoludele, 3. abikaasa, kelle nõusolek sõlmida abielu saadi tema tahte vastaselt pettuse või sunniga. (Sel alusel võib esitada kohtule nõude ühe aasta jooksul abielu sõlmimisest arva-tes.), 4. isik, kelle õigusi on rikutud sellise abielu sõlmimisega, mida takistavate asjaolude esinemise tõttu ei oleks tohtinud sõlmida.

Abielu kehtetuks tunnistamise kohtuotsuse ärakirja saadab kohus 10 päeva jooksul kohtuotsuse jõustumisest perekonnaseisuasutusele, kes abielu sõlmis.

Kehtetuks tunnistatud abielu jooksul abikaasade poolt soetatud vara ei ole juriidiliselt nende ühisvara, vaid kahe isiku kaasomand. Kui endised abikaasad ei lepi kokku kui suur on kummagi varaosa, määrab selle kohus. Kui aga abielu tunnistati kehtetuks põhjusel, et üks abielluja varjas teise eest, et ta on juba abielus või mõjutas teist abielluma pettuse või sunniga, võidakse kehtetu abielu jooksul abikaasade poolt soetatud vara jagada samade sätete alusel, mille alusel jagatakse kehtiva abielu jooksul soetatud abikaasade ühisvara. Samuti võib kohus sellelt isikult välja mõista elatise teisele abikaasale.

Kehtetuks tunnistatud abielust sündinud lastel on samad õigused ja kohustused kui abielust sündinud lastel.

1996. aastal ilmus Kultuuri- ja Haridusministeeriumi ühisväljaandena EESTI RAHVARAAMATUKOGUDE LIIGITUSSÜSTEEM. METOODILISED JUHISED Koostanud Arda-Maria Kirsell ja Maara Üksti.

Aastal 1991. ilmusid esimesed süstemaatilise kataloogi ajakohastamiseks mõeldud juhised rahvaraamatukogudele, kus püüti sobitada meie raamatukogudes kasutusel olnud liigitussüsteemi rahvusvahelise kümnendliigituse UDK lühendatud variandiga.

Vastilmunud, täiendatud, muudetud ja täpsustatud väljaandes on indekse esitamisel lähtutud nii senikasutatavate tabelite liigilisest ulatusest (Liigitussüsteem Eesti NSV rahvaraamatukogudele. Tln., 1978) kui rahvaraamatukogude vajadustest.

Tabelite alguses, enne liike, on toodud valik vormi- ja kohamäärajaid, millega saab vajadusel täpsustada kõiki liike.

Esimeses osas on UDK indeksid esitatud liikide kaupa koos liigi pealkirjaga, näidatud nende seoseid kasutusel olevate liigitustabelite liikidega ja juhitud tähelepanu vajalikele muudatustele UDK-le üleminekul.

Teise osa moodustab ülevaatlik liikide loend.

Eraldi on toodud vastavustabelid seni kasutusel olnud indekse ja neile vastavate UDK indekse vahel. Lõpus on aine-loend.

1996. AASTAL TPÜ INFOTEADUSE ERIALA LÕPETANUTE BAKALAUREUSETÖÖD

Aav, Maie. Kihnu saar kirjasõnas (kuni a. 1940) / Juhendaja prof. Mare Lott. Tln., 1996. 92 l.

Aero, Külliki. Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu andmebaasid ja nende kasutamine / Juhendaja prof. Evi Rannap. Tln., 1996. 144 l.

Duubas, Kristian. Eesti NSV Riikliku Julgeoleku Komitee raamatukogu ja selle riismed Eesti Riigiarhiivis / Juhendaja dots. Kaljo Veskimägi. Tln., 1996. 94 l.

Erilaid, Ekke-Kristian. Välismaise kirjanduse tsenseerimine NSV Liidus / Juhendaja dots. Kaljo Veskimägi. Tln., 1996. 105 l.

Heinsaar, Kaili. Bibliomeetriliste meetodite rakendusvõimalusi / Juhendaja prof. Evi Rannap. Tln., 1996. 76 l.

Jürimaa, Reet. Oskar Urgarti bibliograafiaalane tegevus / Juhendaja prof. Marje Aasmets. Tln., 1996. 63 l.

Kangust, Heili. Erihoid Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogus 1940-1990 / Juhendaja dots. Kaljo Veskimägi. Tln., 1996. 83 l.

Lahtmaa, Lembe. Kirjastustegevus Eestis aastatel 1988-1994 / Juhendaja dots. Aile Möldre. Tln., 1996. 178 l.

Lauri, Liia. Välisriikide ja rahvusvaheliste organisatsioonide infokeskused Eestis / Juhendaja prof. Evi Rannap. Tln., 1996. 62 l.

Liba, Kristin. Üldhariduskoolidele määratud õppekirjandus Eestis 1989-1995 / Juhendaja dots. Aile Möldre. Tln., 1996. 96 l.

Martinov, Piret. Kirjandusõpetus ja õppekirjandus eesti keskkoolis (1991-1996) / Juhendaja dots. Aira Lepik. Tln., 1996. 99 l.

Nyholm, Ingrid. Eesti infopakumine INTERNETis / Juhendaja Mai Põldaas, konsultant prof. Evi Rannap. Tln., 1996. 154 l.

Põllu, Kaire. Raamatukoguhoidjate kutsehariduse areng Eestis Vabariigis (1918-1940) / Juhendaja Piret Lotman. Tln., 1996. 103 l.

Pärt, Signe. Kirjastustegevus Saksa okupatsiooni ajal Eestis (1941-1944) / Juhendaja Piret Lotman. Tln., 1996. 86 l.

Rekka, Anu. Raamatukogunduse, info- ja raamatuteadusealased diplomitööd Tallinna Pedagoogikaülikoolis / Juhendaja Mari Kalvik. Tln., 1996. 180 l.

Simson, Kristi. Eesti ilukirjanduslik raamat: statistilisi andmeid 1990-ndatest aastatest / Juhendaja prof. Marje Aasmets. Tln., 1996. 116 l.

Soomets, Mare. Eesti leiundusalane kirjandus aastatel 1991-1994 / Juhendaja lektor Tiina Markus. Tln., 1996. 114 l.

Sulg, Tiina. Eestikeelne näitekirjandus 1870-1944 / Juhendaja magister Elviine Uverskaja. Tln., 1996. 205 l.

Teder, Monika. Ladina-Ameerika kirjandus eesti keeles 1940-1995 / Juhendaja dots. Aile Möldre. Tln., 1996. 111 l.

Tendermann, Rene. Eesti Haridusministeeriumi tegevus kooliraamatukogude arendamisel 1918-1944 / Juhendaja Piret Lotman. Tln., 1996. 101 l.

Tiivel, Tuuli. Kompaktandmeplaatide kasutamine teabetöös / Juhendaja Toomas Etverk. Tln., 1996. 96 l.

Tomingas, Janika. Eesti rahvusbibliograafia. Raamatud 1941-1944 / Juhendaja Anne Ainz. Tln., 1996. 222 l.

Tuuling, Madli. Euroopa Liidu dokumentatsioon ja Eesti / Juhendaja Ülle Must, konsultant prof. Evi Rannap. Tln., 1996. 98 l.

Tõniste, Merle. Raamatuteadlane Endel Annus: personaalbibliograafia / Juhendaja dots. Mari Kalvik. Tln., 1996. 79 l.

Varik, Triinu. Hispaania kirjanduse ja kultuuri kajastusi eestikeelses trükisõnas 1940-1995 / Juhendaja dots. Liivi Aarma. Tln., 1996. 127 l.

Vellesalu, Liina. Eesti kirjandusloo bibliograafia arengujooni (kuni 1940) / Juhendaja prof. Marje Aasmets. Tln., 1996. 48 l.

Vihher, Margus. Riikidevaheline ametlike väljaannete vahetus / Juhendaja Kalju Tammaru. Tln., 1996. 65 l.

Välja, Helen. Lastekirjandus: auhinna- ja preemiad / Juhendaja dots. Aira Lepik. Tln., 1996. 131 l.

1996. AASTAL TPÜ INFOTEDUSE ERIALA LÕPETANUTE DIPLOMITÖÖD

Agurauja-Topolev, Margot. Kirjastustegevus ja raamatukaubandus tänapäeval / Juhendaja lektor Ülle Papp. Tln., 1996. 130 l.

Aps, Piret. Infotöö ettevõtluses / Juhendaja prof. Evi Rannap. Tln., 1996. 64 l.

Dementjeva, Sirje. Ulila raamatukogu arengulugu 1923-1995 / Juhendaja prof. Marje Aasmets. Tln., 1996. 89 l.

Hovi, Helga-Maiken. Rakvere Lasteraamatukogu ajalugu / Juhendaja dots. Kaljo Veskimägi. Tln., 1996. 126 l.

Juhkam, Kaili. Raamatureklaam Eestis Vabariigis 1918-1940 ja tänapäeval / Juhendaja dots. Mari Kalvik. Tln., 1996. 122 l.

Juurik, Anu. Välis-Eesti õppekirjandus 1940-1995. Koondkataloog / Juhendaja magister Priit Halberg. Tln., 1996. 117 l.

Kroon, Kaire. Kehra raamatukogu arengulugu / Juhendaja prof. Marje Aasmets. Tln., 1996. 102 l.

Lindlo, Anu. Kunda koduloobibliograafia 1988-1995 / Juhendaja dots. Mari Kalvik. Tln., 1996. 93 l.

Maltis, Mari. Eesti teatrite 1994. aasta sõnalavastuste kajastamine trükiajakirjanduses / Juhendaja lektor Ülle Papp. Tln., 1996. 131 l.

Meister, Kati. Kunstiüliõpilane raamatukogu kasutajana / Juhendaja lektor Ülle Papp. Tln., 1996. 85 l.

Olszak, Karolina. Itaalia- Eesti kultuurisuhete kajastusi eestikeelses trükisõnas 1919-1990 / Juhendaja prof. Mare Lott. Tln., 1996. 242 l.

Palm, Katrin. Eesti algupärane proosakirjandus 1901-1917 ja selle lugeja / Juhendaja prof. Mare Lott. Tln., 1996. 178 l.

Sarapuu, Anneli. Eesti õpilased kodu-uurijatena / Juhendaja dots. Mari Kalvik. Tln., 1996. 124 l.

Utsar, Anne-Ly. Raamatu ainek Eestis trükisõnas 1950-1980 / Juhendaja prof. Mare Lott. Tln., 1996. 159 l.

Koostanud Taimi Niine

IFLA 1996. a. deviisi all "Muutuva maailma väljakutse: Raamatukogud ja majandusareng" (*Challenge of Change: Libraries and Economic Development*) peeti 25.-31. augustini Hiina pealinnas **Beijngis IFLA järjekordne, 62. aastakonverents**. Konverentsi üldteema oli niisiis *raamatukogud ja majandusareng*. Infoühiskonna arengutegurina omandavad raamatukogud kui informatsiooni koguvad, töötlevad, süstematiseerivad ja levitavad institutsioonid järjest olulisemat osa ühiskonna elus. Ka riikide majanduses, rääkimata infotööstusest (sh. sisutööstusest) kui omaette majandusharust. See ei loo ainult uusi võimalusi, vaid toob kaasa ka hulgaliselt tehnilisi, organisatsioonilisi ja juriidilisi probleeme. Need ja paljud teisedki teemad olid IFLA 62. aastakonverentsil arutusel.

Eesti Rahvusraamatukogust osalesid konverentsil peadirektor Ivi Eenmaa, kes on valitud parlamendiramatukogude alalise komitee liikmeks, ning allakirjutanu, kes keskendus rahvusraamatukogude sektsiooni tööle.

Kaasa töime lisaks aastakonverentsi ametlikele materjalidele mitmesugust kohapeal genereeritud informatsiooni, projekte kirjastuste, teavet arvuti- ja tarkvarafirmade tegemiste kohta, eelinformatsiooni järgmistel aastakonverentsidel käsitletavate probleemide kohta. Lisaks muljeid kohtumistest paljude maade kolleegidega. Väärtuslikku informatsiooni CDdel, buklette ja videosalvestusi kinkisid hiina kolleegid.

Mõistetavalt oli seekord Aasia ja Aafrika raamatukoguhoidjaid osavõtjate hulgas arvukamalt kui tavaliselt, mis omakorda tõi konverentsi töösse uusi rõhuasetusi. Tutvumist nende huvitavate ja Põhja-Euroopas vähem tuntud maade raamatukoguhoidjate ning sealse raamatukogunduse probleemidega tuleb kindlasti pidada rikastavaks kogemuseks.

Kaasatooduga saab tutvuda RRI raamatukogunduse teabetoas A-5061, kus neist on korraldatud näitus.

Aili Norberg
RRI teenindusdirektor

23.-27. septembrini k. a. peeti Staatsbibliothek zu Berlinis LIBERi (Ligue des Bibliothèques Europeennes de Recherche) kaardikogude hoidjate (Groupe des Carthothécaires) 10. konverents.

Konverentsil osales 86 kaardikogudega töötajat Euroopa 15 riigist (Saksamaa, Suurbritannia, Rootsi, Itaalia, Šveits, Poola, Belgia, Prantsusmaa, Taani, Venemaa, Soome, Norra, Holland, Läti, Eesti). Riikide esindajad tegid ettekande oma maa kaardikogude arengust viimase kahe aasta jooksul. Ettekanded avaldatakse ajakirjas *LIBER Quarterly* ja LIBERi kaardigrupi WWW koduleheküljel (vt. <http://www.konbib.nl/kb/skd/liber/intro.htm>), kus leidub ülevaade kaardigrupi tegevusest alates 1978. aastast.

Konverentsi teema oli *Planning the new map library* - uue tehnoloogia rakendamine kaardiraamatukogudes.

Käsitleti kaardistamist ja kaartide kasutamist uue infotehnoloogia ajastul, vanade kollektsioonide säilitamist uute tehnikavahendite abil, WWW võimalusi kaardikogude tutvustamiseks jpm. Konverentsikülalistel oli meeldiv võimalus tutvuda mitme kaardikoguga (Berliini Riigiraamatukogu, *Landesarchiv Berlin*, Sanssouci loss jt.), nende sisu, hoiutingimuste ja lugejaile avatusega, samuti osaleda kolme konverentsiks ajastatud kaardinäituse avamisel.

Mõned eesrindlikumad Euroopa raamatukogud on juba leidnud vahendid ka oma kaardikollektsioonide tutvustamiseks raamatukogu koduleheküljel.

* *ETH Bibliothek Zurich* vt. http://www.ezinfo.ethz.ch/EZ_LIBethbib.html

* *Koninklijke Bibliotheek Netherland* vt. <http://www.konbib.nl/kb/skd/karto-en.htm>

* *Oxford Bodleian Library Map Room* vt. <http://www.bodleyox.ac.uk/users/nnj>

* *National Library of Scotland Map Library* vt. <http://www.nls.uk/access/map.htm>

Eesti kaardiraamatukogundus on viimase kahe aasta jooksul palju arenenud. Selles on olnud oluline roll ühinemisel LIBERi *Groupe des Carthothécaires*'ga, mis võimaldab luua

erialasidemeid ning tunda tänapäeva kaardiraamatukogunduse probleeme. LIBERi kaardigrupi soovistega on kooskõlas ka RRIis viimase kahe aasta jooksul loodud võimalused arvutikartograafiaga tutvumiseks. Arvutikaart, kui üks kaardiinfo liik, on tehtud kättesaadavaks lugejaile, esialgu küll vaid raamatukogutöötaja vahendusel. **Arvutikaartide ja CD-ROMidega tutvumiseks Eesti Rahvusraamatukogus on vajalik end eelnevalt kunstiosakonna teenindusletis registreerida (tel. 6 307 140).**

Järgmine LIBERi kaardikoguhoidjate konverents otsustati korraldada kahe aasta pärast Poolas Krakovis.

Eve Tang
Kunstide osakonna
kartograafiasektsioon

26.-27. septembrini peeti Portugalis, Lissabonis CENLi aastakonverents, kus osales Eesti Rahvusraamatukogu peadirektor Ivi Eenmaa.

CENLi (*Conference of European National Librarians*) on Euroopa Nõukogu liikmesriikide rahvusraamatukogude tegevjuhtide sõltumatu assotsatsioon, millel tänaseks on 32 liiget. Eesti ühines CENLi tegevusega 1993. aastal.

Kord aastas erinevas Euroopa riigis peetaval CENLi aastakoosolekul arutatakse laiemal tasandil rahvusraamatukogude suundumusi ja arenguprogramme, erinevaid koostööprojekte ning nende finantseerimise võimalusi. Kõnealusel konverentsil oli üheks arutlusteemaks CENLi koduleheküljel *Gabriel*. Tunnustust avaldati Eesti Rahvusraamatukogule, kui ühele esimestest kolmekeelse (inglise, saksa, prantsuse) ennast tutvustava informatsiooni avaldajatest.

18. juunil 1996. aastal kaitsesid TPÜ infoteaduste osakonna magistrakraadide kaitsmisnõukogu ees oma magistritööd teemal "Erialateave Tallinna raamatukogudes" Janne Andresoo (RR) ja teemal "Säilikut seisund Tartu Ülikooli Raamatukogus" Kurmo Konsa (TÜR).

SÕNUMID

20.-30. oktoobrini peetud raamatukogupäevade "Raamatukogud infoühiskonnas" eel said 3. oktoobril Tallinnas klubis Admiral kokku ERÜ usaldusisikud.

Anne Valmase juhtimisel arutati ühiselt raamatukogupäevade korraldamisega seotut.

Räägiti, millised on ERÜ juhatuse ja piirkondlike ühenduste vahelise koostöö tihendamise võimalused. Seekord soovis ERÜ juhatuse saada täpsemat informatsiooni raamatukogupäevade raames maakondades kavandatavate ürituste kohta, et nende poolt ajakirjandusele antav teave oleks detailne.

Seekordsete raamatukogupäevade põhisündmus oli Balti raamatukogutöötajate V kongress "Omariiklus ja

raamatukogud" 21.- 22. oktoobrini Tallinnas, kus kõne all raamatukogude koostöö ühiskonnas ja Balti riikide raamatukogude vahelise koostöö võimalused. Lasteraamatukogudele on olulised üleriiklik ühisprojekt "Tom Sawyer - 120", ettelugemise päev 20. oktoobril ning Eesti Rahvusraamatukogus 3. oktoobril avatud rahvusvaheline rändnäitus "Läänemeremaade raamating".

Aira Lepik kõneles raamatukogu üldsussuhetest ja andis informatsiooni TPÜs tema poolt korraldatavatest selleteemalistest kursustest.

Ametiühingutest, nende taastasutamise ja toimimise vajadusest ja võimalustest raamatukogus rääkis pikemalt Riigikogu saadik Eiki Nestor.

E.R.

3. oktoobril avati RRI peanäitusesaalis lastekirjanduse ühishäitus "Läänemere raamating". Idee sündis Balti Foorumi koosolekul 1994. aastal Poolas. Näitusest soovisid osa võtta üheksa Läänemere riiki (Eesti, Leedu, Läti, Poola, Rootsi, Saksamaa, Soome, Taani ja Venemaa). Esimene häitus korraldatigi Poolas, see avati 27. aprillil Gdanskis. Viimane on kavas avada 6. detsembril 1997. aastal Soomes riigi iseseisvuspäeval. Näitusel osalejad eksponeerivad valiku nõ. kuulsamatest, populaarsematest, auhinnatud või uuematest väljaannetest.

Näituse RRI korraldas Eesti Lasteraamatukogu.

Samal ajal avati ka väikese andeka Tartu poisi Mario Raitari joonistuste ja voolitud esemete häitus.

AJAKIRI "RAAMATUKOGU"

ilmub 1997. aastal
6 korda

üksiknumbri hind
30 EEKi

tellimishind aastaks
180 EEKi

pooleks aastaks
90 EEKi

Lapsed näitusega tutvumas.

Helle Meri ja Lasteraamatukogu direktor Anne Rande.

Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu aastaraamat, 7/ 1995 / Koost. H. Riives. - Tallinn: Tehnikaülikooli kirjastus, 1996. - 160 lk.

Põhiliselt raamatukogude koostööd käsitlev aastaraamat sisaldab teaduslike keskraamatukogude rubriigis nende raamatukogude tegevust reguleerivad Kultuuriministeriumi määrused, raamatukogude juhtide nägemuse praegusest olukorrast, 1995. aasta statistika ja ülevaate teiste maade teaduslike keskraamatukogude kogemustest.

Raamatukogutöö eri valdkondadest käsitletakse automatiseerimist, tesauruse koostamist, eestikeelsete UDK tabelite väljaandmist ja maaraamatukogude olukorda. Esitatakse ERÜ 1995. aasta tegevuse kroonika.

Lisaks pakub väljaanne osas "Kes on kes ERÜs ja Eesti raamatukogunduses 1995" biograafilisi andmeid 102 Eesti raamatukogunduses 1995. aastal välja paistnud inimese kohta.

21.-22. oktoobrini peeti Tallinnas Balti riikide raamatukoguhoidjate 5. kongressi "Iseisvus ja raamatukogud". ERÜ andis sel puhul välja kogumiku ettekannete tekstidest.

T. Malsroosi fotodel:

EV Riigikogu asespiiker Tunne Kelam kongressi avamas;

Eesti RÜ esinaine Anne Valmas (paremal), Läti RÜ esinaine Silvija Linina ja Leedu RÜ esinaine Emilija Banionyte kongressil osalejaile pingsaks tööks jõudu soovimas;

vaade kongressisaalile.

EESTI KULTUURIFOND

Mittetulundusühing Eesti Kultuurifond saab raha loteriide korraldamisest. Loteriiseaduse järgi kuulub 20 % loteriide käibest heategevusele. Kultuurifondi heategevuseks on kultuuriprojektid.

Eesti Kultuurifondi poolt välja valitud projektidele määrab toetuse Eesti Kultuurifondi 14-liikmeline Nõukogu, mille esinaine on Eesti Rahvusraamatukogu direktress Ivi Eenmaa. Nõukogu koosseisu kuuluvad tuntud kultuuritegelased Mark Soosaar, Sirje Endre, Hando Runnel, Rein Veidemann, Külle Arjakas, Jaak Kangilaski, Anu Liivak jt. Nõukogu koosolekud peetakse 3-4 korda aastas. Enne nõukogu koosolekut teatatakse üleriigilistes ajalehtedes, et Eesti Kultuurifond jagab järjekordseid toetusi. Kultuurifondi Nõukogusse ei kuulu Kultuurifondi töötajad – nii hoitakse tootmine ja jaotamine lahus.

Eesti Kultuurifondi poolt jaotatavate toetuste suurus sõltub Kultuurifondi äriisest edust – mida rohkem loteriipileteid müüakse, seda suurem on jaotatav rahasumma.

1996. aasta lõpuks ulatub Kultuurifondi kogu toetussumma üle 1,0 miljoni krooni. Praegu on müügil kultuuriloto MILJONIJAHT ja KULTUURILOTO loteriipiletid. Enne aasta lõppu jõuab müügile uus kultuuriloto **BLACKJACK**. Loteriipiletite ostmisega toetab iga Eesti elanik eesti kultuurielu.

Kalle Liiv

Eesti Kultuurifondi tegevdirektor

Address: Olevimägi 14,
EE0001 Tallinn

Tel. 6 411 242
6 411 240
6 411 239

Faks: 6 411 220

ÕNNITLEME MAARE KÜMNIK-60

Käesoleva aasta märtsikuu 15. päeval tähistasime bibliograaf Maare Kümniku 60. sünnipäeva. Heidame sel puhul põgusa pilgu tema elu- ja haridusteele.

Maare Kümnik, neiuna Tooming, sündis 15. märtsil 1936. aastal Tartus kirikuõpetaja 4-lapselise pere esiklapsena. Lapsepõlv ja kooliaastad möödusid Harju-Jaanis, Raasikul ja Viljandis. Edasi õppima läks ta Tartu

ülikooli, kus sai 1959. aastal diplomi raamatukogunduse ja bibliograafia erialal. Töötanud mõned aastad Kallastel ja Sirgalas, tuli ta 1961. aastal TÜ raamatukokku. Ametiredeli astmed on teda sellest ajast ikka ülespoole viinud: bibliograaf, vanemtoimetaja, peabibliograaf, 1981. aastast bibliograafiaosakonna juhataja. Ta töösessuhtumine on ainult kiidusõnu väärt. Kadestamisväärne on Maare täpsus ja vastutustunne, ta on hea õpetaja ja nõuandja uutele bibliograafidele, näituste koostajatele ja teistele abivajajatele nii õppejõudude kui üliõpilaste hulgast. Oma teadmisi ja kogemusi ei hoi ta vaka all ka toimetuskollegiumis, raamatukogu nõukogus, vabariiklikus bibliograafia komisjonis, Raamatukoguhoidjate Ühingu, Õpetatud Eesti Seltsis. Sageli võtab ta osa Tartus peetavatest konverentsidest, käib näitustel ja kontsertidel.

Aktiivset seltsielu elav Maare on osanud ka bibliograafiaosakonna suhteliselt püsivaks siduda.

Kõige muu kõrval on Maarel ka pere, kus on üles kasvatatud neli last, kel kõigil on kõrgharidus. Nüüd ootavad vanaema hellust juba 5 lapselast.

Kõigeks selleks palju jõudu, rõõmsat meelt ja tugevat tervist!

Kolleegid TÜ Raamatukogust

VIRVE ADAMSON-75

29. septembril sai 75 aastaseks Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiivkogu bibliograafiaosakonna vanembibliograaf VIRVE ADAMSON.

В отдельной рубрике рассматривается развитие свободного просвещения в Эстонии. Петер Вихалемм дает краткий исторический обзор развития свободного просвещения начиная с деятельности обществ 1860-х годов до ликвидации более чем 2000 обществ со свободнопросветительской направленностью в начале советского режима 1940-1941 года. О новом начале свободного просвещения в Эстонии можно говорить начиная с 1991-1992 года. Осенью 1966 года около 50 свободнопросветительских центров обучения начали свой новый учебный год. Открытый союз просвещения является первым учебным союзом послевоенной Эстонии, который развивает в основном свободное просвещение взрослых, ведущей мыслью которого является развитие посредством учения, и более ясно сложившимся профилем - социальное образование.

В 1993 году в Эстонии приняли закон обучения взрослых, которому летом 1994 года последовал указ правительства Республики о государственном финансировании обучения взрослых. Для активизации движения обществ Эстонии в 1994 году был вновь основан Союз свободного просвещения Эстонии. Действующий секретарь союза Тийна Йягер более подробно пишет о предлагаемой союзом свободнопросветительской методической помощи для желающих и о его других делах. Обсуждаемому на первом летнем лагере Союза свободного просвещения, который проходил 16-18 августа 1996 года в Карепа, дают обзор Тийна Йягер и Реег Валгмаа.

Председатель Общества учебных кружков "Семул" Юга Ййги описывает движение учебных кружков в Эстонии с начала 1920-х годов до сегодняшнего дня. Учебный кружок - это самая лучшая, экономически самая дешевая и технически простая форма свободнопросветительской работы для широких масс народа. С 1992 года при материальной поддержке Швеции была начата организация курсов будущих руководителей учебных кружков, с мая 1993 специальные курсы для библиотекарей в Школе усовершенствования культурных работников. На данный момент 2/3 членов Общества учебных кружков - библиотекари.

Об одном более активно работающем центре - Кохиласком центре обучения - пишет его заведующая Инна Лаанметс. В этом году исполняется 70 лет со дня создания Кохилаского общества просвещения, которое является предшественником Центра обучения. Сейчас Центр обучения организует разные курсы как для детей так и для взрослых, летние лагеря для детей, опорные курсы для безработных, развивает выставочную деятельность и является посредником информации о проходящих в уезде и в Эстонии в целом курсах.

Работник библиотеки Тартуского университета Эне-Лилле Яансон в своей статье "О судьбе одной коллекции карт" дает тщательный обзор судьбы карт библиотеки сквозь десятилетия. Богатая коллекция карт библиотеки очень пострадала, особенно в советское время. В начале статьи автор дает обзор с исторической точки зрения, т.е. откуда поступили, кто составлял и как систематизировались карты. Древнейшим изданием коллекции является атлас Франческо Берлингиера "Geographia" /1492/, 1480/ который состоит из 45 карт и был получен в подарок в 1880 году. Представлены так же атласы известных фламских картографов 16 века, такие как два атласа Абрахама Отрелия "Theatrum orbis terrarum" /1570, 1573/, Жерарда де Хода "Speculum orbis terrarum" /1578/ и третье издание атласа Жерарда Меркатора "Atlas sive cosmographicae meditationes" /1606/ и т.д. Библиотека богата так же географическими и морскими картами 17, а особенно 18 веков. В конце 18 века можно найти работы местных картографов. Они связаны с журналом А. В. Гупеля "Topografische Nachrichten". Значительными являются так же "Ливония" /1839/ Карла Рюккера и "Карта Эстонской губернии" /1844/ Йоганна Генриха Шмидта. То, что 1919 году университет стал эстонскоязычным принесло и здесь изменения. Сформировали фонд Estica куда стали помещать карты с эстонским текстом, в теперешний фонд Estica входят карты и иноязычные карты. Первая

географическая карта на эстонском языке вышла в свет в царское время в 1859 году под названием "Maа Kaardi-Ramat kuuс sees 16 Maа Kaarti". В течение двадцати лет независимости выступили тысячи топографических, морских, дорожных, этнографических и школьных карт. Самой известной была созданная профессором университета Августом Таммеканном "Настенная карта Эстонии" /1939/. Переход библиотеки к советскому распорядку труда начался в 1945 году. Автор статьи приводит много примеров, как и какие карты были отнесены в отдел особого хранения, узнаем о сжигании карт приказом ректора университета в феврале 1973 года. Сожжено было 1264 экземпляра. Сегодня библиотека разыскивает экземпляры своей растасканной коллекции карт и удивительно, ей удается находить их в тайниках

В библиотечном обслуживании слепых в Эстонии пишет заведующий Центром звукового и точечного письма Союза слепых Эстонии Прийт Кассесалу. По его мнению, при организации библиотечного обслуживания слепых необходимо исходить из общей концепции инвалидной политики Эстонской Республики, которая предусматривает выработку стратегии как сделать информационные услуги и документации доступными для людей с различными физическими недостатками. В Эстонии начали перелистывать книги точечным письмом в 1922 году в Тарту при начальной школе слепых. В 1930-1932 гг. там работала и типография книг с точечным письмом. А в 1968 году Общество слепых основало в Таллине звуковую студию для чтения художественных произведений на магнитофонную пленку. В созданный в 1993 году Центр звукового и точечного письма кроме звуковой студии входит и библиотека, в составе которой 742 названия звуковых книг, 304 названия книг с точечным письмом и 120 названий книг с большим шрифтом. Изготовление книг для людей с плохим зрением отчасти дотируется государством через социальное министерство и министерство культуры, для получения недостающих средств обращались за помощью к фондам и спонсорам. Дополнительно к библиотеке в Таллине книги со звуковым и точечным письмом имеются и в библиотеке общества слепых Тарту, Пярну и Нарвы. Пересыл книг со звуковым и точечным письмом по почте производится бесплатно. Развитие библиотечного обслуживания слепых нуждается в более тесном сотрудничестве работников уездных библиотек и местных обществ слепых.

1454 год изобретения книгопечатания. В Эстонии типографии были созданы на два столетия позже, но и в эти века были своя книгопись и достаточно тесный контакт с немецким книгопечатанием. В исследовании Лийви Аарма рассматривается деятельность печатника Баргалома Гогана, летописца Крисяна Бомгауера и составителей календаря Николауса Биолова и таллинца Ламберта Кеммерлинга и истории книги Эстонии 15-16 веков. Впервые в эстоноязычном печатном слове было сообщено, что Ламберт Кеммерлинг составил Таллинские календари уже в 1580 годы и они были напечатаны в типографиях Германии. До сих пор древнейшими считались календари 1592 и 1602 годов, сохранившихся соответственно в Риге и в Таллине.

На этот раз даёт интервью давняя заведующая музыкальным отделом Национальной библиотеки Валве Юриссон, которая лишь в пенсионном возрасте начала составлять большую библиографию /три части/ одного из известнейших эстонских композиторов Эдуарда Тубина. Беседа концентрируется именно на заботах и радостях библиографической работы. В. Юриссон называет вещи, на которые она обратила главное внимание в своей работе - на последующее комплектование старинной музыкальной книги и нот. Но составление библиографии Эд. Тубина, оказалось сложнее, чем она представляла, и все же Юриссон советует обратить внимание ещё на одного великого композитора, например - Арво Пярта и дирижера - Нееме Ярви.

SUMMARY

The development of popular education is discussed in a separate rubric. Peeter Vihalemm gives a short historical survey of the development of popular education beginning with the activities of societies in the 1860s up to 1940-1941 when 2000 popular education societies were destroyed by the Soviet regime. The new rise of popular education began in 1991-1992. In the autumn of 1996 almost 50 training centres of popular education started their school year. The Popular Education League is the first postwar educational association that promotes adult popular education. Its main principle is the development through learning and its established profile is social education.

In 1993 the Law of Adult Education and in 1994 the decree of the financing of adult education from the state budget were passed. In 1994 Estonian Popular Education League was re-established in order to promote society activities in Estonia. Tiina Jääger, executive secretary of the League, writes about the problems in popular education that need the help for solving them. The first summer camp of the Estonian Popular Education League was held on August 16-18 last summer at Karepa. Tiina Jääger and Reet Valgmaa give a survey of the discussed subjects.

Juta Jõgi, chairman of the Estonian Study Circle Association, describes the movement of study circles in Estonia since the beginning of the 1920s up to now. A study circle is the best form of popular education for the general public. It is the most simple and economic way to apply. In 1992 the courses of future study circle leaders were started on the financial support of Sweden. Since May, 1993 special courses for librarians have been arranged in the Folk-Culture Development and Training Centre. Two thirds of the members of the Study Circle Association are librarians.

One of the most active training centres in Estonia is Kohila Training Centre, assures its chairman Inna Laanmets. This year 70 years will pass from the founding of Kohila Education Association, the predecessor of Kohila Training Centre. At present the Centre arranges different courses for children and adults, summer camps for children, courses for the unemployed, organizes exhibitions and mediates the information about the courses that take place in the county and all over Estonia.

Ene-Lille Jaanson, librarian at Tartu University Library, in her article "About the Fate of the Map Collection" gives a thorough survey of the fate of the maps in Tartu University Library throughout the decades. The copious map collection was damaged especially in the Soviet time. She tells us where the maps were received from, who had drawn them and how they were systematized. The oldest atlas is an incunabulum: Francesco Berlinghieri's atlas "Geographica" (Florence, 1480). It consists of 45 maps and was presented to the library in 1880. There are the atlases of famous 16th century Flemish cartographers Abraham Ortelius's two atlases "Theatrum orbis terrarum" (1570 and 1573), Gerard de Jode's "Speculum orbis terrarum" (1578) and Gerard Mercator's "Atlas sive cosmographicae meditationes" (the 3rd edition in 1606). The Library is rich in the 17th and 18th century maps and charts. These are interrelated with A. W. Hupel's journal "Topografische Nachrichten". Two remarkable maps are Carl Cottlieb Rücker's map of Livonia (1839) and Johann Heinrich Schmidt's map of Estonian province (1844). In 1919 Estonian became the official teaching language in Tartu University and some changes took place. Estica Collection was founded on the basis of the maps in the Estonian language. Now there are the maps of Estica in other languages too. The first map in Estonian was published in the Tsarist time (1859) "Maa Kaardi-Ramat kus sees 16 Maa kaarti"

(An Atlas Containing 16 Maps). During the twenty years of independence thousands of pages of different maps were published: topographical, cadastral and road maps, maps of population distribution, maps for schools and carts. The most noted was a wall map for schools (1934) drawn by August Tammekann, professor at Tartu University. In 1945 the Library was forced to accept the Soviet working routine. The author gives some examples how and what kind of maps were transferred into restricted access collection; 1264 copies of old maps were burnt in 1973. Now Tartu University is looking for the lost maps of the collection. Unexpectedly some of them are coming out of archives hiding places.

Priit Kasepalu, head of the Braille and Talking Book Centre of the Estonian Federation of the Blind writes about library service for the blind. He thinks that the organizing of the blind people library service must proceed from the general conception of the disabled people service and state policy of the Republic of Estonia. It envisages to work out the strategy for making accessible all the information available for different handicapped persons. In Estonia the rewriting books in braille began in 1922 by the primary school for the blind. In 1930-1932 there was a printing-office for braille too. In 1968 the Society of the Blind launched the recording of fiction. The Centre for the Blind was founded in 1993. Besides a studio it has a library, containing 742 titles of talking books, 304 titles of books in braille and 120 titles of books in large print. The making of books for visually disabled people is donated by the government through the Ministry of Culture and the Ministry of Social Affairs and by different foundations. There are talking books and books in braille in the libraries of the Society of Blind in Tartu, Pärnu and Narva. The sending of books for the blind is free of charge. We need better co-operation between county libraries and local societies of the blind to develop their library services.

Shortly on Liivi Aarma's article "Book Publishing and Printing in Tallinn in the 15th and 16th Century and Lambert Kemmerling's Almanacs of Tallinn from 1585 and 1588". Typography was invented in 1454 and during twenty years it spread all over Europe. In Estonia printing offices were founded two centuries later. But during these centuries the books were being written and close contacts with German typography were kept. This study deals with the activities of the printer Bartholomeus Ghotan, the chronicler Christian Bomhower, the almanac-makers Nicolaus Büllow and Lambert Kemmerling in the Estonian book history of the 15th and 16th centuries. Lambert Kemmerling compiled Tallinn calendars in the 1580s and they were published in different German printing offices. Up to now the oldest calendars were considered to be the calendar of 1592, preserved in Riga and the calendar of 1602, preserved in Tallinn.

In this number of our journal the interview is given by Valve Jürisson, former Head of the Music Department of the NLE. The conversation concentrates on the joys and sorrows of bibliographic activities. She has given the deepest attention to the retrospective acquisition of old printed music and books on music. Now she has retired and is compiling the bibliography of Eduard Tubin, one of the most famous composers of Estonia in 3 parts. The compiling of Tubin's bibliography is more complicated than she supposed. But she is sure that it is very important to compile the bibliography of the other great composer Arvo Pärt and the bibliography of Neeme Järvi, the outstanding Estonian conductor.

СВОБОДНОЕ ПРОСВЕЩЕНИЕ

- Вступительная строка: **Пеэтер Вихалем** 4
 Распорядок дня Международной конферен-
 ции "Развитие свободного просвещения
 в странах Прибалтики. 5 лет Открытого союза
 просвещения.", проходившей 15 ноября 1996 года 6
 Союз просвещения Эстонии **Тийна Йягер** 7
 Свободное просвещение. С кем? Каким образом?
 Для чего? **Реэт Валгмаа, Тийна Йягер** 8
 Найти новый путь к знаниям **Юта Йьги** 9
 Старое школьное здание -
 Кохилаский центр обучения **Инна Лаанметс** 10

БИБЛИОТЕКОВЕДЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

- Какое дополнительное обучение необходимо слу-
 жущим библиотеки? **Эви Раннап, Криста Тальви** 11
ДЛЯ УСПЕШНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БИБЛИОТЕКИ
 Маркетинг и библиотечные услуги:
 новые связи и возможности **Айра Лепик** 13

СПЕЦИАЛЬНАЯ БИБЛИОТЕКА

- О судьбе одной коллекции карт
Эне-Лилле Яансон 15
 Библиотечное обслуживание слепых
 в Эстонии **Прийт Касепалу** 19

ДАВАЙТЕ ПОЗНАКОМИМСЯ

- Американская библиотека **Вайко Сеппер** 22

ИСТОРИЯ КНИГИ

- Сношение Таллиннских книг 15-16 веков и
 Таллиннские альманахи 1585 и 1588 годов
 Ламберта Кеммерлинга **Лийви Аарма** 23
 Книги отдела балтики БАНЭ:
 Одна история любви **Айта Карьятсе** 27

КОМНАТА ДЛЯ БЕСЕД

- Библиографическую работу надо делать так,
 чтобы в холодном помещении стало тепло:
 беседа с Валве Юриссон **Майре Лийваметс** 29

ОТЗЫВ

- 50-летнее хранение национального культурного
 наследия или огонь под пеплом **Вайме Кабур** 31

КОМПЬЮТЕРНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

- О различных услугах в Интернете **Май Пьльдаас** 33

СТРОКА ЮРИСТА

- О браке **Альберт Калме** 34

x x x

- Бакалаврские работы выпускников ТПУ по
 специальности информационных наук 1996 года 36
 Дипломные работы выпускников ТПУ по
 специальности информационных наук 1996 года 36

ВЕСТИ

- Поздравляем: Вирве Адамсон - 75 40
 Мааре Кюмник - 60 40

- РЕЗЮМЕ 41

- SUMMARY 41

POPULAR EDUCATION

- First Column: **Peeter Vihalemm** 4
 International Conference "The Development of
 Popular Education in the Baltic Countries.
 Five Years of the Estonian Open Education
 League": Program on November 15, 1996 6
 Estonian Popular education League **Tiina Jääger** 7
 Popular Education: With Whom? How?
 For What? **Reet Valgmaa, Tiina Jääger** 8
 We Must Find a New Way to the Knowledge
Juta Jõgi 9
 The Old Schoolhouse - Kohila Training Centre
Inna Laanmetts 10

LIBRARY EDUCATION

- What Kind of Continuing Education
 do Librarians Want? **Evi Rannap, Krista Talvi** 11

FOR THE PROGRESS OF LIBRARY ACTIVITIES

- Marketing and Library Services: New Relations
 and Possibilities **Aira Lepik** 13

SPECIAL LIBRARY

- About the Fate of a Map Collection
Ene-Lille Jaanson 15
 Library Service for the Blind **Priit Kasepalu** 19

LET'S GET ACQUINTED

- American Library **Vaiko Sepper** 22

BOOK HISTORY

- Book Publishing and Printing in the 15th
 and 16th Century in Tallinn and Lambert
 Kemmerling's Almanacs of Tallinn from
 1585 and 1588 **Liivi Aarma** 23
 Some Books from the Baltic Literature
 Department: a Love Story **Aita Karjatse** 27

INTERVIEW

- An Interview with Valve Jürisson on
 Bibliographic Activities **Maire Liivamets** 29

CRITICAL REVIEW

- 59 years of Protecting National
 Cultural Heritage **Vaime Kabur** 31

COMPUTER EDUCATION

- About Different Services in Internet **Mai Põldaas** 33

LEGAL COLUMN

- On Marriage **Albert Kalme** 34

* * *

- B. A. Papers of Information Science Department
 Graduates of Tallinn Pedagogical University 36
 Diploma Papers of Information Science
 Department Graduates of Tallinn Pedagogical
 University in 1996 36

NEWS

- Congratulations: Virve Adamson - 75 40
 Maare Kümnik - 60 40

- SUMMARY 41

- PEZЮМЕ 41

